

TAMPEREEN YLIOPISTO

SAANA SÄILYNOJA

VÄÄRÄSTÄ RUUMIISTA

Transsukupuolisuuden journalististen ja teoreettisten representaatioiden dialogia

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Kesäkuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

SÄILYNOJA, SAANA: Väärästä ruumiista. Transsukupuolisuuden journalististen ja teoreettisten representaatioiden dialogia.

Pro gradu -tutkielma, 106 s., 7 liites.

Tiedotusoppi

Kesäkuu 2016

Transsukupuolisuutta kuvataan usein väärän ruumiin kokemuksena. Tutkielmassani tarkastelen transsukupuolisuuden esityksiä journalistisissa henkilökuvissa ja transtutkimuksessa. Selvitän, miten transsukupuolisuutta käsitteellistetään tutkimuksessa, miten transsukupuolisuutta tuotetaan journalistisissa henkilökuvissa, ja millaisia ovat tutkimuksen ja henkilökuvien käsitteellistysten yhteneväisyydet.

Media on keskeinen sukupuoleen liittyvien tulkintojen ja ajatusmallien tuottamisen alue. Journalismia ja transkysymyksiä yhdistävää tutkimusta ei Suomessa ole juurikaan tehty. Tämän tutkielman kautta pyrin osaltani rakentamaan siltaa journalismin ja transsukupuolisuutta käsitteellistävän teorian välille. Tutkin transsukupuolisuuden representaatioiden rakentamisen tapoja törmäyttämällä teoreettisia ja journalististen aineistoja. Tarkemman analyysin kohteena on viisi henkilökuvajuttua, jotka on julkaistu vuosina 2010–2014 Aamulehdessä, Etelä-Saimaassa ja Helsingin Sanomissa.

Henkilökuvien ja transtutkimuksen ristiinluennalla tarkastelen henkilökuvien tuottamaa transsukupuolisuuden narratiivia, ongelmallista läpimenemisen käsitettä ja sukupuolen todellisuuden arvioinnin representaatioita. Sekä transtutkimus että journalistinen aineisto osoittavat lääketieteellisen käsitteistön keskeisyyden transsukupuolisuuden representaatioissa. Sukupuolen lääketieteellistäminen on journalismin tapa käsitteellistää normista poikkeavia ruumiita. Asettelemalla ruumiit osaksi kaksijakoista sukupuolijärjestystä journalismi uusintaa transsukupuolisuuden määrittelyä väärän ruumiin narratiivina. Samalla epätavalliseksi tulkitut sukupuolen ilmaisut sovitetaan normeihin, eli tehdään ymmärrettäväksi kaksijakoisen sukupuolen rekisterissä. Tämän prosessin nimeän tavallistamiseksi.

Asiasanat: transsukupuolisuus, sukupuoli, representaatio, journalismi, transtutkimus, feministinen mediatutkimus

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman menetelmistä	2
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne	4
1.3 Henkilökuva journalismin lajityyppinä	6
1.4 Representaatio metodologisena käsitteenä	7
1.5 Sukupuoli vallan kysymyksenä	10
1.6 Sukupuolen esityksistä	12
2. TRANSTUTKIMUS	14
2.1 Väärästä ruumiista	16
2.2 Poliittinen transtutkimus	17
2.3 Transaiheet tutkimuskohteena	20
3. SUKUPUOLEN JÄRJESTÄMINEN KAHDEKSI	22
3.1 Cissukupuolisuuden nimeäminen	24
3.2 Sukupuolen juridisesta määrittelystä	25
3.3 Sukupuoli-identiteetin määrittely häiriöksi	30
3.4 Kirkkoherra vaihtaa sukupuoltaan talven aikana, eli kuinka sukupuoli asettuu medikalisaation diskurssiin	35
4. SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄSTÄ JA TRANSSUKUPUOLISUUDEN MÄÄRITTELYVALLASTA	37
4.1 Väärän ruumiin narratiivi	37
4.2 Portinvartijuudesta ja narratiivin haltuunotosta	41
4.3 Transsukupuolisuus ja kapitalistisen tuottavuuden tavoite	43
4.4 Christine Jorgensen ja valkoinen patriarkaatti	45
4.5 Synnyttävä mies ja median stereotypiat	48
6. HENKILÖKUVA – MATKAMUOTOINEN TRANSNARRATIIVISTA	54
6.1 Naiseksi, joka olen	55
6.2 Tahdon olla Lauri	67
7. HENKILÖKUVA – LÄPIMENEMISEN ARVIOINNISTA	73
7.1 Ensimmäinen lajissaan	76
7.2 Vihdoinkin omassa vartalossa	77
8. HENKILÖKUVA –SUKUPUOLEN TODELLISUUDESTA JA TODENTAMISESTA	82
9. YHTEENVETO – OIKEIN VÄÄRÄT JA ERITYISEN TAVALLISET?	88
LÄHTEET	95
LIITTEET	

1. JOHDANTO

2010-luvun Suomessa jokainen saa määritellä itsensä vapaasti ja olla niin yksilöllinen kuin haluaa. Tiedotusvälineiden ei silti tarvitse tarjota rajattomia mahdollisuuksia kokemuslähtöisille minä-määritelmille. Toimittaja joutuu usein valitsemaan, kuvaileeko jotakin vierasperäisellä, vakiintumattomalla uudiskäsitteellä vai yleisesti ymmärretyllä ilmauksella. (Kilpeläinen 2013.)

Journalistien ammattiliiton jäsenlehdessä Journalistissa julkaistussa kolumnissa toimittaja Jaakko Kilpeläinen (2013) antaa ymmärtää, ettei toimittajien tarvitse kunnioittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen itsemäärittelyä mediajulkisuudessa. Journalistisen instituution korokkeelta käsin Kilpeläinen vihjaa, ettei marginaaleille ole tiedotusvälineissä sijaa. Kyseinen kolumni ei ole tutkimuskohteeni, mutta se tuo hyvin esille sen, kuinka mediavaltaa käytetään vähemmistöjen tilan hallitsemiseen. Oman kokemukseni mukaan toimittajien tilanne ei ole yhtä ankea kuin Kilpeläinen antaa ymmärtää. Uskon, että toimittajien on yhtä aikaa mahdollista sekä kunnioittaa vähemmistöiksi lukeutuvien itsemäärittelyä että tuottaa yleisesti ymmärrettävää journalismia. Tehtävä ei välttämättä ole helppo. Vuonna 2012 ihmisoikeusjärjestöjen Setan ja Trasekin puheenjohtajat arvostelevat Journalistissa suomalaista mediaa transsusioiden käsittelemisestä skandaalihakuisesti ja huonosti taustoittaen (Valkama 2012). Sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ajavan Trasekin puheenjohtaja Antti Karanki sanoo haastattelussa, että transsusiosta uutisoidaan onnistuneesti vain yksittäisissä jutuissa.

Toimittajan ja ihmisoikeusjärjestöjen näkökulmat vaikuttavat olevan ristiriidassa keskenään. Se ei ole poikkeuksellista, sillä valtamedia käsittelee toistuvasti vähemmistöjä ongelmallisesti (esim. saamelaisaiheista mediassa, ks. Siivikko 2015). Tutkielmassani haluan selvittää, miten ihmisoikeusjärjestöjen arvostelema journalismi käsittelee transsukupuolisuutta. Tässä kohtaa minua kiinnostaa journalismin lajityypeistä erityisesti henkilöjuttu, jonka keskiössä ovat juuri

Kilpeläisen mainitsevat kokemuslähtöiset minä-määritelmät.

Kun Kilpeläinen viittaa rajattomiin ”kokemuslähtöisiin minä-määritelmiin”, hän unohtaa, että jokainen minä on ainutlaatuinen ja kokemuslähtöinen. Kaikki ihmiset eivät ole miehiä tai naisia. Jos jutun tarkoituksena on kuvailla henkilöä, miksi kuvailla häntä tietoisesti väärin? Mitä arvoa on henkilöjutulla, jota tehdessä toimittaja jättää kuulematta aiheen parasta ja todennäköisesti ainoata asiantuntijaa?

Tutkielmassani tarkastelen transsukupuolisuuden representaatioita. Tutkin, miten representaatioita tuotetaan transtutkimuksen kentällä ja miten transsukupuolisuutta representoidaan journalistisissa henkilöjutuissa. Viiden henkilöjutun lisäksi avaan transsukupuolisuuden representaatioiden rakentumista käyttämällä myös muita mediaesityksiä esimerkinomaisesti tutkielmassani. Kokemukseni mukaan sukupuoli käsitteellistyy suomalaisessa valtamediassa, kuten yhteiskunnassamme muutenkin, edelleen kaksijakoisena. Sukupuolivähemmistöjä luetaan suhteessa kaksijakoiseen sukupuolen malliin ja tuohon malliin sisään selittäen. Kun mediassa on jätetty huomiotta analyysi kaksijakoon perustuvan sukupuolijärjestelmän purkamisen paikoista, olen kokenut, että transsukupuolisuuden representaatioilla useammin vahvistetaan binäärisen sukupuolen normia kuin tehtäisiin tilaa kaikille transihmisille.

1.1 Tutkielman menetelmistä

Tutkielmani on syntynyt vuoroin journalistista ja vuoroin teoreettista aineistoa lukien. Harjoitan erilaisista lähteistä löytyvien käsitteiden ristiin luentaa jäljittäessäni representaatioiden tuottamisen tapoja. Tarkoitukseni on hakea kahden erilaisen diskurssin, journalismin ja transtutkimuksen, mahdollisia rajapintoja. Journalistisen ja teoreettisen aineiston kautta lähestyn transsukupuolisen ruumiillisuuden problematiikka suhteessa vallitsevaan sukupuolijärjestelmään. Henkilöjuttujen analyysissä selvitän, millaisia binääristä sukupuolijärjestelmää vahvistavia käytäntöjä ja toisaalta näiden rakenteiden purkamista journalistisesta aineistosta löytyy. Tekstiä ja kuvia tarkastelemalla tutkin keinoja, joilla

transsukupuolisuudelle tuotetaan merkityksiä.

Tarkastelen yksityiskohtaisesti viittä suomenkielistä transsukupuolisuutta käsittelevää henkilöjuttua. Jutut on julkaistu vuosina 2010–2014 Aamulehdessä, Etelä-Saimaassa ja Helsingin Sanomissa. Yhteinen tekijä jutuille on, että ne käsittelevät sukupuolta ja transsukupuolisuutta henkilöhaastattelun keinoin (Siivonen 2007). Jutuissa haastatellut henkilöt esiintyvät omilla nimillään ja heistä on otettu valokuvia. Ulkoapäin ja haastatteleematta määritelmiä tekevän skandaalijournalismin sijaan halusin käsitellä juttuja, joissa tulkintani mukaan pyritään antamaan tilaa transihmisten omille kokemuksille. (Skandaalijournalismista ja transrepresentaatioista, ks. Vähäpassi 2012.)

Teoreettinen aineistoni painottuu angloamerikkalaiseen tutkimukseen. Transteemoja ja journalismia yhdistävää tutkimusta ei ole Suomessa juuri tehty. Olen valinnut teoreettisia kysymyksiä ja käsitteitä, joiden olen tulkinnut *keskustelevan* journalististen transsukupuolisuuden esitysten kanssa. Törmäytän siis journalismin ja teorian representaatioita keskenään. Työni ei ole kaiken kattava analyysi siitä, miten transsukupuolisuuden representaatioita tuotetaan suomalaisessa journalismissa, vaan tarkoitukseni tuoda esiin merkitysten tuottamisen tapoja ja journalistisiin esityksiin sisältyviä lausumattomia rakenteita. Olen myös kiinnostunut tavoista, joilla lääketieteen diskurssi vaikuttaa journalistisiin transsukupuolisuuden representaatioihin. Kiinnostukseni kohde ei kuitenkaan ole lääketieteellinen asiantuntijapuhe, vaan sen valuminen muihin diskursseihin, tässä tapauksessa journalismiin. Tämä valuminen voidaan nimetä medikalisaatioksi (Conrad 1992).

Tutkielmani on queertutkimuksen ja transtutkimuksen piiriin lukeutuvaa feminististä mediatutkimusta. Tutkielmani sijoittuu aiheen ja näkökulman perusteella osaksi feminististä mediatutkimusta, sillä tarkastelen sukupuolta representaationa median kontekstissa. Teorian avulla tarkastelen journalistista aineistoa, luen merkityksiä ja seuraan sukupuolen rakentumisen mekanismeja. Feminististä tutkimusta tehdään monin erilaisin menetelmin ja

tutkimuskysymyksiin, mutta yhdistävänä tekijänä voidaan sukupuolentutkija Marianne Liljeströmin (2004, 21) mukaan pitää ”poliittista ja eettistä sitoutumista vallan ja tiedon yhteyksien paljastamiseen ja sukupuolitetun hierarkian ja epäsymmetrian purkamiseen”. Näin tutkimuksella on mahdollisuus nostaa esiin piilotettuja ja luonnollistettuja ilmiöitä (Liljeström 2004, 9 ja 21). Journalismi tuottaa tulkintoja sukupuolesta ja samalla rajaa mahdollisena pidettyä (ks. Vähäpassi 2012). Feministisen mediatutkimuksen piirissä on tutkittu maailman sukupuolittumista median tuotannoissa, esityksissä ja vastaanotossa. Kulttuurissamme media on keskeinen alue sukupuolen käsitysten tuottamisessa. (Mäkelä ym. 2006, 7.) Teoksessaan *Sukupuolishow* mediatutkijat Anna Mäkelä, Liina Puustinen ja Iris Ruoho (2006, 7–8) määrittävät median jatkuvaksi sukupuolishowksi, jossa esityksillä ja kuvilla rakennetaan käsityksiä sukupuolesta. Media ei määrity sosiaalisen todellisuuden heijastelijana, vaan ”esittää ja rakentaa käsitystä todellisuudesta omilla ehdoillaan ja näin myös vaikuttaa todellisuuteen”. Feministisessä mediantutkimuksessa kyse on näkökulmasta, jonka tarkoituksena on tehdä sukupuoli näkyväksi ja tarkastella jatkuvasti muuttuvia valtasuhteita. Tässä tulkinnessa journalismikin määrittyy merkityksellistämiseksi: ”media [...] merkitsee, sosiaalistaa ja tuottaa kokemuksia: se istuttaa yhteisöön, sen eri rooleihin, tuottaa mielikuvia, herättää tunteita ja tekee katsojista, lukijoista ja kuuntelijoista aktiivisia toimijoita tai passiivisia kuluttajia” (emt, 40). Sukupuoleen liittyvien normien ja kaksijakoisuuden purkamisen keinona käytän asioiden yhdistämistä ja samankaltaisten representaatorakenteiden kriittistä avaamista. Tehdessäni käsitteenmäärittelyä tulen myös itse tuottaneeksi jakavia rakennelmia: merkityksien tuottamista tarkasteleva tutkimus tuottaa itse merkityksiä. Pyrin siihen, etteivät tekemäni määritelmät tuottaisi kategorisia jakoja sinne, missä niitä ei ole.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Tutkimuskysymykseni tiivistän seuraavasti:

- 1) Miten transsukupuolisuutta käsitteellistetään tutkimuksessa?
- 2) Miten transsukupuolisuutta tuotetaan journalistisissa henkilökuvin?

3) Miten tutkimuksen ja henkilökuvien käsitteellistykset suhteutuvat toisiinsa?

Tutkielmani alussa avaan transtutkimuksen kysymyksiä ja tapoja, joilla transsukupuolisuutta on käsitteellistetty tutkimuksen piirissä. Luvussa 3 jatkan kaksijakoisen sukupuolen normin ja siihen liittyvän käsitteistön avaamista. Tässä luvussa myös jatkan transsukupuolisuuden käsitteellistämisen avausta sellaisena kuin se on jäljitettävissä lääketieteen, psykiatrian ja lainsäädännön diskursseissa. Luvussa 4 käsittelen transnarratiivin rakentamisen historiaa transtutkimuksessa määritellyn portinvartijuuden käsitteen ja siitä seuraavan yhteiskunnallisen transnarratiivin ja varhaisten transsukupuolisuuden mediarepresentaatioiden muotoutumista. Luvussa 5 jatkan median transrepresentaatioiden tulkintaa ja luvuissa 6–8 siirryn tutkimaan transsukupuolisuuden journalistisia representaatioita viiden henkilökuvan analyysillä. Luku rakentuu kolmeen teemaan, joita analysoin ristiinlukemalla transtutkijoiden tekstejä ja henkilöjuttuja. Väärän ruumiin narratiivi, läpimenemisen arviointi ja sukupuolen todentaminen avaavat transsukupuolisuuden representaatioita. Teemoittelut sisältävät osin samoja aiheita keskenään, joten luvut tuottavat uusia kerroksia transsukupuolisuuden representaatioiden analyysiin. Merkityseroja syntyy representaatioiden tuottamisen tavoista. Käsittelemissäni transsukupuolisuuden representaatioissa on toistuvasti kyse cissukupuolisuuden positiosta tuotetuista esityksistä.

Henkilökuvien analyysi jakautuu kolmeen eri lukuun henkilöjuttujen sisällön mukaan. Aamulehden Sunnuntai Asiat -liitteessä julkaistu *Naiseksi, joka olen* (Tolvanen 2010) kertoo pappi Marja-Sisko Aallosta. Tarkastelen erityisesti reportaasin kuvitusta ja narratiivin rakentamista, sillä kyse on sanomalehtien juttupituudet huomioiden laajasta reportaasista. Heinäkuussa vuonna 2014 sekä Helsingin Sanomat että Etelä-Saimaa julkaisivat aukeaman jutut urheilija ja autokauppias Vera Räsäsestä. Nämä jutut, *Ensimmäinen lajissaan* (Ala-Risku 2014) ja *Vihdoinkin omassa vartalossa* (Mäkelin 2014), käsittelen samassa alaluvussa juttujen näkökulmia vertaillen. *Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon* (Väntönen 2011) on julkaistu Helsingin Sanomissa vuonna 2011. Tässä uutissivuilla julkaistussa jutussa erityinen kiinnostuksen kohde kuvien kerronta. Huhtikuussa vuonna 2013 ilmestyneen Helsingin

Sanomien jutun *Tahdon olla Lauri* (Pystynen 2013) kohdalla tarkastelen tekstin kerrontaa.

Henkilökuvissa tehtävän transsukupuolisuuden määrittämisen käsitteistön avauksissa olen lähtenyt liikkeelle kahdesta transtutkimuksen 1990-luvun klassikkotekstistä; Jay Prosserin vuonna 1998 julkaistusta teoksesta *Second Skins – the Body Narratives of Transsexuality* sekä Sandy Stonen esseestä *The Empire Strikes Back: a Posttranssexual Manifesto* vuodelta 1991. Prosserille (1998) transsukupuolisuus määrittyy ruumiillisena narratiivina, ja ruumiin todellisuutena, jota väärässä ruumiissa oleminen täsmällisesti sanoittaa. Stonen esseitä pidetään 1990-luvulta muotoutuneen transtutkimuksen yhtenä keskeisenä vaikuttajana ja transtutkimuksen varhaisena muotoilijana (Stryker & Currah 2014, 3). Näiden keskenään erilaisia näkökulmia edustavien tekstien pohjalta olen päättänyt tutkimaan journalististen henkilökuvien transsukupuolisuuden esityksiä transnarratiivin, läpimenemisen ja sukupuolen todellisuuden arvioinnin kysymysten kautta. Myös muut transtutkijat ja -aktivistit ovat avanneet näitä teemoja, ja tuonkin tutkiemassani näitä esiin (Halberstam 1998 ja 2005; Stryker & Whittle 2006; Stryker & Aizura 2013; Cotten 2012).

1.3 Henkilökuva journalismin lajityypeinä

Henkilökuva on yksi journalismin lajityypeistä. Viestinnäntutkija Jonita Siivonen (2007, 12) määrittelee journalistisen sisällön henkilökuvaksi, kun siinä on vähintään: 1) päähenkilö, 2) ainakin yksi siteeraus päähenkilöltä, 3) päähenkilön kuva jutun yhteydessä, ja 4) jokin kuvaus päähenkilön elämäntarinasta tekstissä. Kuvauksen ei tarvitse olla henkilökohtaisen elämän piiristä, se voi olla esimerkiksi päähenkilön uran kuvausta. (Emt, 12.) Siivosen määritelmä pohjaa henkilökuviin päivälehti- ja viikkolehtigenreissä, mutta henkilökuvia julkaistaan myös muissa medioissa (emt, 46).

Henkilökuva käsittelee päähenkilön sisäisiä ristiriitoja toisin kuin muussa journalismissa, jossa konfliktit ovat eri henkilöiden tai ryhmien välisiä (emt, 12–13). Henkilökuvan tyyli on usein vapaampi kuin perinteisissä uutisissa (Pietilä 1995 Siivosen 2007, 43 mukaan). Siivosen mukaan henkilökuva tekee poikkeuksen journalismin missioon tehdä kriittistä työtä, sillä

henkilökuvan lajityyppiä kuvaa kohteliaisuus. Henkilökuvan tyypillinen ominaisuus on kunnian osoittaminen päähenkilölle. Lajityyppinä henkilökuva siis paljastaa persoonallisuuksia ja elämiä, jotka yhteiskunnassa usein nähdään ihailtavina. (Emt, 15–16.) Henkilökuvaan kohdistetaan erilaisia odotuksia: jos esimerkiksi ehdolla olevaa poliitikkoa haastatellaan vaalien alla, on lähestymistapa kriittisempi kuin uuteen asemaan nousevan henkilön nimityksen yhteydessä tehdyssä henkilökuvassa (emt, 50.)

Siivonen nimeää ja määrittelee neljä henkilökuvan variaatiota: prototyypin, varsinaisen henkilökuvan, hybridihenkilökuvan ja marginaalihenkilökuvan. Prototyyppi täyttää henkilökuvan vähimmäiskriteerit, mutta jää sisällöltään ohueksi. Varsinainen henkilökuva on prototyyppiä kuvailevampi ja tyyllillisesti ideaali henkilökuvalaji. Hybridihenkilökuva ylittää rajan toisen genren, usein uutisgenren puolelle. Marginaalihenkilökuva ei puolestaan täytä kaikkia yllämainittuja henkilökuvan kriteereitä. Esimerkiksi nekrologi voi olla marginaalihenkilökuva, jos siitä puuttuu suora sitaatti päähenkilöltä. (Siivonen 2007, 12 ja 356.)

Kuten sosiologi Jari Eskola ja kasvatustieteilijä Juha Suoranta (1998, 22) esittävät, narratiivisuutta voi pitää inhimillisenä tapana jäsentää todellisuutta. Ihmiset jäsentävät sekä omaa että toisten elämää kertomuksen muotoon elämäkertoina ja erilaisina elämäkäärinä. Myös journalismi tuottaa narratiiveja (Kunelius 2000, 9). Henkilöhaastattelu voidaan kirjoittaa elämäkerralliseen muotoon, jolloin lukija voi mieltää tarinan päähenkilön omaelämäkerrallisen kertomuksen tuotokseksi (ks. esim. Tolvanen 2010 ja Pystynen 2013). Paikoin kutsun henkilökuvaa henkilöjutuksi.

1.4 Representaatio metodologisena käsitteenä

Kulttuuritutkija Stuart Hallin (1997) esittelemässä representaation määritelmässä representaatio ei heijastele todellisuutta, vaan kyse on aina esityksestä, joka itsessään tuottaa tulkintaa todellisuudesta. Todellisuuden kuvaamisen tai jäljentämisen sijaan representaation voidaan siis tulkita viittaavan esitykseen, jolle ei ole suoraan löydettävissä alkuperäistä esittämisen kohdetta, ja tällöin kyse on todellisuutta tuottavasta esittämisestä. Representaatiot

tuotetaan aina jonkinlaisesta poliittisesta tai käsitteellistä asemasta käsin ja ne itsessään tuottavat käsityksiä todellisuudesta. Näin representaatiot toimivat myös edustajina: ne representoivat aina jotain. Tällä representaatiomääritelmällä on erityinen merkitys, kun ajatellaan ei-normatiivisten ruumiiden esityksiä mediassa (Richardson 2010, 3). Representaatio voidaan määritellä myös merkityksenannon prosessiksi (Vähäpassi 2012, 44). Hallin (1997,6) diskursiivinen lähestymistapa representaatioihin keskittyy representaatioiden merkitysten politiikkaa, eli tarkastelee representaatioiden vaikutuksia ja seurauksia. Käsitys sukupuolesta ja sen normeista rakentuu erilaisissa diskursseissa. Palinin (1996, 232) mukaan representaatiot ovat tietoa tuottavia käytäntöjä ja anatomia on representaatio muiden joukossa.

Sukupuolta ja visuaalista kulttuuria tutkivan Leena-Maija Rossin (2010, 268) mukaan ilmiöistä puhuminen representaatioiden tuottamina ei kiellä niiden materiaalista olemassaoloa, vaan representaatioilla kiinnitetään huomio ilmiön sosiaaliseen ja kulttuuriseen muotoutumiseen. Representaatioiden poliittisesta voimasta kertoo Rossin mukaan se, miten niitä käytetään luonnollistamiseen (Rossi 2010, 270). Tämän Rossi liittää mytologisointiin, sillä Roland Bathesin mukaan “myytti muuntaa historian luonnoksi” (Barthes 1989, 129; Rossi 2010, 270). Rossin (2010, 270) mukaan representaatiot toimivat sukupuolia ja seksuaalisuuksia normittavina. Tuottavina esityksinä ne voivat myös tehdä ymmärrettäväksi aiemmin käsittämättömiä asioita. Rossin mukaan nykyään onkin jäänyt vähemmälle huomiolle representaatio-käsitteen tulkinta uuden tai näkymättömän näkyväksi tekemisenä (ema, 268–269). Tähän tuottavan esityksen määritelmään pohjaan oman representaatiokäsitteeni. Ymmärrän diskurssit representaatioita rajaavaksi ja määrittäväksi. Tarkastelen representaatioina transteoreettisia tekstejä, henkilökuvia, mediaesityksiä. Representaation käsitteellä voidaan tarkastella medioiden todellisuuden tuottamisen ja esittämisen tapoja sekä näiden esitysten näkökulmia ja välineitä (Seppänen 2005, 77). Visuaalisen journalismin tutkijan Janne Seppäsen (emt, 82–83) tulkintaa seuraten representaation ja vallan suhdetta voidaan avata tarkastelemalla, kenen ehdoilla kuvaa transsukupuolisuudesta rakennetaan, kenen hallussa representaatioiden tuottaminen on. Transsukupuolisuuden merkityksien tuottamisen kohdalla tämä tarkoittaa sen tarkastelua, kuka transrepresentaatioita tuottaa.

Taiteentutkija Anita Sepän (2007, 29) mukaan teoria on yksi kuvittamisen muoto, eli sitä voidaan pitää “toimintana, joka visualisoi todellisuutta”. Tässä tutkielmassa luen teoriaa mediaesitysten tavoin representaationa. Representaation käsitteelle on olemassa erilaisia tulkintoja, ja se näyttäytyy tieteellisessä tekstissä toisinaan vaihtoehtoisena diskurssin käsitteelle. Määrittelen molemmat todellisuuden tulkitsemisen ja tulkinnanvaraisuuden käsittelyn työkaluiksi.

Tutkiessani journalistista aineistoa ja transtutkimusta ymmärrän representaation käsitteen konstruktivistisena, eli todellisuutta muodostavana (Seppänen 2005, 95). Tarkastelemalla representaatioita selvitän, millaista todellisuutta mediaesitykset tuottavat ja millaisin keinoin se tapahtuu (Seppänen 2005, 95). Representaation ja diskurssin käsitteet ovat keinoja tiedon tuottamiseen. Rossin (2010, 271) mukaan diskursseja tutkimalla voidaan selvittää, missä ja miten representaatiot toimivat. Foucault määrittää diskurssit strategisiksi kentiksi, jossa keinot ja menetelmät vaihtuvat osapuolten välillä (Foucault ym. 2014, 153). Diskurssi voi olla merkitysten tuottamisen alue tai kamppailun väline. Foucault avaa itse diskurssin käsitettä näin:

[D]iskurssin [ei] pidä katsoa olevan sanottujen asioiden kokonaisuus eikä tapa, jolla nuo asiat sanotaan. Diskurssia on yhtä lailla se, mitä ei sanota tai se, mikä tulee esiin eleissä, asenteissa, olemisen tavoissa, käyttäytymiskaavoissa ja tilallisessa järjestymisessä. Diskurssi on joukko pakotettuja ja pakottavia merkityksiä, jotka läpäisevät yhteiskunnalliset suhteet. [...] Diskurssi ei ole vain pinta, jolle voima suhteet kirjautuvat, vaan myös voimasuhteiden luoja. (Foucault ym. 2014, 152–153.)

Ruumiin merkityksiä tutkivien sosiologisten Monica J. Casterin ja Lisa Jean Mooren (2009) mukaan ruumiit toimivat elävänä medianana, jonka avulla havaitsemme ja työstämme kuvia. Ihmiset opetetaan nuoresta lähtien lukemaan ruumiista merkkejä luokasta, etnisyydestä, sukupuolesta ja iästä, ja näin visuaalisuudella määritetään ruumiita (emt, 1–2). Näkyvyyden ja näkymisen kysymykset liittyvät tässä tutkielmassa niin teksteihin ja tulkintoihin kuin

henkilökuvien valokuviiin. Representaation käsite määritellään *näkyväksi* tekemiseksi (ks. Rossi 2010, 268–289). Kriittisen tarkastelun tulisi kohdistua myös tutkijan omiin näkemisen tapoihin, mutta ennen kaikkea tapaan määritellä *näkyvä*: katsominen ei tarkoita näkemistä, kaikki eivät näe eikä se, mikä näkyvissä on, ole kaikki mitä on (Caster & Moore 2009, 27).

Transsukupuolisuuden käsitteelle tuotettuja merkityksiä olisi vaikea avata tarkastelematta sukupuolen merkitysten tuottamista vallan kysymyksenä. Tutkielmassani lähdän siitä, että binäärinen sukupuolen tulkinta on keskeinen yhteiskuntajärjestelmää rakentava järjestys ja transsukupuolisuutta käsitteellistetään suhteessa sukupuolijärjestelmään. Tutkielmani tekemistä motivoi kriittinen tiedonintressi. Suvi Ronkaisen, Leila Pehkosen, Sari Lindblom-Ylänteen ja Eija Paavilaisen (2011, 24) mukaan kriittisellä tiedonintressillä (kriittis-emansipatorisella tiedonintressillä) viitataan siihen, että tutkimustoiminta pyrkii auttamaan yhteiskunnan jäseniä suhtautumaan kriittisesti siihen, millaisena asiat heille esitetään. Kriittisen tieteellisen tiedon tavoitteena on tunnistaa valta ja vallan seuraukset ja siten tukea yksilöiden ja ryhmien reflektiota, emansipaatiota ja valinnan mahdollisuuksia.” (Ronkainen ym. 2011, 24.) Pyrkimyksenäni on tuottaa perustellun kriittisiä näkemyksiä binäärisestä sukupuolinormista, johon en itsekään sovi.

1.5 Sukupuoli vallan kysymyksenä

Sukupuolella elämistä pyritään kontrolloimaan niin lainsäädännön kuin kasvatuksen ja normien kautta (Mäkelä ym. 2006, 34). Näin sukupuolen käsitteeseen liittyy keskeisesti kysymys vallasta, ja se määrittyy jälkimodernin yhteiskuntajärjestyksen keskiöön (Gressgård 2010). Antonio Gramscin marxilaisen teorian hegemonian käsite viittaa poliittiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ylivaltaan (Mäkelä ym. 2006, 34). Hegemonian käsitteellä on yhteiskuntatieteissä analysoitu myös vallan ja sukupuolen kytköksiä, ja sillä kuvataan yhteiskunnallista tilaa, jossa vallitseva sukupuoli-ideologia hyväksytään yleisesti. (Ema, 34.) Heterohegemonia saa heteroseksuaalisuuden ja cissukupuolisuuden näyttämään normaalilta, oletetulta tilalta. Sukupuolta tuottaa ja ylläpitää sosiaalisten käytäntöjen ja rakenteiden kokonaisuus, jota kutsutaan sukupuolijärjestelmäksi (Sipilä 1998, 48).¹ Valta on historioitsija

Michel Foucault'ta mukaillen nimitys "monimutkaiselle strategiselle suhteelle tiettyssä yhteiskunnassa" (Seppänen 2001, 43). Valtaprosessissa määritetään se, mikä ilmiöön kuuluu ja mikä jää sen ulkopuolelle (Seppänen 2005, 249). Vallassa on kyse sosiaalisesta voimasta, joka nimeää, luokittelee ja rajaa ruumiina (Salomäki 2011, 7).

Myös se, mitä lääketieteessä ymmärretään sukupuolena, on historiallisesti rakentunutta. Salomäen (2011) mukaan länsimaisessa lääketieteessä ei tunnettu sukupuolieroa ennen 1500-lukua. Ruumiit luettiin saman anatomiaan, mutta niissä nähtiin laadullisia tai materiaalisia eroja, nainen tulkittiin epätäydelliseksi versioksi miehestä (emt, 39–42). Ruumiiden määrittäminen yhdestä kahdeksi ennakoi renessanssin yhden sukupuolen tulkintaan liittyi naisen sosiaalisen roolin määrittäminen ruumiinosien kautta (emt, 73). Salomäki katsoo modernin kaksijakoisen mallin valtavirtaistuneen vasta 1700-luvulla, jolloin sukupuolieroa kattoi syvimmillään ihmisluurangon, hiukset, silmät, hermoston ja suoniston (emt, 8).

Lääketieteen historiallisessa määrittelyvallassa suhteessa transsukupuolisuuden käsittämiseen on kyse valtaprosessista. Lääketiede onkin 1800-luvulta ollut vallan ja tiedontuotannon diskurssi. Foucault'n muotoilema näkemys vallasta tulee esiin kaikessa sukupuolta koskevan tiedon tuottamisessa, mutta etenkin ei-normatiivisten sukupuolten määritelmässä. Sukupuolta on pyritty luokittelemaan, koska on ajateltu sukupuolen, seksuaalisuuden ja halun osoittavan, mitä kukin todella on (Spade 2006, 317–318). Näiden hallinnointi on historiallisesti tapahtunut lääketieteen, psykiatrian ja kriminologian avulla (ema, 318). Hallinnan diskursseissa ilmiöistä tulee sanallistettuja, mahdollisia, mikä samalla asettaa määrittelyjen kohteet vallan piiriin, ja "normaalius" tuotetaan normatiivisten vaatimusten toistolla (ema). Esimerkiksi juridinen sukupuoli, eli väestötietoihin määritelty sukupuoli, ei välttämättä kuvaa sen määrittämän henkilön omaa sukupuolta, mutta tuolla tiedolla on vahva vaikutus siihen, miten sukupuoli tunnustetaan sosiaalisesti – ja tällä diskursiivisella representaatiolla on erittäin konkreettisia vaikutuksia ihmisen elämään.

Sukupuolivähemmistöistä tuotettua journalistista tietoa on edelleen marginaalisesti, mistä voi

seurata, että valtamediassa yksittäisten juttujen merkitys korostuu. Koska yhteiskunnassamme vallitsee vahva kahden sukupuolen sukupuolinormi, voivat ei-norminmukaiset sukupuolen kokemukset tulla esiin joidenkin ihmisten elämässä vain median käsittelemänä (ks. Valtonen 1998, 117). Sukupuolivähemmistön journalistisella käsittelyllä on ollut ja on edelleen yhteiskunnallista merkitystä. Foucault’n valtatulkinnan mukaisesti binäärinen sukupuolijärjestys tuottaa järjestystä rikkovat ruumiin tulkinnat määrittämällä mahdottomiksi tai luonnottomiksi ruumiit, jotka kuitenkin ovat olemassa olevia ja eläviä. Näin järjestyksen välttämätön keino on pyrkiä tukahduttamaan, peittämään tai sopeuttamaan järjestykseen sopimattomat ruumiit. Muussa tapauksessa sukupuolesta muodostetaan uusia tulkintoja ja järjestyksiä, jotka lopulta pakottavat tilaa itselleen. (Foucault 2014, 144–145.)

1.6 Sukupuolen esityksistä

Mediatutkija Anu Koivusen mukaan kuvilla on oman historiansa lisäksi aina osansa aikalaistodellisuuden tuottajina, jolloin ne myös “edustavat, jäsentävät ja tuottavat käsitystä sukupuolijärjestelmästä” (Koivunen 1995, Vänskän 2006, 41 mukaan). Seppäsen (2005, 21–22) mukaan on vaikea osoittaa, että visuaalisuuden ja näkemisen merkitys olisi lisääntynyt, sen sijaan visuaalisuuden tilat ovat muuttuneet. Mediakuvasto hallitsee kuvallisuutta ja visuaalisen kulttuurin massatuotteet hallitsevat länsimaalaista elinympäristöä (Seppänen 2005, 17; Seppä 2007, 14). Katsominen on normatiivista ja merkityksiä välittävää toimintaa (Seppänen 2001, 35). Edellä mainittuun perustuen esitän, että näkemisellä ja näkymisellä on korostunut merkitys tarkastelemisani sukupuolittamisen prosesseissa. Näkymiseen liittyy myös kysymys vallasta. Seppäsen mukaan yksi marginalisoinnin tapa on poissulkeminen visuaalisen järjestyksen piiristä, esimerkiksi journalismin kuvastosta: “Näin kuvasto rakentaa pois sulkemisen kautta normaalin ja tavoiteltavan ihmisyyden normia ja sitä ylläpitävää visuaalista järjestystä” (emt, 44). On syytä huomioida myös se, että visuaalisissa järjestyksissä ei ole kyse vain sopeutumisesta, vaan niitä rakennetaan aktiivisesti (emt, 75).

Mediatutkija Katariina Kyrolän (2006a, 157) mukaan vallan näkökulmasta median keskeinen toimintamuoto on ruuminormien tuottaminen. Normien olemassaolo tulee esiin erityisesti

silloin, kun normeihin sovittautuminen ei onnistu. Ruumisnormeilla tarkoitetaan kehyksiä, jotka voivat olla erilaisia eri ruumiille, mutta joihin kaikki ruumiit pyritään sovittamaan. (Ema.) Normeilla säädetään sitä, millaiset ruumiit ovat luonnollisia. Normiin asettaminen ei ole vapaaehtoista ja voi tarkoittaa, että ei-norminmukaisille on oma paikkansa usein juuri ulkopuolisina, jolloin ruumiit määrittyvät ”huvittaviksi, sairiksi tai epänormaaleiksi”. (Ema, 157–158.) Kyrölän mukaan ruumiiden rajaaminen esitettäväksi vain tai enimmäkseen tietyissä mediakonteksteissa on vallankäytön keino (ema, 162).

Sukupuolitettujen ruumisnormien tuottamista ei voi rajata vain tietylle media-alueelle. Erilaiset esitykset myös limittyvät ajallisesti ja paikallisesti. Esimerkiksi mainonnan ja journalismin tuottama kuvasto voi sijoittua materiaalisesti samoihin tuotteisiin, samaan painopaperiin tai julkaisuun. Rossin (2006, 62) mukaan henkilöiden esittäminen helposti miehiksi ja naisiksi tunnistettavina on yksi mainonnan tehokeino. Tätä toteutetaan ihannekuvilla, realismin ja dokumentarismen vaikutelmalla tai sukupuolta parodisesti karikatyyrimäisillä hahmoina esittämällä. Näiden kuvien ja mainonnan tehon on ajateltu perustuvan juuri tunnistettavuuteen ja vakiintuneisiin koodeihin. Mainonta tuottaa ja rakentaa sukupuoli-asetuksia. Ihmisiä esittävä mainonta on sukupuolen ja yleensä myös heteroseksuaalisuuden mainontaa. (Ema, 62–63). Lisään tähän, että mainonta on juuri cissupuolisuuden ja valkoisuuden mainontaa. Rossin kuvaamia sukupuoli-asetuksia tuotetaan myös journalismissa. Journalismin, mainonnan tai minkään muunkaan yhteiskunnan alueen sukupuoli-asetukset eivät ole irrallisia tai täysin itsenäisiä. Niitä rakennetaan ja tulkitaan ristiin – ja luetaan samoilta sivuilta, kuten Aamulehdessä 27.11.2012. Tuolloin lehdessä julkaistiin autoja myyvän verkkokaupan mainos, jossa lukee: ”*Mies ei voi odottaa*”. Tekstin vieressä on kuva kaljupäisestä ja silmälasien läpi lukijaa katsovasta miesoletetusta henkilöstä. Toisen käden peukalo farkuntaskulla, toinen käsi raitapaidan päällä vatsalla, joka muodoltaan muistuttaa raskaana olevan vartaloa. Mainoksen mukaan miehen on yhtä mahdotonta odottaa uutta autoa kuin olla raskaana. Mainoksella annetaan vahva viesti sukupuoleen liittyvästä oletetusta ruumiin mahdottomuudesta, rajasta, jota ei voi ylittää. Tosiasiassa molemmat, sekä lapsen että auton odottaminen, ovat mahdollisia asioita miehelle (ks. Kalter 2008; Halberstam 2012b, 32). Dystopian esittely ihmisruumin muodossa on kuitenkin mainonnan keinona

tehokas, ja Rossin (2006, 62) kuvaamalla tavalla sukupuoliasemia vakiinnuttava esitys.

2. TRANSTUTKIMUS

Transtutkija Susan Strykerin (2006, 254) mukaan transsukupuolisuus määrittyy kulttuurisesti ja historiallisesti tietyiksi käytännöiksi tai identiteetiksi, joihin liittyy kanssakäymistä lääketieteellisten, psykiatristen ja psykoterapeuttisten sekä juridisten instituutioiden kanssa, jotta henkilölle mahdollistuu pääsy hormonaalisten tai kirurgisten hoitojen piiriin toteuttaakseen kokemaansa sukupuolta. On kuitenkin syytä huomioda, että *trans* ei määrity vain transsukupuolisuudeksi. Historiallisesti pyrkimyksenä on ollut luoda kattokäsitettä kaikelle sille sukupuolenvariaatiolle, joka ei sovi binääriseen sukupuolikäsitykseen (Wickman 2001, 22). Englannin kielessä käsite *transgender* voi viitata niin kattokäsitteeseen kuin transsukupuolisuuteen. Suomen kielellä *transgender* kääntyy myös binäärisenä määrittämättömäksi *muunsukupuolisuudeksi*¹. *Transgender* on myös 1990-luvun poliittisen transliikkeen ja transtutkimukseksi suomentamani *transgender studies* -tutkimussuunnan muotoilu (Bettcher 2014b; Stryker & Aizura 2013; Stryker & Whittle 2006).

Transtutkimus tarkoittaa tässä yhteydessä monitieteellistä ja laajaa tutkimuksen kenttää, jota yhdistää kriittinen näkökulma vallitsevaan sukupuolijärjestelmään. Transtutkija Susan Strykerin (2006, 3) mukaan transtutkimus (*transgender studies*) kokoaa yhteen erityisesti sellaista jälkistrukturalistista sukupuoli-identiteetin analyysiä, joka tarjoaa lisää diskursiivista tilaa transsukupuolisuudelle sekä sukupuolibinäärin ulkopuolisille sukupuolen määritelmille. Tässä muodossa alan määritteli Sandy Stone vuonna 1991 esseessään *The Empire Strikes Back: a Posttranssexual Manifesto* (Stryker & Currah 2014, 3). Transsukupuolisuus (*transsexual*) historiallisena käsitteenä on muodostunut pääosin lääketieteen diskurssissa. Englanninkielisessä kontekstissa *transsexual* on korvattu sanalla *transgender*, kun on haluttu

¹ Transtutkipiste (2015). Muunsukupuolisuus. www.transtutkipiste.fi, 18.9.2015.

purkaa medikalisoituneen käsitteistön patologisoivia ja normittavia tulkintoja (Wickman 2001, 22). Transtutkija Trystan T. Cottenin (2012, 2) mukaan transtutkimuksen kriittinen ote perustuu intersektionaalisuuteen, eli eri diskurssien ristikkäisyyteen. Näin tutkimus voidaan nimetä myös feministiseksi, sillä kyseessä on yhteiskunnalliseen muutokseen tähtäävä poliittinen transtutkimus, joka tuottaa analyysiä sukupuolesta ja rakenteista. Stryker on ollut toimittamassa keskeisiä eri vuosikymmenten tekstejä kokoavia teoksia; *Transgender Studies Reader* vuodelta 2006 sekä *Transgender Studies Reader 2* vuodelta 2013. Moni käyttämästäni artikkeleista on peräisin näistä teoksista.

Queertutkimusta voidaan pitää transtutkimuksen aikalaisena, ja suuntauksilla on läheinen joskaan ei täysin ongelmaton suhde toisiinsa (Stryker 2006, 7). Queer osana transpoliittista ja -teoreettista käsittelyä asettaa sukupuolen osaksi heteronormatiivisuuden kritiikkiä, joka kyseenalaistaa kaksijakoisen sukupuolen hegemoniaa (Barker-Plummer 2013, 712). Queertutkija Pia Livia Hekanahon (2006, 27) mukaan tutkimuksen kontekstissa queer artikuloituu kriittiseksi tutkimusotteeksi, joilla kiinnitetään erityistä huomiota identiteettikategorioihin ja kyseenalaistetaan sukupuolen ja seksuaalisuuden luonnollistettuja järjestyksiä. Queer tulkitaan myös ei-norminmukaisiksi asemiksi sukupuolten ja seksuaalisuuksien järjestyksessä. Queer-tutkimuksella tarkoitetaan normeja rikkovien sukupuolien ja seksuaalisuuksien tutkimusta sekä normien, kuten valkoisuuden, maskuliinisuuden ja heteroseksuaalisuuden purkamista. (Emt, 27.) Määritelmällisesti yllä mainittu sopii myös tarkastelemaani transtutkimukseen, joten queer-tutkimus, feministinen sukupuolentutkimus ja transtutkimus ovat tutkielmassani vuorovaikutuksessa ja limittyvät paikoin. Queerin myötä transteoriaan on myös tulkittu muodostuneen kumouksellisen transgenderin ja konservatiivisen transsukupuolisuuden polaarioppositiot (Lane 2009; Stryker & Currah 2014). Transgender teoriana tuo esiin sen, miten omien kokemusten ja erilaisten identiteettiasemien ristikkäisyys voi olla yksilön kannalta tärkeämpää kuin kuuluminen johonkin tiettyyn identiteettikategoriaan (Nagoshi & Brzuzy 2010, 439).

2.1 Väärästä ruumiista

Transsukupuolisuutta on rajattu ja tulkittu teollisissa yhteiskunnissa pääasiassa lääketieteen diskurssin kontekstissa. Sukupuolentutkimuksen ja transtutkimuksen piirissä on esitetty lääketieteen kritiikkiä, joka on kohdistunut lääketieteen institutionalisoituun asemaan kaksijakoisen sukupuolijärjestelmän ylläpitäjänä. (Wickman 2001, 42–43.) Tiia Aarnipuu esittää Serena Nandan [2000, 94] tulkinnan transsukupuolisuudesta yhtenä länsimaalaisen yhteiskunnan keinona ratkaista sukupuolen moninaisuuden ongelma (Aarnipuu 2005, 25). Medikalisaation kautta yksilö ikään kuin korjataan sopimaan kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään, vaikka osaltaan ongelma on yhteiskunta, joka tekee jäsenistään ongelmia. Transkokemusten medikalisointi peittääkin osaltaan sen, etteivät kaikki ole miehiä ja naisia. Toisille taas transsukupuolisuus määrittyy väliaikaisena statuksena matkalla yhdestä sukupuolesta toiseen, jolloin sukupuolen korjausprosessin jälkeen voi elää yksiselitteisesti naisena tai miehenä. (Emt.) Transhoitojen ja diagnoosiprosessin vakiintumisen myötä sukupuolen korjaushoitoja tarvitseville näyttää muodostuneen myös tietynlaisen transnarratiivin vaatimus, minkä seurauksena korjausprosessin ja siten sukupuolen portinvartijoiksi on osoitettu hoitoon pääsystä päättävät toimijat (Spade 2003; Stone 2006, 228; Wickman 2001, 42). Yleensä transnarratiivi viittaa ajatukseen *väärään ruumiseen* syntymisestä.

Erilaisiin transpoliittisiin ja -tutkimuksellisiin näkökulmiin on haettu yleistyksiä *väärän ruumiin* käsitteen kautta (Barker-Plummer 2013, 712; Lane 2009; Bettcher 2014b). Jay Prosser (1998) analysoi väärän ruumiin kokemusta transsukupuolisuuden ja ruumiillisuuden käsitteellistämisenä teoksessaan *Second Skins – the body narratives of transsexuality*. Prosser määrittelee väärässä ruumiissa olemisen kokemukseksi ruumiin omistamattomuudesta, jolloin materiaallinen ruumis määrittyy itselle kuulumattomaksi. Prosserin mukaan narratiivi ja transsukupuolinen ruumis toimivat toisiaan toteuttaen: omaelämäkerrallinen narratiivi saa aikaan ruumiilliset siirtymät eli hoitojen avulla aikaansaadut muutokset ruumiissa ja iholla. Transhoitojen edellyttämästä narratiivista tulee merkittävä tekijä myös transsukupuolisuuden määritelmälle (emt. 69, 77 ja 101).

1990-luvun alussa transaktivistit pyrkivät luomaan poliittista liikettä kaikille niille, jotka eivät mahdu hegemoniseen sukupuolijärjestelmään (Stryker 2006, 7). Vuosituhannen vaihteen poliittisen transliikkeen juuret ovat sekä akatemiassa että kaduilla: kriittisen transtutkimus liittyy läheisesti performatiivisuuteen ja queerteoriaan sekä aktivismisiin, jonka juuret ovat muun muassa yhdysvaltalaisessa aids-aktivismista (ema). Yhdysvaltalainen Sandy Stone (2006) julkaisi vuonna 1991 klassikoksi muodostuneen ja runsaasti siteeratun tekstinsä *The Empire Strikes back – a posttranssexual Manifesto*. Stone (2006, 227–228) kuvaa psykiatrien portinvartija-aseman syntyä osaksi sukupuolenkorjausprosessia ja transsukupuolisuuden määrittelyä. Hän ottaa myös kantaa transvihamieliseen feminismiin, josta Janice Raymondin teksti *The Transsexual Empire: The Making of The She-Male* on malliesimerkki (Wickman 2001, 48). Raymond määrittää transsukupuolisuuden patriarkaalisen petoksen muodoksi, minkä avulla miehet ujuttautuvat nais erityisiin tiloihin (Richardson 2010, 124). Siitä, ketä naiseuden kategoriaan kuuluu, on käyty kamppailua muutenkin, etenkin valkoisuuden ja länsimaalaisuuden normia purkavan feminismin piirissä. (Stryker 2006, 7.) Raymondin artikuloima petollisuuden tematiikka on näkynyt myös populaarikulttuurin transrepresentaatioissa (ks. luku 4.5). Transvihamielisyyden vastustaminen on innoittanut osaltaan monia transtutkimuksen ja aktivismin pariin (Wickman 2001, 48–49; Richardson 2010, 123).

2.2 Poliittinen transtutkimus

Transtutkija ja filosofi Talia Mae Bettcher (2014a, 384) pitää merkittävänä Stonen ja muiden yhdysvaltalaisen transaktivistien ja tutkijoiden toimintaan vuosituhannen taitteessa, jolloin ensimmäistä kertaa transihmiset teoretisoivat transkysymyksiä transihmisille. Uusi näkemys transaiheisiin toi *transgenderin* englanninkielisessä kontekstissa käsitteeksi, jolla ei-normatiivisesti sukupuolta ilmaisevat tuotiin yhteen. Sen avulla haluttiin purkaa patologisioivaa ja dikotomisiin kategorioihin pakottavia määritelmiä. Osa transtutkijoista sanoutui irti lääketieteellisistä sukupuolen tulkinnoista ja halusi pitää sukupuolen monimuotoisuutta kuvaavan käsitteistön määrittelyoikeuden niillä, jotka kokevat sen omakseen. (Ema.) 2000-luvun transgender-politiikkaa on myös kritisoitu siitä, että se jättää huomiotta monen sellaisen transsukupuolisen kokemuksen, joka kokee sukupuolensa selkeästi

mieheksi tai naiseksi (Rubin 2006; Namaste 2011[2005]; Prosser 1998). Prosserin (1998, 7) mukaan queer-orientoitunut transteoria tulkitsee sukupuolta pelkästään sosiaalisena konstruktiona, joka jättää transsukupuolisten kokemukset ja tarpeet huomiotta. Prosser pitää erityisen ongelmallisena tapaa, jolla transihmisten kehoja on luettu merkkeinä normatiivisen kulttuurin murtumisesta, eli transruumiillisuudesta on pyritty tuottamaan yleistä queerin tai postmodernin zeitgeistin ruumiillistumaa 2000-luvun vaihteen teorioissa. (Prosser 1998; Bettcher 2014, 384–385.) Viviane Namasten (2011, 6–8) mukaan teoriana transgender ei jätä tilaa niille, jotka transsukupuolisina hakevat erilaista ruumiillista asemaa kaksijakoisen sukupuolijärjestelmän sisällä, eli kokevat itsensä miehiksi tai naisiksi.

Riki Lanen (2009) mukaan queerteorian myötä sukupuolentutkimukseen näyttää syntyneen polaarioppositiot: kumouksellinen transgender ja konservatiivinen transsukupuolisuus. Tällainen jako perustuu tulkintaan, jossa transgender määritetään osaksi konstruktionistista (queer-) sukupuolipolitiikkaa, kun taas transsukupuolisuus tulkitaan vallitsevaan sukupuolijärjestelmään ja sen tarjoamiin rooleihin sitoutuvaksi essentialismiksi (Richardson 2010, 127-128). Lanen (2009, 140) mukaan biologian ymmärtäminen monimuotoisuutena tarjoaa vaihtoehdon pyrkimykselle jäsentää todellisuutta ja erityisesti sukupuolta epäsymmetristen kaksijakojen, kuten kumouksellisen ja konservatiivisen, kautta. Lane näkee, että lopulta transtutkimuksessa on kysymys elintilasta, oikeus elää ilman jatkuvaa uhkaa ja epäilyä, yhdistää transtutkimuksen hyvinkin erilaisia näkökulmia. Elintila voi tarkoittaa eri asioita, kuten yksilön selviytymistä sulautumalla vallitsevaan järjestelmään tai pyrkimystä nykyisen sukupuolijärjestelmän kyseenalaistamiseen tai politiikkaan, jolla se murskataan. Lanen mukaan binäärien ja poissulkevan politiikan sijaan transtutkimuksen tulee rakentaa sellaista kriittistä teoriaa, joka onnistuu mobilisoimaan erilaisten sukupuolten yhteiskunnallisen liikkeen. (Ema.)

2010-luvulla ilmaisu trans* on otettu käyttöön erityisesti internetin transyhteisöissä tapana ilmaista mahdollisimman inkluusiivista muotoa poliittiselle ja teoreettiselle transkäsitteelle (Bettcher 2014b; Vähäpassi 2014, 31). Asteriski trans-sanon perässä on ikään kuin villi kortti,

jonka avulla sanan loppuosan voi tulkita haluamallaan tavalla. Kun trans* ei ole lukittu tiettyyn loppuosaan se myöskään määrity tiettyä tulkintana identiteetistä, kokemuksesta tai vaiheesta (Vähäpassi 2014, 31). Trans* on ilmaisutapa, jolla on haluttu tuoda esiin erityisesti ei-binääristä sukupuolikokemusta². Asteriskilla pyritään tuottamaan käsitteellistä tilaa mahdollisimman laajasti erilaisille identiteeteille ja kokemuksille tavalla, jolla myös käsitteet *trans* tai *transgender* on historiallisesti usein tulkittu. Tästä syystä kaikki eivät pidä asteriskin käyttöä tarpeellisenä. (Ema.) Trans*-muotoilusta käyty keskustelu osoittaa osaltaan, ettei transtutkimuksen keskeisten käsitteiden määrittelylle ole valmista lopputulosta. Tutkimusala pyritään määrittämään mahdollisimman avoimeksi erilaisten identiteettien, politiikkojen, oikeuksien ja esitysten suhteen (transtutkimuksesta, ks. Stryker & Currah 2014).

Transtutkimuksen historia on nimettynä tutkimussuuntana nuori. Jonkinlaista vakiintumista on tapahtunut kahdessa vuosikymmenessä. Esimerkiksi vuodesta 2014 on julkaistu ensimmäistä tieteellistä transtutkimusjulkaisua nimeltä *Transgender Studies Quarterly*. Samalla tiettyjen tekstien, tutkijoiden ja näkökulmien kanonisoitumisesta transtutkimuksen klassikoiksi on myös esitetty kritiikkiä. Yksi kritiikin aihe on yhdysvaltalaisien tutkijoiden korostunut asema (Noble 2011, 257–258). Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa tehdyllä nimeämisellä ja käsitteenmäärittelyllä on hallitseva asema sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden tutkimuksessa. On huomattu, että lokaali monimuotoisuus voi jäädä huomiotta, mikäli sitä tulkitaan ja nimetään tutkimuskenttää hallitsevilla, mutta paikallisia merkityksiä tunnistamattomilla käsitteillä (Halberstam 2012a, 343). 2000-luvulla transihmiset ovat yhä useammin transaiheita käsittelevän tutkimuksen tuottajia eivätkä vain tiedontuottamisen kohteita: transihmiset asettavat itse tutkimusagendan eikä tutkimus ole pelkkää lääketieteellisen tiedon kommentointia (Irving 2013, 24). Kasvava transtutkimuksen tutkimussuunta on moniäänistynyt ja monimuotoistunut, ja sen piirissä tarkastellaan esimerkiksi, miten oikeudellisesti ja sosiaalisesti transihmiset ovat eri puolilla maailmaa

2 Ryan, Hugh (2014). What Does Trans* mean and Where did it Come from? www.slate.com 10.1.2014.

cisihmisiä huonommassa asemassa tai miten myös transihmiset ovat erilaisissa asemissa suhteessa rodullistamiseen, luokkaan tai kansalaisuuteen (Stryker & Aizura 2013; Cotton 2012). Esimerkiksi Cottenin (2012) toimittama *Transgender Migrations – the bodies, borders, and the politics of transition* artikkelikokoelma rakentaa transteoriaa, joka ei tarkastele muutoksen prosessia ruumiin mittakaavassa vaan kansallisuuksien ja geopolitiikan mitoissa. Transtutkimuksen tekijät positioivat itsensä suhteessa trans*toimijuuteen ja tekevät transtutkimusta maahanmuuton, kansalaisuuden ja rodullistamisen näkökulmista.

2.3 Transaiheet tutkimuskohteena

Sukupuolentutkija Jan Wickmanin (2001, 43) mukaan yhteiskuntatieteissä transaiheita on tutkittu etenkin feministisen tutkimuksen ja queer-tutkimuksen piirissä, jolloin transtutkimus on asettunut osaksi binäärisen sukupuolijärjestelmän kritiikkiä. Transteemoja käsitteleviä väitöskirjoja on valmistunut ainakin sosiologian ja sukupuolentutkimuksen aloilta: Hanna Vilkan (2006) *Keho – omaa sukupuolta koskevan tiedon muodostuminen* ja Wickmanin (2001) *Transgender politics*. Suomessa transtutkimuksella ei ole vielä vakiintunutta asemaa. Transtutkipiste on listannut suomalaista transaiheista tutkimusta eri aloilta³. Listalla on esimerkiksi Tiia Aarnipuun (2005) pro gradu -tutkielmaan perustuva työ *Ei ole miestä eikä naista*, jossa Aarnipuu yhdistää uskontiedettä ja queer-tutkimusta sukupuolen monimuotoisuuden tarkasteluun. Aloittaessani pro gradu -tutkielmaan tähtäävää seminaarityöskentelyä en saanut käsiini muita transaiheisia opinnäytetöitä. Viime vuosina tilanne on jonkin verran muuttunut. Esimerkiksi vuonna 2014 valmistui transsukupuolisuutta tai trans*aiheita käsitteleviä opinnäytteitä ainakin sukupuolentutkimukseen (Tainio 2014; Susi 2014; Kondelin 2014) ja englannin filologiaan (Larinkoski 2014).

Maarit Huuska (2010, 158) toteaa noin kuuden vuoden takaisessa kartoituksessaan, että erityisesti transtutkimusta ja mediatutkimusta yhdistävää tutkimusta ei juuri löydy. Oman selvitykseni mukaan tilanne ei Suomessa tehdyn tutkimuksen osalta ole oleellisesti muuttunut.

³ www.transtutkipiste.fi/tutkimus [haettu 2.5.2016].

Tampereen yliopiston tiedotusopin pro gradu -tutkielmien joukosta löytyy yksi vuonna 2014 valmistunut journalismia ja transsukupuolisuutta käsittelevä työ (Kettunen 2014). Kyseisessä työssä on osin samoja aineistovalintoja kuin omassani, mutta tutkielma on teorialtaan ja aineiston käyttötavoiltaan erilainen kuin omani. Suurin ero syntyy tulkintani mukaan siitä, että kyseisessä työssä ei hyödynnetä lainkaan transtutkimusta tai transaiheita käsittelevää sukupuolentutkimusta. Koska tutkimus ja siteeraaminen ovat poliittista ja todellisuutta tuottavaa toimintaa, ei ole täysin yhdentekevää, ketä ja mitä erityisesti vähemmistöjä käsittelevissä tutkimuksissa siteerataan.

Vuonna 2012 julkaistussa artikkelissaan *Mediakohu synnyttävistä miehistä ja figuraation politiikka* sukupuolentutkija Emmi Vähäpassi käsittelee translain uudistamisesta syntyneitä kohua, jossa steriiliyden vaatimuksen poistaminen tulkitaan miesten synnytyslain ajamisena. Vähäpassi tarkastelee transsukupuolisuuden ja synnyttävän miehen figuuria lukemalla mediatekstejä figuraation ja affektiivisuuden käsitteiden kautta.

Sukupuolentutkija Emily Skidmore (2011) tarkastelee ”hyvän transsukupuolisuuden” rakentumista yhdysvaltalaisessa journalismissa. Skidmore tutkii 1950- ja 1960-luvujen kuuluisuuden Christine Jorgensenin sekä muiden transsukupuolisiksi määritettyjen naisten esityksiä yhdysvaltalaisessa mediassa ja tulkitsee näiden perusteella, että ymmärrettävää transsukupuolisuutta on rakennettu valkoisuuden ja heteronormatiivisuuden tulkinnoilla. Skidmoren mukaan rodullistamisen ja luokan kysymykset on syytä huomioida transsukupuolisuuden mediarepresentaatiota tutkittaessa.

Mediatutkija Bernadette Barker-Plummer (2013) tekee diskurssianalyysiä kalifornialaisen transnuoren murhaa käsittelevästä uutisoinnista kontekstinaan laajempi transpolitiikkaan liittyvä kulttuurinen dynamiikka. Barker-Plummerin tutkimuksen mukaan median transrepresentaatioissa on tapahtunut muutosta pois marginalisoinnin ja patologisoinnista. Transihmisen murha asetetaan uutisoinnissa osaksi laajempaa sukupuolittuneen ja transfobisen väkivallan kontekstia. Samalla yksilön normista poikkeavaa sukupuoli-

identiteettiä selitetään binääriseen tulkintarekisteriin sopivaksi väärän ruumiin diskurssilla. Barker-Plummer nimeää väärän ruumiin diskurssin median keskeiseksi tavaksi selittää sukupuolen moninaisuutta, myös silloin, kun se ei vastaa ihmisen omaa kokemusta. Näin ei-binäärisesti sukupuolensa kokevia ”korjataan”. (Ema, 711–712.) Barker-Plummer esittää kysymyksen, miksi juuri väärän ruumiin diskurssista on tullut keskeinen ja lähes ainut populaarikulttuurin tulkinta sukupuolen epätyypillisille ilmaisuille (Ema, 713). Barker-Plummerin mukaan journalismissa ruumiillisuudella pyritään todentamaan sukupuolta, mikä näkyy journalistien tavassa lukea sukupuolen ”totuutta” anatomiasta (ema, 719).

3. SUKUPUOLEN JÄRJESTÄMINEN KAHDEKSI

Arkisissa tilanteissa sukupuoli määritetään ensisijaisesti näköhavainnon perusteella. Ruumiin verhottua ja muovattua pintaa havainnoimalla oletetaan tietynlainen, näkymättömissä oleva anatomia. Katsoja tulee tietoiseksi suorittamastaan päättelystä vain, jos määrittely on vaikeaa. Tämä lähes automatisoitu sukupuolen rekisteröintitapa voidaan tulkita tyypillisen moderniksi: ajatellaan, että asusteiden, ehostuksen ja muun kulttuurisen pinnan alla piilee sukupuolieron perusta, luonnollinen ruumis. Moderni tiedonintressi on vastaavasti suuntautunut alkuperän selvittämiseen. Biotieteissä on jatkuvasti etsitty sukupuolisuuden perimmäistä määrittelyä fysiologiasta onnistumatta kuitenkaan edes kromosomitasolta löytämään täysin kategorista merkitsijää. (Palin 1996, 238.)

Yllä taidehistorioitsija Tutta Palin (1996, 238) avaa sukupuolen alkuperän etsimisen ongelmallisuutta. Kysymykset alkuperästä toistuvat transsukupuolisuuteen liittyvissä representaatioissa. Journalismi ja transpoliittinen tutkimus ovat tuottaneet hyvin erilaisia tulkintoja esimerkiksi puheelle läpimenemisestä (*passing*), jolla yleensä tarkoitetaan mieheksi tai naiseksi luetuksi tulemistä oman sukupuolen mukaisesti (Richardson 2010, 122). Läpimeneminen voidaan tulkita suoriutumiseksi sosiaalisissa tilanteissa sukupuolinormien ja

-olettamusten mukaisesti. Transihmisten naiseutta tai mieheyttä ja transsukupuolisuuden aitoutta on arvioitu julkisuudessa ainakin yhtä kauan kuin mediassa on puhuttu sukupuolenkorjausprosesseista (ks. Meyerowitz 2002; Skidmore 2011).

Sanana *sukupuoli* sisältää oletuksen kaksijakoisuudesta, puolikkuuksista. *Sex* ja *gender* käsitteillä on tarkasteltu sukupuolen biologista ja sosiaalista määrittämistä.

Sukupuolijärjestelmän⁴ teoriassa ”biologinen sukupuoli [sex] näyttäytyy synnynnäisenä ja ruumiillisena ominaisuutena, ja sosiaalinen sukupuoli [gender] opitaan kulttuurin ja yhteiskuntaan sosiaalistumisen myötä” (Mäkelä ym. 2006, 18). Tätä rakentumista tarkastelee filosofi ja sukupuoliteoreetikko Judith Butler teoksessaan *Hankala sukupuoli* (2006), joka ilmestyi vuonna 1990 nimellä *Gender Trouble*. Butler purkaa vallan ja sukupuolen kysymyksiä tutkimalla sukupuolta genealogian ja performatiivisuuden käsitteillä (Pulkkinen 2003, 184). Butlerin tapa tarkastella sukupuolta genealogisesti hyödyntää Foucault’n seksuaalisuuden tulkintoja (Foucault 1998, 11–18; Butler 2006). Genealoginen tutkimusote merkitsee niiden voimien tarkastelua, joiden seurauksena erilaiset asiat muodostuvat ykseyksiksi (Butler 2006, 41). Sukupuolen erittely biologiseen ja sosiaaliseen perustuvaksi on liittynyt tavoitteeseen osoittaa sukupuolen sosiaalisten muotojen monimuotoisuus, vaikka biologinen määrittely tulkittaisiin binääriseksi (emt, 54). Usein biologisella sukupuolella viitataan tulkintaa, joka tehdään kromosomien, sukuelinten, sukurauhasten ja hormonitoiminnan perusteella. *Biologinen* ei kuitenkaan määritelmänä tee sukupuolen käsitteestä ontologisesti kaksijakoista: myös kaksijakoiseen tulkintaan sopimattomat ruumiit, kuten intersukupuoliset ruumiit, ovat biologisesti tosia; ei ole olemassa anatomiaa, joka olisi ei-anatomista. Tämä viittaa siihen, että biologinen sukupuoli ei ole yhtä kuin sukupuolijaolle kulttuurisesti tuotetut käsitteet *mies* ja *nainen*. Biologisen sukupuolen perustelu ikään kuin luonnollisena biototuutena, pyrkii esittämään binäärisen sukupuolinormin ontologisena totuutena, joka on kulttuurisen rakentumisen ulottumattomissa. Butlerin tulkinnan mukaan sosiaalisessa sukupuolella on puolestaan kyse diskursiivis-kulttuurisesta välineestä, jolla

4 . Antropologi Gayle Rubin määritteli sukupuolijärjestelmän käsitteen muodossa sex/gender system 1970-luvulla julkaistussa artikkelissaan *The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex* (Rubin 1975, 159). Esimerkkinä sukupuolijärjestelmästä Rubin mainitsee sukupuolittuneen työnjaon.

“luonnollista biologista sukupuolta” on vakiinnutettu poliittisesti neutraaliksi ja esidiskursiiviseksi (emt, 55–56). Näin biologista sukupuolta on rakennettu ei-rakennetuksi, alkuperäiseksi. Tämän takia vain sosiaalisen sukupuolen määrittäminen kulttuuriseksi ei ole mielekäästä, sillä biologinen sukupuoli on yhtäläillä sosiaalisesti sukupuolistettu käsite. (Emt.)

Biologian ja kulttuurin vastakohtaistaminen liittyy politiikan tutkija Vesa-Matti Salomäen (2011, 36) mukaan käsitykseemme ”ihmisen biologiasta”, eli biologian vaikutukseen ruumiisiimme meistä riippumatta. Salomäen mukaan biologialla on käsitteenä kaksi merkitystä: se on jotain, mikä vaikuttaa sekä ruumiissamme että “tuolla ulkona”. Ruumiissa, ihmisen biologiana, se on yksisuuntaista ja alkuperäistä. Luontona taas biologiaan liittyy vuorovaikutusta, jossa yksilön olemiseen vaikuttaa myös ympäristö – elinkulttuuri ja yksilön toimijuus. (Emt.) Näitä molempia biologian tulkintatapoja käytetään oikeuttamaan käsitystä binäärisestä sukupuolesta ja miehen ja naisen eron luonnollisuudesta.

Ruumiillisuuden ja ruumiin käsitteitä käytetään usein samassa merkityksessä (Kyrölä 2006, 153, ruumiin käsitteestä ks. Palin 1996, 240). Sukupuolen *sex–gender*-jakoa hierarkisena purkava näkemys sukupuoleen pyrkii osoittamaan, että on mahdotonta erottaa materiaalista ruumista siitä tuotetuista representaatioista ja kulttuurisia määritelmiä (Karkulehto 2006, 63). Butlerin (2004, 198) mukaan myös performatiivisuudessa on kyse on sanallisen ja ruumiillisen sekoittumisesta. Butlerin mukaan erityisesti *sex–gender*-jako ja biologisen sukupuolen kategoria näyttävät tuottavan ruumiista passiivisen välikappaleen, joka kartesiolaisittain saa ikään kuin merkityksensä ruumiin ulkopuolisesta immateriaalista tietoisuudesta (Butler 2006, 219). “Fyysisten piirteiden” sosiaaliset merkitykset ja yhtenäisyys syntyy vasta, kun ne tuodaan esiin sukupuolen kategoriassa. Näin joukosta keskenään epäyhtenäisiä määreitä muodostetaan tiedollinen järjestys, jota kutsutaan sukupuoleksi. (Emt, 199.)

3.1 Cissukupuolisuuden nimeäminen

Tämän tutkielman kannalta erityisen tärkeää on se, miten transsukupuolisuus käsitteellistetään

suhteessa sanallistamatta jätettyyn ja luonnollisena esitettyyn tulkintaan sukupuoliesta. Yhteiskuntanormien tuottamisen prosessiin kuuluu normin vahvistaminen poikkeuksia nimeämällä eli marginaaleja tuottamalla⁵. Esimerkiksi seksuaalinen halu toista sukupuolta kohtaan määritettiin 1800-luvulla perversioksi ja nimettiin heteroseksuaalisuudeksi, koska se haluttiin erottaa lisääntymisestä eli seksuaalisen käyttäytymisen hyväksyttävästä muodosta (Salonen 2005, 41). Homoseksuaalisuus nimetään heteroseksuaalisuutta useammin, sillä se edustaa poikkeamaa seksuaalisuuden oletusarvosta (Salonen 2005, 42; Vihlman 2010, 32). Samanlainen oletus liittyy sukupuoleen: binäärinen sukupuolinormi on niin vahva, että sen kautta tapahtuvaa sukupuolittamista tehdään jatkuvasti sitä erikseen nimeämättä. Tätä nimeämättömyyttä haastetaan cissukupuolisuuden käsitteellä. Cissukupuolisuudella viitataan henkilöön, jonka kokema sukupuoli vastaa syntyessä määriteltyä sukupuolta, ja jonka sosiaalinen asema ja keho eivät ole merkittävässä ristiriidassa henkilön sukupuolikokemuksen kanssa. Transtutkija A. Finn Enken (2013, 234) mukaan cissukupuolisuuden käsitettä käytti ensimmäisen kerran julkaisussa biologi Dana Leland Defosse vuonna 1994. Defosse selitti cis-etuliitteen käyttöä molekyylibiologian käsitteistöllä, jossa trans-liite viittaa ylittämiseen ja cis-liite saman suuntaisuuteen (ema). Cissukupuolisuuden nimeämisellä tuodaan esiin sitä, että kaikki sukupuolelle annettu merkitys, kaikki sukupuolittaminen, on sosiaalisesti tuotettua. Cis-etuliite toimii tässä tarkoituksessa täsmällisemmin kuin toisinaan mediassa esiintyvät ongelmalliset ilmaisut *biologinen nainen/mies* tai *biologialtaan nainen/mies*, jotka palvelevat normien luonnollistamista (ks. Butler 2006, 222). Cis ja trans sanallistavat yksilön kokemusta sukupuolesta ja tuovat esiin sukupuolittuneita rakenteita. Siten ne purkavat ajatusta, että olisi olemassa jokin enemmistön luonnollinen kokemus, jota ei tarvitsisi nimetä. Cissukupuolisuus olisi hyvä ottaa esille, kun journalismi käsittelee sukupuolta ja etenkin sukupuolen moninaisuutta (Barker-Plummer 2013, 719).

3.2 Sukupuolen juridisesta määrittelystä

Lailla luodaan yhteiskunnallista todellisuutta. Lait normittavat ja osaltaan määrittävät, mitä yhteiskunnassa kulloinkin pidetään mahdollisena. Lainsäätäminen on poliittista toimintaa,

⁵ Erilaisten seksuaalisuuksien ja sukupuolen kokemusten nimeämisessä on myös kyse itsemäärittelystä ja vaihtoehtokulttuurien luomisesta.

jonka tavoitteet muuttuvat. Sukupuolen juridinen määrittely on vahva signaali vallitsevasta dikotomisesta sukupuoli-järjestyksestä. Sukupuolen juridinen vahvistaminen pohjautuu lääketieteelliseen tulkintaan sukupuolesta ja sukupuoli-identiteetin häiriöistä (Wickman 2001, 42). Suomessa laki *Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta* (563/2002) on astunut voimaan vuonna 2003. Juridisen sukupuolen vahvistamiselle on neljä kriteeriä. Laki (563/2002) sanoo, että:

henkilö vahvistetaan kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietolaissa (507/1993) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän:

- 1) esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa sekä siitä, että hänet on steriloitu tai että hän muusta syystä on lisääntymiskyvytön;
- 2) on täysi-ikäinen;
- 3) ei ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa; ja
- 4) on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa.

Edellyksistä selviää, että transsukupuolisen ruumiille esitetään poikkeuksellisia vaatimuksia: jotta henkilö on oikeutettu korjaamaan juridisen sukupuolensa, hänen on todistettava lisääntymiskyvyttömyytensä. Sosiaali- ja terveysministeriö taustoittaa vuonna 2003 voimaantulutta lakia muun muassa näin: ”Hänelle [transsukupuoliselle] on tärkeää, että esimerkiksi henkilöllisyysasiakirjat ja koulutodistukset ovat sopusoinnussa hänen sukupuoli-identiteettinsä kanssa”. Vaikka lainvalmisteluvaiheessa on huomioitu virallisten määrittelyjen merkitys yksilön omalle identiteetille, ei juridisen sukupuolen korjaamiseen kuitenkaan riitä oma kokemus sukupuolesta tai sosiaalisesti muussa sukupuoliessa eläminen. Lain vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä tekee transsukupuolisesta ruumiista toisarvoisen suhteessa cissukupuoliseksi määrittyvään ruumiiseen. Steriiliyden vaatimus on valinta, jota ei ole tehty kaikissa sukupuolen juridisesta vahvistamisesta lakia säätäneissä maissa tai lakia muutettu. Esimerkiksi Ruotsissa lähes 40 vuotta voimassa ollut vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä

poistettiin laista vuonna 2013⁶.

Ihmisten oikeutta lisääntymiseen on kontrolloitu Suomessa myös aiempien lakien aikaan. Pakkosteriloinnin sisältävä ensimmäinen laki steriloinnista tuli voimaan vuonna 1935. Taustalla oli ajatus suojata yhteiskuntaa rapautumiselta estämällä ei-toivottuja piirteitä omaavien henkilöiden lisääntyminen (Hemminki ym. 1997, 1876). Sterilointi voitiin suorittaa rotuhygienisin, sosiaalisin tai lääketieteellisin perustein, ja laki salli steriloinnin ja kastraation ilman henkilön tai hänen holhoajansa suostumusta kehitysvammaisuuden, mielisairauden tai epilepsian perusteella (Hemminki ym. 1997, 1877; Hietala 2009, 15). 1970-luvulla voimaan astuneen kastroimislain (282/1970) mukaan henkilön sterilointi oli mahdollista, ”jos on syytä otaksua, että hänelle hänen sukuviettinsä takia aiheutuu vaikeita sielullisia kärsimyksiä tai muita vakavia haittoja ja että vain kastroiminen niitä vähentäisi”. Tätä lain kohtaa sovellettiin myös transsukupuolisten henkilöiden kohdalla ennen varsinaista translakia (Vilkkä 2006, 20). Myös Suomen nykyinen, kaikki ihmiset sukupuolittava henkilötietojärjestelmä on otettu käyttöön 1970-luvulla (Aarnipuu 2008, 120).

Sukupuolen korjausprosessi ei itsessään kaikkien kohdalla tarkoita toimenpiteitä, joista seuraisi pysyvää lisääntymiskyvyttömyyttä. Usein transsukupuolisen henkilön saamat korjaushoidot tarkoittavat hormonihoitoja ja sukuelinkirurgiaa, josta seuraa lisääntymiskyvyttömyyttä, mutta ei välttämättä pysyvästi. Sukuelinkirurgia ei ole ehto juridisen sukupuolen korjaamiselle. Laissa ei vaadita transsukupuolisten genitaaleillaan sopia binääriin. Asiantuntijahaastattelujen ja lainvalmisteluasiakirjojen perusteella steriliteettivaatimukselle ei ole löydettävissä lääketieteellistä perustetta. Hallituksen esityksessä (HE 56/2001) asiaa perustellaan näin: ”Edellytyksenä olisi myös lääketieteellinen selvitys lisääntymiskyvyttömyydestä, koska muussa tapauksessa saattaisi syntyä tilanteita, joissa henkilö, jonka sukupuoli on vahvistettu naiseksi, siittäisi lapsen tai henkilö, jonka sukupuoli on vahvistettu mieheksi, tulisi raskaaksi”. Esityksessä ei osoiteta lakia tai muuta syytä, joka määräisi, että äidin tulee aina olla nainen tai isän mies. Sen sijaan esityksessä

6 Sveriges Riksdag (2013). Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet. www.riksdagen.se.

tunnistetaan, että isyys voi kuulua henkilölle, joka on aiemmin määritelty naiseksi. Tasa-arvovaltuutetun selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta osoittaa, että steriliteettivaatimuksen perustana näyttää olevan lähinnä perinteisen perhemallin noudattaminen sekä pyrkimys saada laki hyväksytyksi. Nykyisessä tilanteessa transsukupuolisten oikeus tasa-arvoon, ruumiilliseen koskemattomuteen ja yksityis- ja perhe-elämään ei toteudu Suomessa. Translain steriliteettivaatimus on myös johtanut lakia laajempaan tulkintaan, mikä on vaikeuttanut hedelmöityshoitojen saamista. Steriliteetin vaatimus näyttäytyy perhesuunnittelun hygieniatyönä, joka toteuttaa yhteiskunnallista kuria rajoittamalla transihmisten oikeutta ruumiilliseen koskemattomuuteen.⁷

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 6.9.2013 työryhmän, jonka tavoitteena oli valmistella ehdotus translain uudistamista. Työryhmän loppuraportti julkaistiin resurssipulan takia hidastuneen prosessin jälkeen 6.5.2015.⁸ Raportissa työryhmä esittää, että juridisen sukupuolen määrittämistä kohti itsemääräisoikeutta lisäävään suuntaan, jolloin lain muotoilu muuttuisi nykyisestä (laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamiseksi) muotoon *laki sukupuolen vahvistamiseksi*. Raportissa ehdotetaan myös lisääntymiskyvyttömyyden ja naimattomuuden vaatimusten poistamista translaista sekä tulevaisuudessa lain muuttamista niin, että ”henkilö voisi ilmoittaa tai tehdä hakemuksen sukupuolensa vahvistamisesta väestötietoihin ja rekisterimerkinnän muutos voitaisiin tehdä ilman vaatimusta lääketieteellisen selvityksen antamista transsukupuolisuudesta”. Monissa maissa juridisen sukupuolen vahvistavaa lainsäädäntöä on muutettu itsemääräämisoikeuden suuntaan. Argentiinassa tuli vuonna 2012 voimaan laki, joka sallii myös alaikäisille sukupuolen vahvistamisen. Tanskassa lakia muutettiin itsemääräämisoikeuden suuntaan vuonna 2014, ja Ruotissa ja Norjassa asiasta käydään keskustelua tällä hetkellä.⁹ Kevään 2015 eduskuntavaaleissa translain muutosvaatimus oli esillä sekä yksittäisten puolueiden ja ehdokkaiden vaaliohjelmissa että kansalaisjärjestöjen kampanjoissa. Joulukuussa 2014

7 Tasa-arvovaltuutetun toimisto (2012). Selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta. Sivut 3, 18-19.

8 Sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytykset. Työryhmän loppuraportti. STM, 6.5.2015.

9 STM-työryhmän loppuraportin osana julkaistu Antti Karankin ja Aija Salon jättämä eriävä mielipide työryhmän lopulta julkaisemma jätettyyn väliraporttiin.

eduskunta äänesti kansalaisaloitteen pohjalta laista avioliittolain muuttamiseksi. Lain tullessa voimaan 1.3.2017 myös samaa sukupuolta olevilla on oikeus solmia avioliitto.¹⁰ Tästä seuraa muutoksia myös nykyiseen translakiin (563/2002): avioliitto ei muutu toisen puolison juridisen sukupuolen korjaamisen myötä rekisteröidyksi parisuhteeksi eikä rekisteröity parisuhde avioliitoksi lain vaatimuksesta.

Translaki ja sen muuttamisesta käyty keskustelu osoittavat, että lisääntymisoikeudet ovat Suomessa ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä. Lisääntymistä pyritään kontrolloimaan ja samaan aikaan tiedetään, etteivät lisääntymisen ja vanhemmuuden järjestelyt ole yhdenmukaisia. Lisääntyminen yhdistetään jatkuvuuteen ja tulevaisuuteen, eli yhteiskunnan tulevaan tilaan ja sen uusintamiseen. Ei ole yllättävää, että lisääntymisoikeuksia rajoitettaessa vedotaan yhteiskunnan järjestykseen, mikäli lisääntymisen halutaan uusintavan myös vallitsevaa järjestystä – tai pelätään muuttavan sitä. Translain muuttaminen on mediassa esitetty ongelmallisena, koska sen on nähty mahdollistavan kolmannen sukupuolen kategoria (Vähäpassi 2012; Honkanen 2012).

Sukupuolentutkija Jan Wickmanin (2001, 31) mukaan transsukupuolisuuteen liittyen on löydettävissä selkeästi kaksi oikeuskamppailun teemaa; oikeus juridisen sukupuolen korjaamiseen ja laillinen oikeus sukupuolen korjaushoitojen saamiseen sekä oikeus suojautua syrjinnältä. Transaktivisti ja oikeustieteilijä Dean Spade (2011) suhtautuu kriittisesti linjaan, jossa sukupuolivähemmistöjen oikeuksien ajatellaan parantuvan ensisijaisesti lakimuutoksilla. Spaden (2011, 79) mukaan oikeuspolitiikan tulkinta siitä, kenen oikeuksia ajetaan, on johtanut monien ihmisryhmien poissulkemiseen ja marginalisoitumiseen. Suomen laki tunnistaa sukupuolen binäärinä, sillä laissa puhutaan vastakkaisesta sukupuolesta. Näin kapea tulkinta ei suojaa ihmisiä, jotka eivät koe olevansa miehiä tai naisia.

Lakiuudistusten ajaminen on tuonut medianäkyvyyttä transkysymyksille. Näin on nähdäkseni

¹⁰ Tasavallan presidentin esittely 20.2.2015.

käynyt myös Suomessa translain uudistamisen noustua agendalle viime vuosien aikana juuri ihmisoikeuskysymyksenä ja sen saatua medianäkyvyyttä muun muassa Seta ry:n ja Amnesty Internationalin Suomen osaston kampanjoiden kautta.

Suomen laissa (N:o 563/2002) tällä hetkellä esiintyvä sana ”transseksuaalisuus” on ilmaisuna harhaanjohtava sen viitatessa suomen kielestä puuttuvaan sukupuoli-sanan muotoon sex. Nimitystä ’transseksuaali’ on käytetty myös lääketieteessä, ja vaikka se on yleisesti vanhentuneeksi ja virheelliseksi määritetty, löytyy sitä myös journalistisesta tekstistä: “Ruotsissa transseksuaalit vaativat korvauksia pakkosteriloinneista” (Iltasanomat 2013). Muutosta on tapahtunut myös lääketieteen alan sanastossa: Vuoden 2003 Duodecim-lehdessä julkaistu katsausartikkeli otsikolla Transseksuaalin hoito (Tiinen ym. 2003), mutta vuonna 2014 julkaistussa Lääkärikirja Duodecimissa puhutaan transsukupuolisuudesta (Huttunen 2014).

3.3 Sukupuoli-identiteetin määrittely häiriöksi

Transsukupuolisuuden käsitteellistämisen historia 1900-luvun alusta 1960-luvulle on Jan Wickmanin (2001, 27) mukaan määriteltävissä kehityksenä kohti erilaistuvaa sairauden luokittelemista. Sukupuolen lääketieteellisen tutkimuksen käsitteistössä näkyy seksuaalisuuden tutkimuksen edeltävä asema 1800-luvulta, jolloin sukupuolen ja seksuaalisuuden häiriöt luokiteltiin osana samaa ilmiötä *sexual inversion* (Wickman 2001, 27; Foucault 1998). Ennen 1900-luvun alkua seksuaalisuutta ja sukupuolta ei käsitteellisesti eroteltu tieteellisessä diskurssissa. Saksalainen lääkäri ja seksologi Magnus Hirschfeld esitteli vuonna 1910 käsitteen transvestiitti (*transvestite*) erottaakseen ristiinpukeutumisen homoseksuaalisuudesta. Erottelu oli tärkeää Hirschfeldin kaltaisille seksologeille, jotka pyrkivät normalisoimaan homoseksuaalisuutta. Hirschfeldin tulkinnassa transvestisuus määrittyi toiminnaksi tai tunnetilaksi, jonka ulkoisesti näkyvin määrittäjä on “ristiinpukeutuminen”. (Wickman 2001, 27; Benjamin 2006, 45.) Myös transsukupuolisuuden nimeäminen voidaan jäljittää Hirschfeldin työhön muodossa *Transsexualismus* (Wickman 2001, 27). Hirschfeldin

määritelmän mukaisesti ihminen on transsukupuolinen, “jos hän kokee syntyneensä väärään sukupuoleen ja omaksuu ‘vastakkaisen’ sukupuolen roolin” (Suhonen 2007, 53). Hirschfeldin mukaan juuri transsukupuolisuutta tulisi hoitaa kirurgialla ja hormoneilla, eli keinoja, joita oli pohdittu mahdollisuutena parantaa homoseksuaalisuudesta (Sullivan 2008, 109). 1940-luvun lopussa yhdysvaltalainen seksologi David O. Cauldwell (2006) käytti käsitettä *transsexual* tehdessään eroa biologisen ja psykologisen sukupuolen välille. Varsinaisesti transsukupuolisuuden käsitteen popularisoi Harry Benjamin vuonna 1966 julkaistulla teoksellaan *The Transsexual Phenomenon* (Wickman 2001, 27; Bettcher 2014b). Benjaminin kehittämän hoitomuodon myötä transsukupuolisuuden käsitteestä tuli lääketieteen asiantuntijapuheessa hallitseva tapa määrittää sukupuoliristiriitaa (Wickman 2001, 28; Stone 2006). Kirurgisiin toimenpiteisiin soveltuvien henkilöiden ja todellisiksi transsukupuolisiksi tulkittujen poimiminen hoitoa hakevien joukosta muodostui tässä järjestelmässä psykiatrien tehtäväksi. (Wickman 2001, 28–30.)

Lääketiede on ollut transsukupuolisuutta koskevan tiedon tuottamisessa keskeisessä asemassa (Huuska 201, 156). Tästä on seurannut, että poliittinen päätöksenteko on pohjannut lääketieteellis–juridiseen tulkintaan transsukupuolisuudesta. Lääketieteen diskurssissa transsukupuolisuus nähdään parannettavana sairautena. (Ema.) Suuri osa transihmisistä törmää lääketieteen valta-asemaan käsitellessään omaa transkokemustaan (Aarnipuu 2008, 107). Lääketieteen vaikutusalue ei rajaudu vain sairauksien tutkimukseen ja hoitamiseen, sillä lääketieteen diskurssi ylläpitää sukupuolijärjestelmää ja toimii myös sosiaalisen kontrollin välineenä. Aarnipuun mukaan ainakin 1800-luvulta lääketiede on ollut varmistamassa sukupuolen koherenssia eli sitä, että “ihmisen minäkuva, sosiaalinen rooli ja ruumiillisuus ikään kuin sopivat yhteen ja että jokaisen ihmisen sukupuoli saadaan mahtumaan kahden vastakkaisen ja toisensa poissulkevan sukupuolen malliin”. (Emt.)

Transsukupuolisuuden käsitteen historiaa voidaan tarkastella sukupuolitetun ruumiin medikalisaationa. Medikalisaatiolla tarkoitetaan elämäntapojen ja poikkeavuuksina pidettyjen ilmiöiden lääketieteellistämistä (Laakso 2007, 26). Sosiologi Peter Conradin (1992, 209)

mukaan medikalisaatio tarkoittaa ei-lääketieteellisten ilmiöiden määrittelyä sekä hoitamista lääketieteellisinä ongelmina, mikä yleensä tarkoittaa niiden määrittelyä sairauksiksi tai häiriöiksi. Medikalisaatio on tullut yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen käsitteistöön 1970-luvulla kuvaten kriittistä suhtautumista lääketieteellistymiseen ja erityisesti psykiatrian asemaan (emt, 210). Conradin [1992] mukaan medikalisaatio voidaan ymmärtää kolmella tasolla: 1) käsitteellisellä tasolla lääketieteen sanastolla määritellään ja luokitellaan ongelmia tai poikkeuksia, 2) institutionaalisella tasolla voidaan omaksua lääketieteellinen menettelytapa käsiteltäessä ongelmaa tai poikkeusta, ja 3) kolmanneksi hoitosuhteen tasolla lääkäri määrittelee ongelman lääketieteelliseksi antamalla sille diagnoosin ja hoitamalla sosiaalista ongelmaa tai poikkeamaa lääketieteen keinoin. (Conrad 1992, Laakson 2007, 30 mukaan.)

Medikalisaation diskurssilla selitetään sukupuolista olemista, mutta ennen kaikkea sen poikkeavuuksia. Medikalisaation näkökulma selittää, miksi transsukupuolisuudesta tuotettuun arkipuheeseen liittyvät vahvasti hoitotoimenpiteet ja lääketiede. Tämä vaikuttaa siihen, kuka mediassa puhuu transsukupuolisuudesta ja millä asiantuntijadiskurssilla. Tästä näkökulmasta lääketieteen diskurssien ja käytäntöjen kautta medikalisoituvat yleisesti hyväksytyt näkemykset todellisuudesta, ja lääketieteestä tulee sosiaalisen kontrollin instituutio (Wickman 2001, 42). Medikalisaatio näkyy erityisesti tavoissa, joilla on tuotettu tulkintaa transsukupuolisuudesta. Dikotomisen sukupuolesta poikkeavaa on pyritty selittämään ylläpitäen samalla kaksijakoista sukupuolijärjestelmää, joka perustuu identiteetin, sosiaalisen statuksen ja anatomian yhdenmukaisuuteen. (Emt.) Tällä viitataan transtutkijoiden ja aktivistien jakamaan kokemukseen siitä, että transsukupuolisuus-diagnoosi edellyttää heteroseksuaalisuuden ja selkeän mies- tai naisidentiteetin kokemuksen sanallistamista (Stone 2009; Wickman 2001; Spade 2003).

Suomessa sukupuolen juridinen vahvistaminen ja lääketieteelliset hoidot kytkeytyvät toisiinsa. Suomalaisessa terveydenhuollossa on käytössä Maailman terveysjärjestö WHO:n kansainvälisen ICD-luokitusjärjestelmän paikallinen versio¹¹. Tautiluokitus ICD-10

11 THL (2014). Tautiluokitus ICD-10.

määrittelee transsukupuolisuuden F 64.0 näin:

Halu elää ja tulla hyväksytyksi vastakkaisen sukupuolen edustajana. Tavallisesti tähän liittyy toive saada kirurgista ja hormonaalista hoitoa oman ruumiin muuttamiseksi mahdollisimman samankaltaiseksi kuin toivottu sukupuoli.

Transseksuaalisen identiteetin kokemus on kestänyt vähintään kaksi vuotta.

Kyseessä ei ole muun mielenterveyshäiriön, esimerkiksi skitsofrenian oire tai kromosomipoikkeavuus.

Psykiatri Aino Mattilan (2005) mukaan diagnostisesti sukupuolen korjaushoidoissa kyse on sukupuoli-identiteetin häiriöstä, ja käytännössä asiaa tulkintaan niin, että ”henkilö ei koe ongelman olevan sukupuoli-identiteetissään vaan ruumiissaan, jota toivoo korjattavan”. ICD-10-luokitusta päivitettiin 2011 ja sieltä poistettiin aiemmin sukupuoli-identiteetin häiriöihin kuulunut transvetismi¹². F-kirjain viittaa luokituksessa mielenterveyden häiriöihin (Tiitinen ym. 2003, 2046). Transgender-diagnoosi, jossa henkilöä ei määritellä naiseksi tai mieheksi, tehtiin Suomessa ensimmäisen kerran vuonna 2004 (Aarnipuu 2008, 120). Sukupuolen korjausprosessin hoito-ohjeistusta alettiin Suomessa koota 1990-luvulla (Aarnipuu 2008, 120).

Transsukupuolisten arviointi ja hoitokäytännöt ovat muodostuneet psykiatrien, endokrinologien, kirurgien ja monien muiden spesialistien yhteistyönä. Ne institutionalisoiutuivat vuonna 1979 hoito-ohjeistusta julkaisevaksi WPATH *World Professional Association for Transgender Health*¹³ -järjestöksi. (Wickman 2001, 28–30.) Sukupuolen monimuotoisuutta on käsitteellistetty 1970-luvulla sukupuolidysforiana (*gender dysphoria*) ja 1980-luvulla sukupuoli-identiteetin häiriönä (*gender identity disorder*) (Wickman 2001, 28; Aarnipuu 2008, 120). 2010-luvulla kansainvälisessä diagnoosiluokituksessa on palattu sukupuolidysforia-termiin. Luokitusta julkaisevan

12 www.tohtori.fi (2011). THL poisti mm. Transvetismin ja sadomasokismin ICD-10-tautiluokituksesta.

13 Aiemmalta nimeltään The Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association.

Yhdysvaltojen psykiatriyhdistyksen (*American Psychiatry Association*) mukaan binääriseen sukupuolen mukautumattomuus ei itsessään ole mielenterveyden häiriö, vaan ratkaisevaa on mukautumattomuuden tilaan liittyvän ahdistuksen hoito.¹⁴ Sukupuolidysforian diagnoosikriteeristön on kuitenkin todettu erityisesti lasten kohdalla tuketuvan perinteisten sukupuoliroolien ideologialle (Larinkoski 2014). Lasten kohdalla diagnostiset kriteerit¹⁵ ovat määrittäneet normatiivista lapsuuden sukupuolittumista tuottamalla ja patologisoimalla poikkeavien lasten kategoriaa (Spade 2006, 320).

Alaikäisten hoidontarpeen arvioinnista ei ole yksimielisyyttä suomalaisen lääkärikunnan sisällä¹⁶. Intersukupuolisten vastasyntyneiden sukelinkirurgia on Suomessa sallittua, mutta sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaisevia lapsia ja nuoria ei hoideta (Aarnipuu 2006, 26). Valinta on vallitsevaa binääristä sukupuolijärjestystä tukeva ja Aarnipuun mukaan osoittaa sen, että kulttuurinen vaatimus sukupuolen yksiselitteisyydestä ylittää lapsen ruumiillisen koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan (emt).

Sukupuolenkorjausprosessi on monimutkainen muutosprosessi, jolla yleensä viitataan henkilön fyysiseen korjausprosessiin ja kirurgiaan, jolla sukupuolta korjataan koetuksi (Swarr 2012, 232). Muutoksella ei välttämättä ole mitään tekemistä kirurgian kanssa. Muutos voi tarkoittaa hormonihoitoa tai muutosta siinä, millaisessa sosiaalisessa roolissa elää ja miten sukupuolensa itse määrittää. Ei ole olemassa yhtä ratkaisua korjata tapaa, jolla yhteiskunta ja sosiaaliset käytännöt sukupuolittavat yksilöjä. (Emt.)

Sairausluokituksen olemassaolo ei ole yhdentekevää, sillä lääketieteellisen hoidon antaminen

14 www.dsm-5.org (2013). Gender Dysphoria.

15 Yhdysvaltojen psykiatrijärjestö APA:n diagnostiset kriteerit mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöille: DSM-IV –luokitus, joka tuli voimaan 1994, ja on korvautunut nyt uudella DSM-5 –luokituksella.

16 Suomen lääkärilehti (2011). *Alaikäisten transtutkimukset jakavat mielipiteitä*. Vastakkain-palstalla Helsingin transpolin entinen johtava psykiatri Veronika Pimenoff ja Taysin nuorisopsykiatrian vastuualajohtaja Riittakerttu Kaltiala-Heino debatoivat nuorten transtutkimuksiin pääsyn puolesta ja vastaan.

edellyttää diagnoosia, tilan määrittelyä ja sen koodausta. Sukupuoli-identiteetin häiriöiden sairausluokitusta ja erityisesti luokittelua mielenterveyden häiriöksi sekä vastustetaan että puolustetaan (Gorton 2013, 644). Transdiagnoosien poistamista mielenterveyden häiriöistä on vaadittu, sillä luokittelu on koettu stigmatisoivaksi ja sukupuolinormeja vahvistaviksi, mutta psykiatrian luokittelua myös puolustetaan luokittelun vastatessa monien transsukupuolisten kokemuksia. Diagnoosin koetaan takaavan hoitojen saaminen. (Ema.) On todettu, että diagnostiset luokittelut yksin eivät takaa hoitoja kaikille niitä tarvitseville, sillä kyse myös ulossulkevista kriteereistä. Ihmiset ovat myös keskenään hyvin eriarvoisessa asemassa suhteessa terveydenhuollon palveluihin. (Spade 2006.)

3.4 Kirkkoherra vaihtaa sukupuoltaan talven aikana, eli kuinka sukupuoli asettuu medikalisaation diskurssiin

Imatran paikallislehdessä Uutisvuoksessa ilmestyi marraskuussa 2008 juttu otsikolla *Imatran kirkkoherra vaihtaa sukupuoltaan talven aikana* (Manskinen 2008). Jutussa uutisoitiin ensimmäisen kerran sittemmin maanlaajuista julkisuutta saaneen silloisen kirkkoherra Marja-Sisko Aallon sukupuolenkorjausprosessi. Leipätekstin ensimmäisessä kappaleessa kerrotaan, että ”monitieteelliset tutkimukset ovat tuottaneet diagnoosin, jonka perusteella kirkkoherra on todettu transsukupuoliseksi. Kyseessä ei ole sairaus, vaan synnynnäinen ominaisuus” (Manskinen 2008). Otsikossa ja leipätekstissä käytetään sukupuolen korjauksesta ilmaisuja sukupuolen vaihtaminen: ”Imatran kirkkoherra Olli Aalto, 54, vaihtaa sukupuoltaan” (Manskinen 2008). Syitä vaihtamis-termin käytölle korjaamisen sijaan voi olla useita. Sanavalinta voi selittyä huolimattomuudella, vanhentuneilla lähteillä tai tietoisella tulkinnalla sukupuolesta. Sanavalintaan on voinut vaikuttaa myös kirurgialle annettu suuri merkitys tai siihen kohdistuva kiinnostus mediassa. Sukupuolenkorjausprosessin kirurgiset toimenpiteet mielletään Jay Prosserin (1998, 63) mukaan usein niiksi kohdiksi, joissa transsukupuolisuus realisoituu ja sukupuoli ”kääntyy” toiseksi. Gayle Salomonin (2010, 171–172) mukaan sukupuolen korjaamiseen liittyvää muutosprosessia kuvataan usein jonkinlaisena rajanylityksenä. Näin tulkittuna leikkaussalista näyttää tulevan paikka hetkelle, jolla sukupuolen oletetaan vaihtuvan. Kirurgia nähdään ratkaisevana käänteenä transsukupuolisuuden kannalta, vaikka prosessi voi olla pitkä. Esimerkiksi hormonihoitot

voivat jatkua koko elämän ajan. (Prosser 1998, 63.) Prosser esittää paradoksaalisena sen, että käsitys sukupuolen korjaamisesta niin usein tiivistyy kirurgiaan, vaikka sukupuolta on alettu ymmärtää yhä enemmän sosiaalisena ja yhä vähemmän ”biologialle” perustuvana (emt). Kun sukupuoli ymmärretään merkityksien monimutkaiseksi rakennelmaksi eivät sukupuolikategorian rajat kulje vain ihon pinnalla. Tavat, joilla sukupuolta käsitteellistetään sosiaalisesti rakentuvana, tekevät vaikeaksi, elleivät jopa mahdottomaksi, ajatuksen, että muokkaamalla tai poistamalla osia ruumiista aiheutettaisiin sukupuolen muuntuminen toiseksi eli saataisiin aikaan sukupuolen ”vaihtuminen”. (Emt.) Sukupuolen vaihtamisen käsite onkin ongelmallinen, sillä se jättää sukupuolta ratkaisevalla tavalla määrittämän asian eli kokemuksen sukupuolesta, merkityksettömäksi. Korjaaminen kohdistuu ruumiiseen, mutta myös ympäristön tuottamaan tulkintaan yksittäisen ihmisen sukupuolesta.

Uutisvuoksen jutussa (Manskinen 2008) luen diagnoosista kirjoittamisen pyrkimyksen rakentaa todellisuudesta ymmärrettävää tulkintaa, joka tapahtuu medikalisaatiodiskurssissa. Näin lääketieteellistämällä tehdään mahdolliseksi ja todennetaan transsukupuolisuutta: kyse on asiasta, jolle on diagnoosi ja hoidon mahdollisuus – ja juuri siitä syystä kyse on *todellisesta* ilmiöstä. Lääketieteellinen perustelu on ikään kuin vahvin todentaja kokemukselle. Näin kyse ei ole tahdon asiasta tai opitusta poikkeavuudesta vaan monitieteellisesti tuotetusta diagnoosista. Medikalisaatiodiskurssin (diagnoosi, hoito, sairaaksi luokittelu, puhe) voi nähdä tapana sosiaalistaa transsukupuolinen henkilö osaksi yhteiskuntaa. Tällöin transsukupuolista ruumista ei julkisesti vaikuta olevan olemassa ilman puhetta diagnoosista, hoidoista ja korjaamisesta – medikalisaatio on keino pyrkiä tehdä transsukupuolinen ruumis näkyväksi journalismissa. Tämä rakenne noudattaa uutisjournalismin dramaturgiaa: normista poikkeaminen on ongelmana, johon transsukupuolisuus-diagnoosi tuottaa ratkaisun (Valtonen 1998, 94). Medikalisaatiodiskurssi tuo transsukupuolisuutta näkyväksi, mutta se myös rajaa näkökulmaa vahvistamalla tulkintaa transsukupuolisuudesta poikkeuksesta sen sijaan, että laajentaisi tulkintaa sukupuolesta. Mikäli transsukupuolisuutta luetaan vain lääketieteellisenä ilmiönä, voi käydä niin, että sukupuolta tuottavat toimenpiteet saadaan näyttämään vain transsukupuolisuuteen liittyvinä tai transsukupuolisuutta tuottavina. Tällöin ei-transsukupuolisuus saadaan näyttämään

muuttumattomalta ja pysyvältä. Naiseus tai mieheys kulttuurisesti rakentuneina eivät ole pysyviä ja kaikkia samanlaisina tulkittuja käsitteitä, mutta suhteessa transsukupuolisuuteen ne toistuvasti asetetaan luonnollisen ja alkuperäiseen rooliin. Diagnosointi antaa mahdollisuuden selittää ilmiö osaksi sukupuolijärjestelmää luokittelemalla ja legitimoimalla se lääketieteellisellä tiedolla. Kyse on samalla lääketielle ja diagnosoinnille annetusta luottamuksenosoituksesta.

4. SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄSTÄ JA TRANSSUKUPUOLISUUDEN MÄÄRITTELYVALLASTA

Transtutkijat ovat kritisoineet sukupuolenkorjausprosessin käytäntöjä siitä, että niissä karsitaan kaksijakoon sopimattomat näkemykset ja sallitaan hoitoonpääsy vain sukupuoli-identiteetiltään norminmukaisille henkilöille (Spade 2006, 319). Psykiatreja on tästä syystä kritisoitu portinvartija-asemasta (Wickman 2001, 42). Suomessa portinvartija-asemaan voidaan laajemmin lukea transpoliklinikat, joiden olemassaolo on määritelty translain asetuksessa. Lainsäädännöllä tuotetaan myös muita portinvartija-asemia: esimerkiksi nykyisellä nimilailla (9.8.1985/694 32 b) kontrolloidaan, että pojalle ei anneta “naisennimeä eikä tytölle miehennimeä”, ja käytännössä etunimeä vaihdettaessa vaaditaan psykiatrin lausunto.

4.1 Väärän ruumiin narratiivi

Niin populaarikulttuurin kuin lääketieteen diskurssissa transsukupuolisuus määrittyy toistuvasti väärän ruumiin narratiivin kautta. Mediassa siitä on tullut tapa määrittää kaikkea sukupuolen monimuotoisuutta riippumatta siitä, kokeeko väärällä ruumiilla määritetyt ihmisten kehodysforiaa vai ei (Barker-Plummer 2013). Niiden kohdalla, jotka tarvitsevat korjaavia hoitoja, väärän ruumiin narratiivista on muodostunut hoitoonpääsyn mahdollistavan retoriikan ydin – tapa todistaa transsukupuolisuutta (Prosser 1998, 69; Stone 2006). Dean

Spaden mukaan (2006, 328) omaa narratiivia käytetään aina strategisesti ja se on kulttuurisesti ja ideologisesti välittyntä. Narratiivi on aina valikoivan muistin ja kerronnan tuottamaa (ema). Narratiivi muodostuu erilaisten viittausten suhteina, liikkeenä ja kartastona lain, lääketieteen, sosiaalisen ja poliittisen diskursseista (Romesburg 2012, 125). Kertomisella on myös mahdollisuus horjuttaa tai ainakin tehdä lisää elintilaa normien sisällä (ema).

Jay Prosserin (1998, 67–69) mukaan väärään ruumiiseen joutuminen hahmottuu ylimääräisenä ihona, ja transsukupuolisuus ilmaistaan haluna astua ulos tuosta väärästä ihosta. Prosserille transsukupuolisuudessa on kyse ruumiillisesta vieraudentunteesta, joka artikuloidaan epämukavuudeksi ruumiin kuoressa, kuin ei olisi omissa nahoissaan (emt). Prosserille iho on rajapinta sisäisen ja ulkoisen ruumiin välillä. Samalla se tarkoittaa kohtauspintaa materiaalisen ruumiin ja ruumiinkuvan, näkyvän ja koetun ruumiillisuuden välillä. (Emt, 71–72.) Prosserin mukaan selviytyminen ihossa, joka ei tunnu omalta, tarkoittaa toisen ihon keksimistä tai nykyisen muokkaamista (emt, 73). Prosser kääntää ajatuksen ruumiinkuvasta ja sen rajoista agnosian ja haamuraaajojen suuntaan esittäessään, että sukupuolenkorjausprosessin mahdolliset kirurgiset toimenpiteet täydentävät ruumista toteuttamalla ruumiinkuvassa jo koettuja ruumiin rajoja. Esimerkiksi kirurgialla aikaansaadut radikaalitkin muutokset on helppo omaksua, koska ne on koettu omalle ruumiille kuuluviksi jo ennen leikkausta (emt, 84–85). Prosserin mukaan omaelämäkerrallisena narratiivina transsukupuolisuus rakentuu tarinan arkkityypiksi toisiaan seuraavine vaiheineen: ensin kärsimys ja hämmennys, sitten itsensä löytämisen oivallus (*the epiphany of self-discovery*), ruumiillinen ja sosiaalinen muuntuminen ja sukupuolenkorjaus lopulta – kotiin saapuminen. (Emt, 101.) Näin tulkittuna transdiagnoosissa on kyse kehyksistä, joihin sopivaksi oma henkilökohtainen narratiivi, sanallistettuna esitetty kokemus omasta sukupuolesta rajataan. Narratiivista tulee Prosserin tulkinnassa ikään kuin transsukupuolisen toinen iho, tarina, joka kerrotaan, jotta ruumis olisi luettavissa transsukupuoliseksi. (Emt, 101 ja 103.)

Kaikille kehodysforia ei määrity vääränä ruumiina olemisena. Ruumiin voi ajatella olevan väärä suhteessa sille tuotettuihin diskursiivisiin merkityksiin, suhteessa yhteiskunnan

kaksijakoon ja sen tuottamaan tulkintarekisteriin. Talia Mae Bettcherin (2014a) mukaan väärälle ruumiille on löydettävissä kaksi narratiivista versiota. Toisessa, heikommassa narratiivissa, henkilöllä on jo syntyessään lääketieteellisesti transsukupuolisuudeksi määrittyvä tila, mutta sukelinkirurgian ja sen tuloksia myötäilevän sukupuoli-identiteetin myötä hänestä tulee nainen tai mies. Vahvassa väärän ruumiin mallissa henkilön sukupuolta (*sex*) määrittää sukupuoli-identiteetti (*gender*), eli henkilö on aina ollut nainen tai mies, jona haluaa tulla määritellyksi sukupuolenkorjausprosessin myötä. Molemmissa artikuloituu kuvaus, että henkilö on väärän ruumiin vanki. (Bettcher 2014a, 383.) Prosserin tulkinta väärän ruumiin kokemuksesta lukeutuu jälkimmäiseen. Prosserille väärän ruumiin trooppi, eli ominaisuuden ilmentymä, ei selity vain lääketieteen diskurssin vaikutuksella, sillä väärä ruumis kuvaa transsukupuolisuuden sensorista kokemusta, sitä miltä transsukupuolisena oleminen *tuntuu*. (Prosser 1998, 67.)

Prosserin (1998, 101) mukaan narratiivissa ei ole kyse vain kontrolloivasta yksisuuntaisesta vallasta, sillä se on myös materiaalisia muutoksia tuottava diskurssi. Toimiessaan hoitoon pääsyn kriteerinä narratiivilla on materiaalisia vaikutuksia kertojan ruumiiseen. Näin on siinäkin tapauksessa, että narratiivi poikkeaa henkilön omasta sukupuolen kokemuksesta, eli vaikka narratiivia tuotettaisiin pakosta. Prosserin mukaan transihmiset joutuvat kertomaan tarinaa, jota eivät ehkä pidä täysin omanaan, mutta jota kerrotaan jotta tultaisiin tunnistetuksi toimintakykyisinä subjekteina. Tämä vaikuttaa kehämäiseltä prosessilta: narratiivi tuottaa transsukupuolisuutta samalla, kun narratiivia tuotetaan suhteessa itsemäärittelyyn ja tavoitteisiin, hyväksyttävänä pidettyyn ja normatiiviseksi tulkittuun. (Emt.) Diagnoosina transsukupuolisuus on poikkeuksellinen psykiatrian luokituksessa, sillä sukupuolenkorjausprosessissa on kyse tietoisista pyrkimyksistä ruumiin muokkaamiseen (emt, 104). Tämä avaa materiaalisuuden ja diskursiivisen suhdetta: kyse on seurauksista, jotka näkyvät ruumiillisina, mutta diagnostisesti transsukupuolisuutta ei todenneta ruumiista vaan narratiivista. Myös hoito tarkoittaa ruumiin pinnassa näkymättömien oireiden hoitamista ruumista muokkaamalla. Näiden havaintojen pohjalta Prosser tulkitsee narratiivin kehittyvän toiseksi ihoksi: ”tarina transsukupuolisuudesta kudotaan ruumiin ympärille, jotta tuota ruumista olisi mahdollista lukea”. Transnarratiivia kerrataan toisille, sillä tämä prosessi

legitimoi transsukupuolisuuden kokemuksen suhteessa ulkomaailmaan. Näin kertomisesta tulee transsukupuolisuutta määrittävä toimintaa. (Emt, 101.)

Bettcherin (2014a, 385) mukaan transpolitiikkaa tehdään sekä binäärin ylittämisen että väärän ruumiin mallin positioista. Väärän ruumiin politiikka toimii Bettcherin tulkinnan mukaan kykyjen politiikkana, jossa sosiaalinen todellisuus rakentuu cissukupuolisuuden etuoikeutetulle asemalle suhteessa transsukupuolisuuteen. Bettcherin mukaan väärän ruumiin politiikan isoin ongelma on, että se epäonnistuu turvaamaan tärkeimmän tehtävänsä, eli transihmisten oikeuden kuulua tiettyyn sukupuoleen. Kyse on fokuksen siirtymisestä itsemäärittelystä ruumiin sukupuolittamiseen. Bettcherin mukaan siirtymä vahvistaa ajatusta, että sukupuolen todentaa tietty ruumiinmuoto ja näin transsukupuolisuuden arviointi palautuu arvioihin siitä, mikä rajaa naisen ja miehen ruumiita, milloin nainen on nainen. Sama arviointi kyseenalaistaa transsukupuolisten naiseuden ja mieheyden, joten on ongelmallista asettaa ruumiin rajat itsemäärittelyä tärkeämmäksi kriteeriksi sukupuolelle. (Bettcher 2014a, 385–386.)

Väärä ruumis muodostaa ongelman suhteessa tulkintaan sukupuolesta sosiaalisesti rakentuvana kulttuurisena ilmiönä (Bettcherin (2014a, 386). Se tuottaa tulkintaa naiseudesta ja mieheydestä kulttuurista merkityksen muodostamista edeltävinä, ja tällaisessa muodossa sen poliittinen voima on Bettcherin mukaan hankala artikuloida (ema). Tamsin Wiltonin (2000, 239) mukaan väärän ruumiin mallissa artikuloitua mielen ja ruumiin lääketieteellisesti orientoitunut transdiskurssi ei sellaisenaan tavoita vapauttavia tulkintoja sukupuolitetusta ruumiillisuudesta. Väärässä ruumiissa on Wiltonin mukaan kyse eletystä ruumiillisuuden kokemuksesta (ema, 340). Meillä on hyvin huonosti sanoja sille, mitä ruumiin ja minuuden yhteisyys on (ema, 341). Wilton pohtii, miksi juuri sukupuolen suhteen ruumiin ja kokemuksen irrottaminen väärän ruumiin kokemuksena on niin laajasti hyväksytty. Wiltonin mukaan analogiaa ei voi muodostaa muista sosiokulttuurisen eron käsitteistä, kuten rodusta, iästä tai vammaisuudesta, sillä sukupuoli on ainut eron parametri, jossa minuus voidaan tulkita eroavan ruumiista. (Ema, 242.) Susan Strykerin ja Nikki Sullivanin (2009, 57) mukaan

sosiopoliittisessa kontekstissa ruumis määritetään toistuvasti sen asuttaman subjektin omaisuudeksi, jolloin väärän ruumiin diskurssissa on kyse hallinnasta ja ruumiin eheyden määrittelystä. Ruumiillinen koskemattomuus tai oikeus ruumiinsa hallintaan näyttäytyykin transsukupuolisen kohdalla rajallisena, kun juridisen sukupuolen vahvistaminen edellyttää steriiliyttä, sukupuolenkorjausprosessista päättävät transpolin työryhmät ja etunimen vaihtamiseen tarvitaan psykiatrin lausunto (ks. Tiitinen ym. 2003, 2047; Tolvanen 2010). Henkilökuvien analyyseistä erityisesti luvussa 6 käsittelen väärän ruumiin narratiivia.

4.2 Portinvartijuudesta ja narratiivin haltuunotosta

Sandy Stone (2006, 227–228) kuvaa esseessään tarkemmin psykiatrien portinvartija-aseman syntyä osaksi sukupuolenkorjausprosessia ja transsukupuolisuuden määrittelyä. Varhaisessa vaiheessa hoito keskittyi sukupuolenkorjaushoitoihin erikoistuville klinikoille ja monialaiselle asiantuntijaryhmälle, kuten Yhdysvalloissa Standfordin yliopistoon (Wickman 2001, 27–28; Stone 2006, 227–228). Kokeellisen toiminnan käynnistyessä ei vielä ollut virallista diagnostiikkaa, joten tutkijat kehittivät, sovelsivat ja määrittivät kriteerit kirurgiaa ja hormonihoitoa vaativalle transsukupuolisuudelle vuorovaikutuksessa hoitoa hakevien kanssa. Stonen mukaan Benjaminin vuonna 1966 julkaistu *Transsexual Phenomenon* oli pitkään ainut merkittävä transsukupuolisuutta käsittelevä tutkimus lääketieteen alalla, joten siitä tuli tutkijoiden ja klinikoiden laajasti siteeraama lähdeos. Kun hoidontarvetta arvioitiin ensimmäisillä klinikoilla, kuten Standfordissa, potilaat sopivat hyvin asetettuihin transsukupuolisuuden kriteereihin. (Ema, 227–228) Uusi diagnoosi peilautui potilaskantaan ennenkokemattomalla täsmällisyydellä (Wilson 2000, 242). Hyvillä tuloksilla turvattiin tutkimuksen rahoitus ja jatkuus (Stone 2006, 228). Stonen mukaan kesti useita vuosia ennen kuin klinikoilla oivallettiin syy sille, miksi potilaiden profiilit sopivat niin hyvin Benjaminin kuvailuihin: sukupuolenkorjausprosessiin hakeutuvat olivat myös hyvin perillä Benjaminin työstä, joka oli kiertänyt kädestä käteen transyhteisössä. Näin hoitoa hakevat toimivat tavoilla, jotka varmistivat hoitoonpääsyyn, mikä yksinkertaisimmillaan tarkoitti väärän ruumiin kokemuksen kuvailua. (Ema, 227–228.)

Stonen (2006, 228.) mukaan kaikesta, mikä vaaransi diagnoosin saamisen, vaiettiin. Koska Benjamin ei käsitellyt transsukupuolisuuden ja seksuaalisuuden suhdetta, seksuaalisuudesta vaiettiin myös omissa kertomuksissa. Näin itesesensuuri omissa ruumiillisuuden kuvauksissa vaikutti transsukupuolisuuden määrittämiseen vahvistaen osaltaan heteroseksuaalisuuden normia (ema). Hoitoprosessin rakentamisessa oli luoda tärkeää luoda diagnostiset kriteerit transsukupuolisuudelle. Diagnoosin puuttuminen oli hoitaville tahoille ongelma, koska ei ollut pitävää keinoa erottaa transsukupuolisuutta mielenhäiriöistä. (Ema.) Stonen mukaan klinikoille saapuville ihmiselle taas oli selvää, mitä he tarvitsivat ja lääkäreiden arviointimenetelmät näyttäytyivät lähinnä esteenä, jonka ylittäminen onnistui sovittautumalla Benjaminin transsukupuolisuuden (Ema.) Alkuvaiheiden jälkeen lääketieteen ja psykologian alalla todettiin, ettei erotusdiagnoosia pystytäkään tekemään, sillä mikään testi ei onnistu erottamaan transsukupuolisia normaalina pidetystä cissukupuolisesta väestöstä. Näin siis transdiagnoosit määritetään hoitoa hakevan ihmisen narratiivista, oman sukupuolensa kuvauksesta. Sukupuoli-identiteetin häiriö -diagnoosin (*Gender identity disorder*) olemassaolo on Stonen mukaan yleistä erityisesti Euroopassa, Pohjois-Amerikassa ja muilla englanninkielisillä alueilla transsukupuolisuuden sanallistamista juuri väärän ruumiin kokemukseksi. (Ema, 229.)

Sukupuolenkorjausprosessi alkoi vakiintua transsukupuolisuuden hoitomuodoksi, vaikka siihen erikoistuneiden asiantuntijoiden, lähinnä psykiatrien ja lääkäreiden, valtavirran näkemykset olivat pitkään ristiriidassa keskenään (Wickman 2001, 28). Hoitoprosessin edellytykseksi muodostui transsukupuolisuuden aitouden varmistaminen, ja näin aitouden arviointi on asettunut keskeiseksi osaksi transsukupuolisuuden merkitysten tuottamista (Aizura 2006, 292). Tutkimuksiin hakeutuvien keskuudessa on ollut yleisesti tiedossa, että vain tietynlainen, valitsevaa hegemonista ja heteronormatiivista sukupuolijärjestystä mukaileva narratiivi tuottaa myönteisen hoitopäätöksen (Irving 2013, 23). Toivotun narratiivin kertomisesta on löydettävissä kahdenlaisia seurauksia: narratiivin kertominen sijoittaa potilaan transsukupuolisuuden kategoriaan, ja samalla saadaan vahvistusta teorialle siitä, miten transsukupuolisuus määrittyy (Wickman 2001, 30). Vaikka portinvartijuuden problematiikasta on keskusteltu niin sukupuolentutkimuksen piirissä kuin transyhteisöissä, ei

Jan Wickmanin (2001, 30) mukaan psykiatriassa ole reflektoitu kunnolla ammattikunnan osallisuutta narratiivin tuottamiseen, eikä toisaalta ole myöskään pidetty ongelmallisena sitä, että narratiivien autenttisuuden ongelmat eivät estäneet teorian ja diagnostiikan rakentamista noiden kertomusten pohjalta.

4.3 Transsukupuolisuus ja kapitalistisen tuottavuuden tavoite

Transtutkija ja politiikantutkija Dan Irvingin (2013) mukaan niin lääketieteen edustajat, sukupuolentutkijat kuin aktivistitkin ovat osallistuneet transsukupuolisuuden määrittämiseen tavoilla, jotka uusintavat hallitsevia luokkajakoja. Irvingin mukaan transsukupuolisen ruumiin taloudellista tuottavuutta painottavalla näkemyksellä on ollut vaikutus siihen, miten transsukupuolisuutta määritetään ja millaisiksi poliittiset strategiat transkysymyksissä muodostuvat (ema, 18).

Irvingin (2013, 17–18) mukaan toimintakykyistä sosiaalista transsukupuolisuutta rakennetaan kapitalistisessa tuottavuuden diskurssissa. Saavuttaakseen sosiaalisesti tunnustetun aseman transsukupuolisen ruumiin täytyy muodostaa “tuottava työruumis” (ema, 18).

Sukupuolentutkija Taina Kinnusen (2008, 141) määrittelemänä työruumis mukautuu työelämän muuttuessa uudenlaisiin sosiaalisiin ja teknisiin vaatimuksiin, ulos heittämisen uhkiin ja kilpailuun yksilöinä. Irvingin mukaan tuottavan työruumiin ajatus on löydettävissä historiallisesti transsukupuolisia hoitaneiden lääkäreiden, varhaisen transtutkimuksen ja transaktivismin toimintatavoissa ja määrittelyissä. Transaktivistien ja -tutkijoiden tavoitteena työruumiin tuottamisessa on Irvingin mukaan ollut transihmisten sosiopoliittisen, juridisen ja taloudellisen aseman parantaminen. Transsukupuolisten on haluttu todistaa olevan kansalaisuuden arvoisia: vedottaessa yhteiskunnan valtavirtaan transsukupuolisten hyväksymiseksi on korostettu transsukupuolisten arvokasta osallistumista yhteiskuntaan työnsä kautta. (Irving 2013, 17–18.)

Irvingin (2013, 19) mukaan ovat mieltäneet ammatillisen velvollisuutensa ihmisten terveyden palauttamisesta osana laajempaa velvoitetta toimia moraalisina, esimerkillisinä kansalaisina.

Lääkäreille, jotka kieltäytyvät hoitamasta transsukupuolisia, tämä tarkoittaa heteronormatiiviseen binääriin sopivan ruumiin mieltämistä oikeaksi tuottavaksi ruumiiksi. Portinvartijana, eli toimiessaan välittäjänä transsukupuolisen henkilön ja tämän sukupuolen mukaisen ruumiillisuuden välillä, lääkäreille muodostui huomattava määräysvalta suhteessa potilaisiinsa. Valtaan liittyy heteronormatiivisten sukupuolen ja seksuaalisuuden vahvistamisen projekti, mutta Irvingin mukaan diagnooseja ja suosituksia on syytä tarkastella myös talouden näkökulmasta. Arvioidessaan transsukupuolisten henkilöiden kykyjä, ansaintamahdollisuuksia sekä koulutus- ja luokkataustaa lääketieteen asiantuntijat ovat vahvistaneet samalla hegemonista diskurssia kansalaisuudesta ja tuottavuudesta yhteiskunnan tukipilarina. (Irving 2013, 18.)

Nykykontekstissa Irving näkee transsukupuolisuutta asetettavan uusliberalistiseen diskurssiin, jossa transsukupuolisuuden arvoa ja merkityksellisyyttä punnitaan. Transtutkija Aren Z. Aizuran (2006) mukaan kansalaisuuden ideaalissa on kyse väestöön sulautumisesta ja soveliaisuudesta, eli lisääntymisestä, työllistymisestä ja ruumiin uudelleen suuntaamisesta kansallistettuun hallinnan, omistamisen ja vaurauden tavoitteluun. Narratiivit, joissa sukupuolenkorjausprosessin jälkeinen tulevaisuus näyttäytyy assimilaationa, vahvistavat Irvingin mukaan käsitystä aidosta transsukupuolisuudesta, jonka tavoitteena on integroituminen yhteiskunnan valtavirtaan ”normaaleina” ja tuottavina miehinä ja naisina. (Irving 2013, 23.)

Irvingin mukaan 2010-luvulla uusliberalistisen talouspolitiikan vaikutukset näkyvät myös transsukupuolisuuden käsitteellistämisessä. Matala tulotaso ja köyhyys liittyvät usean transsukupuolisen elämään yhteiskunnan syrjivien rakenteiden takia. Tuottavuuden nimissä tehdyt palkanalennukset, lisääntynyt epävarmuus työmarkkinoilla sekä hyvinvointipalvelujen alasajo ja vakuutusperustaisuus erityisesti Yhdysvalloissa asettavat monet transihmiset erityisen haavoittuvaan asemaan muiden sukupuolivähemmistöjen, ei-valkoisten, paperittomien ja siirtolaisten tavoin. (Irving 2013, 24.) Irvingin mukaan uusliberalistinen kansalaisuusihanne on siirtynyt kansakunnan edistäjäksi globaalissa poliittisessa taloudessa.

Ihante edellyttää kansalaisilta yrittäjähenkisyttä. Uusliberalistisessa kontekstissa kunniallisen yrittäjähenkeen viljelevän kansalaisuuden diskurssi yhdistyy rakennemuutosten aiheuttamaan ahdistukseen. Media sekä poliittiset ja yhteiskunnalliset instituutiot rakentavat tarinaa, jossa osa keski- ja työväenluokasta näyttäytyy taloudelliseen alamäkeen syyttömiltä samalla kun toisista rakennetaan uhka ja rasite järjestelmälle. Näissä diskursseissa myös transsukupuolisuudesta tuotetaan Irvingin mukaan epäilyttävää. (Irving 2013, 25–26). Mary Douglasin [2000] mukaan marginaalit koetaan vaarallisiksi, koska kaikki sosiaaliset järjestelmät ovat rajoillaan haavoittuvaisia (Douglas 2000, Butlerin 2006, 224 mukaan).

Irvingin mukaan (2013, 26) transsukupuoliset ovat todistaneet olevansa toimintakykyisiä uusliberaalin subjekteja osoittaessaan joustavuutensa, sulautuvuutensa ja omavaraisuutensa sekä omistautumisensa työlle ja yhteisölle. Järjestöt ja aktiivit ovat Irvingin mukaan tarkoituksella painottaneet tiettyjen transsukupuolisten yksilöiden menestymistä ja tuottavaa roolia yhteiskunnassa. Monelle transsukupuolisuuden normatiivisuuden potentiaalin osoittaminen onkin ollut menestyksellinen tapa välttää transsukupuolisuuden patologisoinnin marginaalistavia vaikutuksia. Transsukupuolisten patologisointiin ja poispyyhkimiseen on vastattu osoittamalla kyky osallistua taloudellisen tuottavuuden talkoisiin. Samaan tapaan, kuten homo- ja lesbolikkeissä on kritisoitu seksuaalisuuden assimilaatiopolitiikkaa, kritisoi Irving yksilöllisyyttä, moraalisuutta ja työntöä transpolitiikan painopisteinä. Tällä tavalla asemoituminen heikentää poliittista vastarintaa ja rakentaa transyhteisöön eriarvoisuutta suhteessa luokkaan, etnisyyteen, kansalaisstatukseen ja kyvykkyyteen. (Ema, 27.)

4.4 Christine Jorgensen ja valkoinen patriarkaatti

Ensimmäiseksi julkisuudessa esiintyneeksi transsukupuoliseksi henkilöksi mainitaan usein Christine Jorgensen (Meyerowitz 2002, 1). Joulukuussa 1952 New York Daily News julkaisi etusivun jutun Jorgensenistä ja tälle Tanskassa tehdystä sukupuolenkorjauskirurgiasta otsikolla *Entisestä sotilaasta tulee blondi kaunotar (Ex-GI Becomes Blonde Beauty)*. Tuon jälkeen Jorgensenin tapausta käsiteltiin paljon etenkin Yhdysvaltojen lehdistössä, mutta myös muissa maissa. (Ema, 1.) Suomessa Seura-lehti julkaisi tammikuussa 1953 jutun *Hra*

Jörgensen on nyt neiti (Aarnipuu 2008, 114).

Historiantutkija Joanne Meyerowitz on tutkinut transsukupuolisuuden määrittämisen historiaa Yhdysvalloissa teoksessaan *How Sex Changed: A History of Transsexuality in the United States* (2002). Jörgensen ei ole historian ensimmäinen transsukupuoliseksi määritelty ihminen tai ensimmäinen henkilö, jonka ruumiin sukupuolittuneita piirteitä olisi muokattu kirurgialla tai hormoneilla (emt, 4–5). Meyerowitzin mukaan Jörgensenin tarina on kuitenkin ensimmäinen mediasensatio transsukupuolisuudesta. Samalla se on tarina, joka avasi keskustelua sukupuolen näkyvyydestä ja siitä, miten nainen tai mies määritetään. (Emt, 12). Jörgensenin oman määritelmän mukaan hän korjasi luonnon tekemän virheen (Steinmetz 2014, 40). Samalla julkisuudessa kerrottu tarina näyttäytyy epätavallisena muotona tutusta amerikkalaisesta yrityksen ja menestyksen tarinasta (Meyerowitz 2002, 2). Meyerowitz näkee tarinan avanneen mahdollisuuksia niille, jotka pohtivat omaa sukupuoltaan. Muille tarina tarjosi eksotisoidun matkakertomuksen sukupuolieron ylittämiseen. Toisen maailmansodan jälkeissä asenneilmastossa tarina ”sukupuolen vaihtamisesta” resonoi huoliin tieteen ja sukupuolen suhteesta. Meyerowitzin mukaan tarina sai myös yhdysvaltalaiset lääkärit ja tutkijat kiinnostumaan sukupuolen määrittämisen prosesseista ja näin pakotti sukupuolen käsitteellistämiseen uusilla tavoilla, kuten *sex* ja *gender* käsittein. Christine Jörgensenä käsiteltiin yhdysvaltalaisessa lehdistössä pitkään. Meyerowitzin mukaan Jörgensen pystyi pitämään julkisuuskuvansa itselleen myönteisenä ja kertomaan tarinansa, joka inhimillisti hänet ja puolusti hänen oikeuttaan elää oikeaksi kokemaansa elämään ja sai median tunnustamaan hänen naiseutensa. (Meyerowitz 2002, 1–2, 5, 97.)

1950- ja 1960-lukujen yhdystavalaisen lehdistön transrepresentaatioita tutkinut Emily Skidmore (2011) löytää selityksen sille, miksi juuri Christine Jörgensen on jäänyt historiaan kuuluisana transsukupuolisenä. Skidmoren (2011, 271) mukaan Yhdysvaltojen populaaridiskurssissa transsukupuolisuus on rakentunut 1950-luvulta valkoisen naiseuden ruumiillisuutena. Jörgensenistä tuli kuuluisuus ja hänen transsukupuolisuudestaan tuli ymmärrettävää, koska hänen mediaesiintymisensä artikuloitui kunniallisen valkoisuuden ja

heteroseksuaalisuuden kautta. Jorgensenin representaatiolla media pystyi rakentamaan hyväksyttävän ja ymmärrettävän kehyksen transsukupuolisuuden tarinalle: se on pyrkimystä sovittautua valkoiseen keskiluokkaiseen heteroseksuaaliseen järjestykseen, jossa valitsevat perinteiset ja erillään pysyvät sukupuoliroolit. (Ema.) 1950- ja 1960-luvujen Yhdysvaltojen mediassa tietynlaisella ”hyvän” transsukupuolisuuden tuottamisella pyrittiin vahvistamaan sukupuolirooleja. Tällöin sukupuolen korjaus kirurgialla ja hormonihoidoin tuotettiin vahvasti osaksi valkoista heteroseksuaalista järjestystä (ema, 273). Jorgensen sopi valkoisen, keskiluokkaisen amerikkalaiseen kuvastoon, jossa naisen tehtävät ja käyttäytyminen niin häveliään seksuaalisuuden kuin kodin hoitamisen suhteen ovat normitettut. Jorgensen asettautui julkisuustarinassaan vahvistamaan keskiluokkaista ydinperheideologiaa, esimerkiksi osoittamalla vastenmielisyyttä homoseksuaalisuutta kohtaan. Jorgensenin on myös kerrottu pukeutuneen naisten vaatteisiin vasta sukupuolen korjaushoitoja saatuaan, jolloin seksuaalinen mieltymys ristiinpukeutumiseen saatiin rajattua pois julkisuuskuvasta. (Ema, 275–277). Tiia Aarnipuun (2008, 115) mukaan Jorgensenin on tulkittu hakeneen hoitoja ensisijaisesti sen takia, ettei tämä olisi hyväksynyt omaa homoseksuaalisuuttaan. On spekuloitu, että hormonihoitoja olisi aluksi annettu niiden ei-toivottuja seksuaalisia haluja lievittävän vaikutuksen takia. Hormoneilla ja kastreasiolla nimittäin yritettiin tuohon aikaan hoitaa pois homoseksuaalisuutta. (Ema.) Joka tapauksessa konservatiivisen seksuaalimoraalin korostaminen on auttanut vakuuttamaan, ettei Jorgensenin mediajulkisuuden motiivina ollut patriarkaattisen hegemonian kyseenalaistaminen, vaan päinvastoin sen vahvistaminen (Skidmore 2011, 277).

Lähimmäksi valkoista naiseutta luettavat transsukupuoliset saivat Skidmoren (2011, 271) mukaan eniten näkyvyyttä valtavirta lehdistössä. Siten näiden henkilöiden tarinat määrittivät rajat transsukupuolisuudelle. Kun transsukupuolisuus oli asetettu hyväksyttävään valkoisen naisen muottiin, tuotettiin muuta sukupuolen monimuotoisuutta näkyväksi ei-valkoisten ruumiillisuuksien representaatioilla. (Ema.) Skidmoren mukaan rasistinen sävy ja ruumiiden kolonialistinen tarkkailu mustien transnaisten representaatioissa erosi hyvin paljon Jorgensenin ja muutaman muun valkoiseksi luetun ja sopivan luokkataustan itselleen artikuloineen representaatiosta. Nämä transsukupuolisuuden representaatiot asettuvat osaksi

rodullistamisen ja roturajojen säilyttämisen projektia. Valkoisuuden rajoja on vartioitu sukupuolta ja seksuaalisuutta kontrolloimalla. (Ema, 293.) Koska erityisesti 1950- ja 1960-lukujen Yhdysvalloissa rodullistaminen oli julkisesti hyväksytty vallankäytön muoto, on valkoisuus toiminut omaisuuden tavoin yhteiskunnallista asemaa kohottavana tekijänä (ema, 294).

Transsukupuolisuuden representaatiot ovat rajautuneet valkoisen heteroseksuaalisen naiseuden esityksiksi, sillä tämä on ollut tapa, jolla transnaiset ovat pystyneet ylläpitämään kunniallista julkisuuskuvaa itsestään (Skidmore 2011, 294). Skidmoren mukaan transsukupuolisuuden mediarepresentaatioita ei voi käsitellä pelkästään sukupuolen kysymyksinä, sillä luokan, rodun ja seksuaalisuuden kysymykset ovat yhtä merkittävästi muokanneet tulkintaa transsukupuolisuudesta Yhdysvaltalaisessa mediassa. (Ema.)

4.5 Synnyttävä mies ja median stereotypiat

Tammikuussa 2012 Iltalehti julkaisi jutun otsikolla *Miehille oikeus synnyttää* (Honkamaa 2012). Jutun mukaan lääkärit ovat tyrmistyneet peruspalveluministerin ajamasta miesten synnytykset mahdollistavasta lakiuudistuksesta. Kyseistä mediakohua tutkineen Emmi Vähäpassin (2012, 46) mukaan kauhisteltavaksi tuotettu synnyttävän miehen figuuri pyyhkii pois näkyvistä moniulotteiset historialliset juridis-lääketieteelliset ja sosiaaliset vaikutukset transruumiisiin. Kohu tuottaa synnyttävän miehen vitsiksi tai paheksuttavaksi asiaksi, josta häilyvänä tuotetaan uhka kaksijakoiselle sukupuolelle. Kohun aikaansaamisen motiivin voi löytää iltapäivälehtien tuottavuuden logiikasta: voimakkaita tunteita herättävä kohuesitys lisää irtonumeromyyntiä. (Ema, 46.)

Koska raskaana olevaa miestä ei suomalaisessa mediakuvastossa ennestään ollut, täytyi juttuun (Honkamaa 2012) rakentaa tuo hahmo. Vähäpassin (2012, 44) mukaan synnyttävän miehen figuuri määrittyy “retoriseksi kielikuvaksi, joka sitoo yhteen erilaisia kulttuurisia ymmärryksiä”. Synnyttävän miehen figuuri esitetään suomalaisessa mediassa dystopisenakin fiktiona, mutta yhdysvaltalaisessa henkilöitynä ja nimettynä. Yhdysvalloissa raskaana

olevasta miehestä alettiin puhua maaliskuussa vuonna 2008 Thomas Beatien tapauksen yhteydessä (Kalter 2008). Ilmaisuun liitettiin toistuvasti valokuva, jossa ovat Beatien parrakkaat kasvot vartalon suuntaisesti käännettynä ja käsi raskausvatsaa pidellen. Otsikointi kuvaan liitettynä tuotti aiheita käsitelleen journalisti Lindsay Kalterin (2008) mukaan toistuvasti odotuksen lääketieteellisestä läpimurrosta, vaikka raskaudessa sinällään ei ollut tieteen näkökulmasta mitään poikkeuksellista: kyse on henkilöstä, jolla on kohtu ja joka on raskaana.

Jack J. Halberstamin (2012b, 32) mukaan media osallistui myyttisen pioneeritarinan rakentamiseen, vaikka ei ole mitenkään ennenkuulumatonta, että naisesta mieheksi sukupuoltaan korjaava transmies haluaa säilyttää lisääntymiskykynsä. Mediassa keskityttiin synnyttävään miehen figuuriin. Tämä tehtiin sen sijaan, että olisi esimerkiksi avattu syrjiviä käytäntöjä, joita sukupuolinormeista poikkeavat henkilöt kohtaavat lisääntymisterveydenhuollon asiakkaina. (Currah 2008; Halberstan 2012b, 32, Vähäpassi 2012.) Vähäpassin (2012, 46) mukaan synnyttävän miehen figuraation kautta transsukupuolisuudesta rakentuu mahdottoman ruumiillisuuden kuvaus. Synnyttävä mies asettuu oikean ja mahdottoman ruumiillisuuden rajaajaksi. Synnyttävä mies toimii ruumiillisena uhkakuvana tulevaisuudesta, johon voidaan päätyä, mikäli mahdottomuuden käytäntöjä laillistetaan. (Ema.)

Sukupuolentutkija Randi Gressgårdin (2010) mukaan jälkimodernissa yhteiskunnassa *trans* tulkitaan hirviömäisyydeksi, joka otetaan esille tarpeen vaatiessa, kun normaaliuden rajat ovat uhattuina. Erilaisuutta siedetään tiettyyn pisteeseen asti, mutta sitä ei pidetä sitä samanarvoisena ”normaaliuden” kanssa. Transihmisiä toiseutetaan siis sekä suvaitsemalla että hirviöiksi esittämällä. (Gressgård 2010, 565.) Mediaesitysten raskaana olevasta miehestä näyttää muodostuvan tällainen hirviö ja järjestyksen rikkoja. Hirviö on siis positio, joka tuotetaan normaalin ääripääksi luonnollistaen välille jäävää. Näin raskaana olevan miehen esitykset toimivat venttiilin tavoin vakauttaen normatiivista sukupuolijärjestystä (Vähäpassi 2012, 46). Lisääntymiseen liittyviä kysymyksiä käytetään hyväksi, kun erilaiset

seksuaalisuudet, sukupuoli ja suhteet arvotetaan luonnollisuuden asteikolla. Tästä näkökulmasta henkilö, joka on raskaana ja juridiselta sukupuoleltaan mies, tai esimerkiksi kahden miehen välinen avioliitto ovat ongelmia ja asetetaan vähemmän luonnollisiksi kuin cisnaisen raskaus tai miehen ja naisen välinen avioliitto. Sukupuolinormeista poikkeavia trivialisoimalla ja epäilyttäväksi esittämällä pyritään vahvistamaan vallitsevaa järjestystä ja peittämään esimerkiksi toisenlaisen lainsäädännön mahdollisuuden. (Vähäpassi 2012; Gressgård 2010.)

Transaktivisti ja biologi Julia Serano (2007, 36–37) esittää löytää kaksi arkkityyppiä, joilla erityisesti transsukupuolisia naisia on representoitu populaarikulttuurissa: transnaiset esitetään joko säälittävinä tai petollisina. Seranon mukaan näissä representaatioissa on kyse transmisogyniasta, joka rakentuu seksismille ja tavalle lukea juuri feminiinisyyttä keinotekoisena (emt, 43–44). Erityisesti pohjoisamerikkalaisessa populaarikulttuurikuvastossa säälittävässä on kyse figuurista, joka ei mene onnistuneesti läpi miehenä tai naisena, ja toimii siitä syystä naurettavana hahmona esityksissä. Mediatutkija Niall Richardsonin (2010, 128) mukaan näissä transsukupuolisuuden representaatioissa on yhtäläisyyksiä homoseksuaalisuuden representaatioiden kanssa. Varhaiset stereotyyppiset homo- ja lesbohahmot, kuten feminiiniset ”neidit” ja maskuliiniset ”rekkalesbot” ovat toimineet karikatyyreinä ja epäonnistuneen sukupuoliesityksen määritelmänä liikkeessaan kompastellen maskuliinisuuden ja feminiinisuuden välimaastossa. Ongelmallista ei ole se, etteikö homo-, lesbo- tai transhahmo voisi liikkua maskuliinisuuden ja feminiinisuuden välillä, vaan se, millaisia arvostelmia näistä liukumista muodostetaan ja millainen merkitys oletetulle *epäonnistumiselle* annetaan (emt, 128). Nämä hahmot epäonnistuvat olemaan *kumpaakaan* sukupuolta, eli hahmojen omaa kokemusta sukupuolesta ei siis pidetä relevanttina. Representaatioiden tuottamiseen liittyy myös hahmon riisuminen seksuaalisuudesta, kuten esimerkiksi elokuvassa *TransAmerica* vuodelta 2005. (Emt, 128.) Transrepresentaatioissa seksuaalisen halun häivyttäminen palvelee heteronormatiivista olettamusta: halun osoittaminen ”väärrä” sukupuolta kohtaan toisi uuden särön heteronormatiiviseen järjestykseen (ks. Butler 2006, 54–56). Näissä representaatioissa sukupuolen ambivalenttius sekä hankaluus sovittautua normatiiviseen sukupuolijärjestelmään määrittävät henkilöhahmoa yleensä täysin. Tulkinnat feminiinisuudesta ja maskuliinisuudesta

saavat norminmukaisen muodon, kun seksuaalisuus saati muut identiteettiä määrittävät ominaisuudet piilotetaan (Richardson 2010, 128).

Seranon (2007, 37) mukaan toinen stereotyyppinen transhahmo, petollinen, on uskottava sukupuolestaan, *läpimenevä* ja siksi uhkaava hahmo. Tarkemmin sanottuna se, mikä pettää alta, on binäärinen sukupuolinormi, jolla ihmisiä määritetään. Tämä representaatio tuottaa tulkintaa transsukupuolisuudesta epäaitona esityksenä, joka parhaimmillaankin on vain naamiota (Richardson 2010, 129). Trans-status paljastetaan totuuden hetkellä, jolloin henkilön olemus, nainen, kutistuu illuusioksi ja “salaisuudeksi”, ja henkilön todelliseksi identiteetiksi määritellään mieheys (Serano 2007, 37). Petollisuuden representaatio tuo esiin aiheen, jota normeja rikkovien representaatioihin usein liittyy: paljastaminen ja paljastamisen halu. Paljastaminen vaikuttaa liittyvän sekä erilaiseksi paljastamiseen että pyrkimykseen paljastaa oletettu todellinen olemus – jollaiseksi transihmisen oma identiteetti ei kelpaa. Sukupuoleen liittyen erityisesti anatomialle annetaan suuri todistusvoima (Richardson 2010, 129). Viviane Namasten (2011[2005], 4) mukaan median kiinnostus transsukupuolisen henkilön sukuelimiin on yli-innokasta. Into ylittää toisinaan julkisen sopivuuden rajat myös journalismissa. Näin transsukupuolisen genitaalialue on yhtäkkiä julkista aluetta; vaatteiden alle on oikeus kurkkia, vaikkei se muuten journalistisen julkaisun linjan mukaista olisikaan. Namasten mukaan median kiinnostus transsukupuolisten ruumiinmuotoihin ja prosessiin vie huomion transihmisten todellisista kamppailuista syrjivien sosiaalisten ja oikeudellisten käytäntöjen kanssa, kuten oikeudesta terveydenhuollon palveluihin (emt, 4–5). Samaan ovat kiinnittäneet huomion muutkin transtutkijat (Currah 2008; Halberstam 2012b). Prosserin (1998, 67–68) mukaan sukupuolenkorjaamisen ymmärtäminen leikkauksena, operaationa, jossa ihoa muokkaamalla ja elimiä poistamalla saadaan aikaan sukupuoli, tuottaa kuvaa transsukupuolisuudesta *pinnan ilmiönä*. Transsukupuolisuuden representointi pintana tai asuna, joka voidaan vaihtaa, onkin populaarikulttuurissa paljon käytetty (emt, 62–63).

Paul Abbottin ohjaaman televisiosarjan *Hit and Miss* (2012) päähenkilö on Mia, jota esittää näyttelijä Chloë Sevigny. Mia on palkkamurhaaja, jolle sarjan alussa selviää, että hänellä on

lapsi. Sarjassa petollisuuden teemaa käsitellään enemmän ammattitappajana toimimisen kuin transsukupuolisuuden kautta. Halberstamin määritelmästä poiketen Mian hahmo ei ole historiaton: transsukupuolisuutta ei esitetä hahmon ainoana tragediana. Mian sukupuoli näyttäytyy ongelmana lähinnä muille sarjan hahmoille. Sarjan ensimmäinen jakso alkaa kohtauksella, jossa Mia ampuu selkään nimeämätöntä henkilöä. Seuraavassa kohtauksessa Mia menee alastomana suihkuun ja kuvassa näkyy, ensin vilaukselta sivuprofilissa, sitten suoraan kameraa kohti, näyttelijän haaroväliin asetettu tekopenis. Näin heti sarjan alkuminuuteilla cisnaisen ja tämän näyttelemän transnaisen välille tuotetaan eron kerros. Ero tehdään näkyväksi tavalla, joka alleviivaa genitaalien merkitystä sukupuolen tulkinnoissa. Voi olla, että tarkoituksena on merkityksellistää sukupuolenkorjausprosessin keskeneräisyyttä ja päähenkilön transmäärittelyä mahdollisimman tehokkaasti ja nopeasti, mutta samalla tuotetaan merkityksiä naiseudesta. Mian ruumis sukupuolitetaan muovisella elimellä ennen kuin hän on sanonut sanaakaan.

Näissä representaatioissa ei ole kyse transsukupuolisen ihmisen omasta kokemuksesta sukupuolestaan, halustaan tai roolistaan yhteiskunnasta. Seranon (2007) ja Richardsonin (2010) analysoimissa stereotyypeissä on kyse siitä, miten sukupuolinormatiivinen järjestys selviää ei-normatiivisesti sukupuolitettujen “aiheuttamasta” tilanteesta, jossa normit joutuvat koetukselle ja järjestyksen luonnollisuus tulee kyseenalaistetuksi. Representaatioita yhdistää se, että ne käsittelevät transsukupuolisuutta toiseutena ja muiden määrittämänä. J. Jack Halberstamin (2005, 54–55) mukaan angloamerikkalaisen populaarikuvaston transrepresentaatioiden tuottamisen taustalta voidaan löytää kolme osin toisensa poissulkevaa motiivia: vakauttaminen, järkeistäminen ja väheksyminen. Halberstamin mukaan nämä motivaatiot usein kilpailevat keskenään ja tuottavat erilaisia representaatioita. Vakauttamisen Halberstam tulkitsee niin, että transnarratiivi nostetaan outona, poikkeuksellisenä ja ehkä patologisoitunakin. Järkeistämällä Halberstam puolestaan viittaa transnarratiivin representaatioihin, joissa kyse on selviytymisestä tai välttämättömyydestä: ulkoisen pakon edessä, taloudellisten tai perhesyiden vuoksi, henkilön on ristiinpukeuduttava ja esitettävä väärää roolia. Näissä representaatioissa on kyse ristiinpukeutumisesta tai dragistä, joka pitää sisällään naamion riisumisen, muutoksen, ja palautumisen, jonka on tapahduttava katsojan

silmien edessä. Esityksissä on tärkeää, että katsoja pääsee todistamaan myös palaamisen sukupuolinormeihin. Kolmas motiivi on väheksynnän projekti, jossa transsukupuoliset ruumiit ovat merkityksettömiä. Nämä ovat hahmoja, joille ei kerrota tarinaa. Figuurit ovat transruumiita, jotka taivuttelevat sukupuolta vain huumorin takia. Kokonaisuuden kannalta heidän tarinallaan ei ole merkitystä. (Halberstam 2005, 54–55; Richardson 2010, 132.)

Transhahmoja on elokuvissa tai missä tahansa valtavirran mediaesityksissä edelleen hyvin vähän. Populaarikulttuurin transrepresentaatiot ovat osa kulttuurista kertomusta, joka toimii kehyksenä myös esimerkiksi journalistisen kuvan tulkinnalle (ks. Seppänen 2005, 104). Niinpä yksittäiset hahmot ja henkilökuvat voivat saada merkityksiä myös fiktiivisten esitysten ulkopuolella. Vuonna 2013 videopalvelu Netflix aloitti suoratoistolevityksenä vankilaan sijoittuvan draamasarjan *Orange is the New Black*. Sarja kertoo valkoista keskiluokkaista elämää viettävästä kolmikymppisestä, joka joutuu nuorempana tekemiensä valintojen seurauksena vankilaan huumeiden salakuljetuksesta tuomittuna. Yksi sarjan naisvankilan hahmoista on Laverne Coxin esittämä Sophia Burset. Hahmo on poikkeuksellisen, sillä valtavirran televisiosarjoissa tai elokuvissa ei ole nähty montaa transnaista transnaisen roolissa. Laverne Coxin suosio on nostanut valtavirtamediassa esiin kysymyksen transihmisten näkymättömyydestä populaarikulttuurin tekijöinä. Elokuvan ja television transnaisten rooleissa on nähty usein cissukupuolisia miehiä, mutta myös naisia, kuten *TransAmerica*-elokuvassa, jossa pääosan näyttelee yhdysvaltalainen cisnäyttelijä Felicity Huffman. Myös suomalaisessa Simo Halisen ohjaamassa ja käsikirjoittamassa *Kerron sinulle kaiken* -elokuvassa vuodelta 2013 pääosaa näyttelee cissukupuolinen Leea Klemola. Laverne Coxin medianäkyvyyttä ja transrepresentaation merkitystä on käsitelty paljon englanninkielisessä mediassa etenkin Yhdysvalloissa. Cox on esiintynyt aktiivisesti julkisuudessa transihmisten oikeuksien ja näkyvyyden puolustaja. Kesäkuussa 2014 hän oli ensimmäinen julkisesti ei-cissukupuolinen henkilö *Time*-lehden kannessa.¹⁷ Cox on asettunut julkisuudessa puhumaan selkeästi transpositiosta. Myös Cox on puhunut siitä, kuinka median

17 Katie Courie Show (2014). <https://www.youtube.com/watch?v=3mgBwCxTRDY> [haettu 1.5.2015.] sekä Steinmetz, Katy (2014). Transgender Tipping Point. Time, 9.6.2014. <https://www.scribd.com/doc/229632553/Trans-Tipping-Point> [haettu 1.5.2015.]

jatkuva kiinnostus transruumiisiin, kirurgiaan ja sukuelinten muotoon vie huomion pois niistä syrjivistä ja alistavista käytännöistä, joiden kohtaaminen on transihmisille jokapäiväistä¹⁸. Samalla Coxin suosio osoittaa, miten vähän transihmisiä julkisuudessa edelleen on.

6. HENKILÖKUVA – MATKAMUOTOINEN TRANSNARRATIIVISTA

Seuraavissa kolmessa luvussa tarkastelen journalistisia henkilökuvia ja niiden tapoja tuottaa transsukupuolisuuden esityksiä. Väärän ruumiin kokemuksella määritetään transsukupuolisuutta ja selitetään ruumiinmuotoa, joka ei tunnu omalta (Stone 2006; Prosser 1998). Prosserin (1998,101) mukaan narratiivina transsukupuolisuus rakentuu hämmennyksen, itsensä löytämisen löytämisen, ruumiillinen ja sosiaalinen muutoksen tarinaksi. Matkamuotoisena transnarratiivissa on lopulta kotiin saapumisesta. Näin tulkittuna transdiagnoosissa on kyse kehyksistä, joihin sopivaksi oma henkilökohtainen sukupuolen tarina rajataan, jotta tätä ruumis olisi luettavissa transsukupuolisena (Emt, 101 ja 103). Historiallisesti transsukupuolisuuden määrittelyä on hallinnut ei-transsukupuolisten tuottama asiantuntijapuhe, ja transsukupuolisten oma kokemus on tullut esiin elämäkerrallisen narratiivin avulla. Erityisesti 1990-luvulle asti omaelämäkerrat ovat olleet väline, jolla transsukupuoliset ovat itse kertoneet kokemuksistaan (Prosser 1998; Bettcher 2014b; Stone 2006, 224). Prosserin (1998, 101) mukaan näiden omaelämäkertojen ensimmäinen kertominen tapahtuu sukupuolenkorjausprosessin mahdollistamiseksi, jolloin julkaistut omaelämäkerrat ovat kertomista toiseen kertaan. Koska transsukupuolisuus-diagnoosin saaminen on edellyttänyt vahvaa, varhaista ja pysyvää kokemusta transidentiteettiä, on tietynlaista transnarratiivia tuotettu omaksi elämäntarinaksi.

Tässä luvussa käsittelemäni henkilöjutut ovat *Naiseksi, joka olen* (Tolvanen 2010) ja *Tahdon*

18 Youtube.com: Laverne Cox Interview w/Katie Couric. <https://www.youtube.com/watch?v=sMH8FH7O9xA> [haettu 1.5.2015.]

olla Lauri (Pystynen 2013). Kyseisten henkilöjuttujen otsikoiden minä-muotoinen kerronta viittaa jutun päähenkilöön. Ilmaisut ovat vahvasti omaelämäkerrallisen oloisia, vaikka otsikkotekstistä ei voi päätellä, onko kyse sitaatista vai toimittajan tulkinnasta.

6.1 Naiseksi, joka olen

Aamulehden Sunnuntai Asiat -liitteessä helmikuussa 2010 julkaistu Kristiina Tolvasen kirjoittama juttu on otsikoitu *Naiseksi, joka olen* (LIITE 1). Kyseessä on henkilökuva Marja-Sisko Aallosta, papista, entisestä kirkkoherrasta ja transsukupuolisesta naisesta. Juttu käsittää kolme aukeamaa. Myös sisällyssivulla on juttuun liittyvä kuva ja liitteen kannessa lähikuva Aallosta. Itse jutussa valokuvia on yhteensä 11, ja niissä kaikissa esiintyy jutun päähenkilö. Itse juttu alkaa aukeaman täyttävällä kuvalla, jossa keskellä henkilö istuu valkoisella rottinkituolilla. Henkilö ei katso kameraan, mutta hänet tunnistaa Marja-Sisko Aalloksi aiempien kuvien sekä kuvatekstien perusteella. Valkoisten verhojen läpi kuultava maisema vaikuttaa kesäiseltä. Henkilö näyttää syövän leivosta muovivaarukalla paperilautaselta. Katse on haarukan päässä, suu on puristunut kiinni pureskellakseen. Henkilö on pukeutunut punavalkoiseen mekkoon ja vaaleanpunaiseen hattuun. Jalassaan hänellä on ruskeat sukkahousut ja tummat kengät, joissa on metallinen solki. Kaikkinensa kuvattu vaikuttaa melko tyypilliseltä kesäjuhlien vieraalta. Kuvassa henkilön vasemmalla puolella on tyhjä tuoli. Kuvan päälle on taitettu jutun otsikko *Naiseksi joka olen*. Otsikon alla ingressiteksti käy lyhyesti läpi Aallon transsukupuolisuuden kertomuksen vuodesta 1973 tähän päivään, jolloin ”koko Suomi tietää”, että Aalto ”tahtoo olla nainen”. Jutun (Tolvanen 2010) otsikko *Naiseksi, joka olen* noudattaa minä-muodossaan elämäkerrallista muotoa, jolla transsukupuolisuudesta on kerrottu transihmisten omana kokemuksena (Prosser 1998; Bettcher 2014b). Aloitusaukeaman kuva on Naisasialiitto Unionin puutarhajuhlalta, jossa Marja-Sisko Aallolle myönnettiin Vuoden Lyyti -palkinto. Kuvatekstin mukaan ”Marja-Sisko Aalto jäi Naisasialiitto Unionin juhlissa 2. kesäkuuta 2009 yksin syömään. Kukaan ei uskaltanut tulla juttelemaan hänen kanssaan ennen kuin virallinen ohjelma alkoi”. Pelkän kuvan perusteella tällaista tulkintaa ei kuitenkaan synny. Ehkä muut vieraat olivat kiireisiä, ehkä tyhjiä tuoleja oli jokaisen vierellä tai ehkä kukaan ei halunnut häiritä jännittyneitä kunniavierasta ennen palkinnonjakotilaisuutta – mahdollisuudet on rajattu kuvan ulkopuolelle. Se, että jutun

mukaan kukaan ei uskaltanut tulla juttelemaan henkilölle, voidaan tulkita niin, että henkilössä olisi jotain epäilyttävää tai aristeltavaa. Tekstin oletus muiden juhluvieraiden uskalluksen puutteesta esitetään kuvatekstillä, jolloin teksti luo päällepäin varsin levollisen oloisesta hahmosta välteltävää. Kuvassa henkilö ei kuitenkaan näytä uhkaavalta, ei elehdi uhkaavasti tai vihaisesti. On vetäytynyt tai keskittynyt omaan tekemiseensä. Uhka ei tee epäilyttävää, joten sen tekee vieraus. Henkilö on outo, ja ilmeisesti sen takia “kukaan ei uskaltanut tulla juttelemaan” (Tolvanen 2010).

Otsikolla *Naiseksi, joka olen* (Tolvanen 2010) narratiivista rakennetaan minä-muotoista määritelmää sukupuolesta ja matkasta omaan sukupuoleen. Otsikko rakentaa mahdollisuuksia erilaisille tulkinnoille sukupuolesta ja itsemäärittelylle annetusta tilasta. Juttu alkaa koko aukeaman valokuvalla, joka on otettu Naisasialiitto Unionin tapahtumassa. Unioni on järjestö, jonka jäsenyys ja myös toiminta on rajattu vain naisille. Tämän tapahtuman vieraat ovat naisia, joten kuvakertomus sijoittaa henkilön nykyhetkeen, hän siis esittäytyy *naiseksi joka olen*. *Naiseksi, joka olen* voidaan lukea myös tulemisena siksi naiseksi, joka olen tai menneen kertaamisena: kuinka tulin naiseksi. *Naiseksi joka olen* on narratiivinen kuvaus kokemukselle minuudesta. Se viittaa yhtä aikaa menneeseen, nykyhetkeen ja futuuriin eikä sen lähtöpistettä ei voi yksiselitteisesti osoittaa. Otsikosta on mahdollista lukea sisäisen ja ulkoisen sukupuolittumisen erontekoja. Tällöin otsikon voi tulkita viittaavan sekä siihen, miten henkilö haluaa olla jotain, mitä ei vielä ruumiinmuotojen tai sosiaalisen aseman suhteen ole. Otsikosta voi lukea ajatuksen, että henkilö on ruumiilliselta olemukseltaan tai toisten tulkitsemana jotain, mitä on itse kokenutkin olevansa. Jutussa naiseuden kuvailu on kirjoitettu sekä suorien lainausten että ulkopuolisen kertojan muotoon (ema). Naiseuden määrittämisen voi siis tulkita sekä kirjoittajan että haastateltavan tekemiksi kuvailuiksi. Suorien lainausten perusteella ainakin osittain naiseuden kuvaukset ovat haastatellulta itseltään, joten syntyy kuva, että oikean naiseuden löytyminen on päähenkilölle tärkeää. Tarinassa tuodaan julki henkilökohtaista pohdintaa ja elämäkertaa. Narratiivi ei ole journalistisessa kontekstissaan pelkästään omaelämäkerrallinen, sillä jutulla on kaksi kertojaa ja se on toimittajan kirjoittama. Tässä henkilökuvassa narratiivi tekee transsukupuolisuutta ymmärrettäväksi muille (ks. Prosser 1998, 101).

Naiseksi, joka olen -juttu (Tolvanen 2010) alkaa leipäteksti kuvaa nykyhetkeä:

Auts. Karvojen poistaminen sattuu, mutta sattukoon. Musta parransänki ei sojota enää Marja-Sisko Aallon, 55, ohuen meikin alta, sillä tummien partakarvojen kasvu on hiipunut.

Se, miten sukupuoli merkityksellistyy ruumiin eleissä, osissa sekä toiminnoissa, näyttää olevan jutussa tärkeä tapa kuvata henkilöä. Transsukupuolisen ruumiin ja sen liikahdusten kuvailu täyttää suuren osan tekstin palstatilasta. Juttu alkaa kuuden kappaleen mittaisella kuvailulla partakarvojen kasvosta, hiusten laadusta ja pituudesta sekä leuan muodosta. Muutoksia läpikäyvä ruumis sekoittuu stereotyyppisiin sukupuolirepresentaatioihin: ”Nyt, kun Aalto on nainen, hänellä on laskeihin liittyvä uusi ongelma” (Tolvanen 2010). Hormonien tuottamat muutokset rasvan kertymisessä eri puolille kehoa asettuu tekstissä naiseuden todentajaksi: ”läskien” kertyminen on naisten ongelma.

Aallon aiempiin elämänvaiheisiin palataan tekstin kerronnassa. Miestä, jona Aalto on elänyt, kuvaillaan henkilöjutussa toistuvasti. Tuo mies on vieras, mutta paistaa vielä aavistuksen naisen kuoren läpi: ”Mies toivoi, että voisi kasvattaa hiuksia, pitää hametta ja korkokenkiä”. Samalla mies on ulkopuolinen, sillä todellisuudessa sisintä on aina asuttanut nainen. Tätä sisäisen ja ulkoisen sukupuolen erottamista tehdään läpi jutun. Tekstissä rakentuvan minän olemista verrataan naiseen, naiseuteen, joka on naisellinen. Tämä naiseutta päähenkilöstä löydetään tekstissä vain osin: ”Musta parransänki ei sojota enää [...] ohuen meikin alta”. Meikki peittää parran alleen tai sitten parrasta on päästy kokonaan eroon. Sukupuolitetun ruumiillisuuden hävitessä tilalle tulee uutta: ”Puheterapia, karvanpoisto ja kaapillinen hempeitä hörselövaatteita viimeistelevät Imatran kirkkoherran kasvun Olli Aallosta Marja-Siskoksi”. (Tolvanen 2010.)

Leipätekstissä ruumiinmuotojen ja ihokarvojen kuvailuun keskittyvien alkukappaleiden jälkeen *Naiseksi, joka olen* (Tolvanen 2010) jatkuu näin:

Kaikki kirkastui lokakuun kolmantena päivänä vuonna 2008. Imatran kirkkoherra Olli

Aalto katsoi peiliin kerrostalokaksionsa vessassa Imatran Vuoksenniskalla. Miehen keho tuntui väärinkäsitykseltä. Sisällä oleva nainen näkyi vain silmistä.

Aalto haaveili rinnoista, joita ei ole rakennettu toppauksilla. Mies toivoi, että voisi kasvattaa hiuksia, pitää hametta ja korkokenkiä.

Tämä kaikki olisi pian totta.

Hän oli juuri saanut varmistuksen, jota oli kaivannut vuosikymmeniä. Hän ei ollutkaan paha ja iljettävä ihminen, vaikka oppi niin jo lapsena luulemaan.

Hän oli transsukupuolinen: nainen miehen kehossa.

Saman diagnoosin saa vuodessa noin 25 suomalaista.

Prosserin (1998, 101) esittelemänä transsukupuolisuuden narratiivin kuuluu itsensä löytämisen oivallus, joka edeltää ruumiillista ja sosiaalista muuttumista. Aamulehden jutussa (Tolvanen 2010) oivallus rakennetaan päähenkilön elämään diagnoosin saamisen myötä. Diagnoosi on muutoksen mahdollistaja, se selittää pois sosiaalisen sopeutumattomuuden merkit: ”Hän ei ollutkaan paha ja iljettävä ihminen”. Samalla diagnoosi on väärän ruumiin todentaja: ”Hän oli transsukupuolinen: nainen miehen kehossa”. (Ema.)

Elämäkerrallisissa tarinoissa transsukupuolisuus on tarinassa keskeistä, sillä yleensä transsukupuolisen elämää kerrataan sen takia, että hän on transsukupuolinen (Prosser 1998, 89). Näin tapahtuu myös Aamulehden jutussa (Tolvanen 2010): se on tehty päähenkilöstä tämän transsukupuolisuuden vuoksi. Tekstissä transsukupuolisuus määrittyy diagnoosiksi, nainen päähenkilön sukupuoleksi. Jutussa tuotetaan kerronnan kaari ja rakennetaan matkamuotoista kertomusta päähenkilön elämästä; mistä on tultu ja miten nykyisyyteen on päädytty. Tekstissä rakennetaan tarinaa, joka suurimmaksi osaksi kerrotaan menneessä aikamuodossa. Lyhyen alun jälkeen tekstissä siirrytään imperfektimuotoon – ja vuoteen 2008. Viimeisellä sivulla on juttukonseptin mukainen Kuka-faktalaatikko, jossa kerrataan Aallon elämänvaiheita syntymävuodesta nykyhetkeen ja tulevaan. Lähetä transtutkimuksiin sijoittuu noin puoleenväliin tätä elämäkertausta. Jutun tekstitarina on rakennettu niin, että se kertoo parin vuoden takaisista tapahtumista ja tuntemuksista Aallon elämässä. Samalla nyhyhetkestä

käsin rakennetaan tulkintaa varhaisemmasta ja näin sanallistetaan sitä, mille ei aiemmin ollut määritelmää tai nimeä: “Hän oli juuri saanut varmistuksen, jota oli kaivannut vuosikymmeniä. Hän ei ollutkaan paha ja iljettävä ihminen, vaikka oppi niin jo lapsena luulemaan”. (Ema.) Jutussa kuvataan oman sukupuolen ja etenkin ruumiillisuuden kokemisen kannalta merkityksellinen hetki:

Kaikki kirkastui lokakuun kolmantena päivänä vuonna 2008. Imatran kirkkoherra Olli Aalto katsoi peiliin kerrostalokaksionsa vessassa Imatran Vuoksenniskalla. Miehen keho tuntui väärinkäsitykseltä. Sisällä oleva nainen näkyi vain silmistä. (Ema.)

Itsensä löytämisen oivallus (Prosser 1998, 101) asettuu sitaatissa osaksi muutoksen välittämättömyyttä selittävää kokemusta: päähenkilön sisällä asuu toinen, oikeampi sukupuoli. Prosserin (1998, 101) transsukupuolisuuden määritelmässä transnarratiivia kerrataan toisille, sillä prosessi legitimoii transsukupuolisuuden kokemuksen suhteessa ulkomaailmaan. Kun sovitan kertomisen mallin *Naiseksi, joka olen* -juttuun (Tolvanen 2010), on ingressiin viitaten yhtenä kuulijana “Suomen kansa”, joka asemoidaan kuulijaksi, kun tarina on vielä kesken eikä sille ole vielä tiedossa päätöstä. Tällä tarkoitan Aallon elämän saamaa huomiota useissa medioissa pidemmällä aikavälillä vuodesta 2008 alkaen. Julkisessa tarinassa emme tule mukaan tarinan seuraajiksi ’kotiin paluun’ jälkeen, vaan jo ennen sitä: päähenkilö tiedottaa sukupuolenkorjausprosessista jo ennen sen tuottamia näkyviä muutoksia. Aamulehden jutussa lähimenneeseen halutaan suunnata muutosta ennakkoivaa katsetta: Kahden kuvan kuvateksteistä kerrotaan, että päähenkilöllä oli punainen kello jo hänen tullessaan julkisuuteen ”kertomaan olevansa transsukupuolinen” ja että hän ”kasvatti hiuksia maltillisesti jo loppusyksystä 2008” (Ema.) Kyseessä ovat valokuvilla kerrotun tarinan ensimmäinen ja viimeinen henkilökuva.

Jutun loppupuolella kerronta siirtyy koskemaan tulevaa:

Maaliskuun lopussa 2010 Marja-Sisko Anneli Aallon sukupuoli korjataan juridisesti naiseksi eli hänen henkilöturvätunnuksensa muuttuu.

–Vihdoinkin se M-kirjan lähtee sieltä.

Muutoksen edellytyksenä on vuoden hormonihoito ja naisena eläminen sekä todistus steriiliydestä.

Lisäksi tarvitaan toinen arvio siitä, onko Aalto varmasti transsukupuolinen.

Juttu kertoo, mitä sukupuolen juridinen korjaaminen Suomessa vaatii, muttei avaa päähenkilön ajatuksia näistä vaatimuksista. Tämän jälkeen tulee koko jutun viimeinen kappale:

Kurkataan ihan lopuksi Marja-Sisko Aallon navan alapuolelle. Siellä on vielä kaikki miehen vehkeet. Sukupuolielinten leikkaus on vasta edessä, todennäköisesti jo tänä keväänä – Minusta on loogista, että menen loppuun saakka. Leikkauksia voidaan joutua tekemään useita, jotta saadaan nätti ja toimiva pelitin. Olen odottanut leikkausta kymmeniä vuosia, Aalto kertoo. Leikkauksen jälkeen Marja-Sisko Anneli Aalto voi vihdoinkin mennä naisten pukuhuoneeseen ja suihkuun, vaikka uimahallissa. (Tolvanen 2010.)

Kaiken kerrotun jälkeen sukupuoli halutaan todentaa genitaaleilla. Edellinen leipätekstin kappale päättyy sen toteamiseen, että päähenkilön transsukupuolisuus täytyy varmistaa, ja seuraavaksi tekstissä halutaan lukija mukaan kurkkaamaan “navan alapuolelle”. Tällaisessa todentamisessa on kyse ihosta ja elimistä, joiden oletetaan paljastavan sukupuolen. Kurkistuskohotukseen sisältyy oletus, että genitaalit paljastavat naiseksi tai mieheksi, vaikka nämä elimet ovat suurimman osan ajasta peitettyinä. Sitaatti kertoo, että päähenkilölle tietynlaiset sukuelimet ovat transnarratiivin pääteipiste. Kurkkaaminen siis ruumiinmuotojen katsominen ei paljasta kromosomeja, hormonituotantoa tai mitään sisäisistä sukuelimistä, mutta paljastaa näkemisen ja pinnan näkymisen merkityksen sukupuolen tulkitsemisen prosesseissa. On totta, että uimahallissa alastoman ruumiin perusteella tehdään sukupuolittamista. Näin sukuelimistä luetaan, kuka kuuluu tiloihin, kun ihoa peittävät sukupuolen merkit on jätetty kaappiin.

Jutussa (Tolvanen 2010) suoraksi sitaatiksi kirjoitettu “Minusta on loogista, että menen loppuun saakka” osoittaa, miten puheella ja oletuksilla genitaaleista rakennetaan sukupuolta.

Teksti ei kerro, mitä ”sukupuolielinten” leikkaus pitää sisällään, mutta ei jätä nykyisen ruumiinmuodon sukupuolittamista hienovaraiseksi: navan alla kerrotaan nyt olevan ”kaikki miehen vehkeet”. Sanavalintana ”sukupuolielin” sukuelimen sijaan implikoi binääristä sukupuolta, siis ajatusta, että naiseuteen kuuluu tietynlaiset elimet ja mieheyteen toiset. ”Nätti ja toimiva pelitin” on osuva kuvaus sille, mitä heteronormatiivisen binäärisen sukupuolijärjestyksen sisällä naisellisiksi tulkittujen elinten oletetaan olevan. (Ema.)

Näkyminen ja paljastamisen kysymykset yhdistyvät *Naiseksi, joka olen* -jutussa (Tolvanen 2010) naiseuden määrittelyyn. Samalla kyse on peitetyn paljastamisesta: navan alapuolinen on jotain, mikä ei ole näkyvissä, vaan yleensä vaatetuksella peitettyä. Kuvissa päähenkilöllä on vaatteet päällä, joten paljastamista ja riisumista suoritetaan tekstin tasolla, kun kerrottu tarina palautetaan navan alta löytyviin miehen vehkeisiin (Tolvanen 2010). Ilmaisuu hätkähdyttää, sillä sukuelinten kuvailu ei ole henkilöjuttujen tyypillinen piirre ja tuottaa hämmentämisen siirtymän edellisestä kappaleesta. Genitaaleilla todentaminen ja häveliäisyyden rajojen ylittäminen onkin leimallista juuri transihmisten ja transsukupuolisuuden representaatioissa (Namaste 2011 [2005], 4; Serrano 2007). Tekstissä (Tolvanen 2010) paljastetaan transsukupuolisen ihmisen kohdalla sellaista, mikä ei cissukupuolisten tapauksessa pidetä näkyvissä. Samalla jutun lopetus osoittaa, miksi ruumista on muokattava – jotta olisi mahdollista sijoittua oikeaksi kokemallaan tavalla yhteiskunnan järjestykseen. Kehotus kurkata navan alle on groteski. Samalla se osoittaa yhteiskunnan sukupuolitettuja käytäntöjä: pukukopeissa, yleisissä vessoissa ja uimahalleissa toimintaa ei harjoiteta sukuelimillä, mutta kyse on tiloista, joissa olemisen oikeutus arvioidaan normeilla ja oikeanlaisiksi miellettyjen elinten perusteella. Tässä tekstissä (Tolvanen 2010) sukupuolitettujen käytäntöjen osoittaminen ei vaikuta olevan tekstin tarkoitus, vaan tarkoituksena on käytäntöihin ja binääriseen eron tekoon tukeutuminen.

Naiseksi, joka olen -jutun (Tolvanen 2010) narratiivissa yksi tapa merkityksellistää transsukupuolisuutta on tehdä se negatiivien kautta. Suuri osa tekstissä tuotetusta sukupuolen arvioinnista ei perustu päähenkilön itsemäärittelyyn, vaan kehon, ääneen ja

olemuksen kuvailuun. Tekstissä transsukupuolisesta ruumiista arvioidaan siitä, miten naiseus on poissa, kuinka se tulee aina pysymään sisään piilotettuna tai kuinka se ei ole vielä täällä: “Imatran kirkkoherran leuka on leveä ja kulmikas. Pää on vahva ja jyrkää” (Tolvanen 2010). Henkilöjuttu kuvaa muutosprosessia naiseksi, joka päähenkilö on aina ollut. Muutosta, jossa syntyessä mieheksi määritetty nainen alkaa elää elämäänsä naisena, kutsutaan jutussa kasvuksi. Tekstissä kasvun tapahtumia ovat äänen, ihonpinnan ja vaatetuksen muokkaaminen. Kyse on sukupuolen merkeistä, joiden lukemiseen ja arviointiin perustetaan tulkintaa naiseudesta – ja representoidaan transsukupuolisuutta. Jutussa naiseuden visuaaliset merkit toistuvat materiaaleina, laatuina ja oikeina muotoina, mutta ne ovat sitä myös päähenkilön itsensä määrittäminä:

Rinnat ovat naiseuden merkki: pyöreät ja pehmeät, suipot ja sojottavat, aidot tai keinorinnat. Ihan mitä vain, kunhan ne näyttävät rinnoilta.

— En minä halua mitään meloneja tai ihmehinkkejä, vaan ihan normaalit tämän ikäisen naisen rinnat. (Ema.)

Sitaatissa rinnat merkitsevät ruumiin naiseksi. Kyse on yhtä aikaa ideaalista ja ruumiillisuutena rakentuvasta naiseudesta. Merkityksenä, joka materiaaliselle ruumiille ja sen rajoille annetaan, naiseus irrottautuu alkuperäisyyden olettamuksesta ja näyttäytyy rakentuneena. Merkki ei viittaa alkuperäiseen tai olemukselliseen sukupuoleen, vaan tavoiteltavaan ja ideaaliin (Kotz & Butler 1995, 265). Tekstin mukaan rinnat osoittavat naisen, mutta samalla määritelmä jättää avoimeksi sen, millaiset niiden tulisi olla. Ne voivat rakennetut rinnat tai eivät, mutta ne ”näyttävät” rinnoilta. Päähenkilön sitaatin mukaan ne saavat olla ”ihan normaalit” (Tolvanen 2010). Sukupuolta määrittävät kudosmuodostelmat eivät sijoitu essentialistiseen tulkintaan naisena olemisesta. Rinnat ovat representaatioita. Kun rinnat esittävät joko naiseuden sijainnin tai jäljittelevät sitä, aidon naiseuden ajatus näyttäytyy ideaalina, jonain tavoiteltavana. Tässä kohtaa ideaali on nimetty normaaliksi, jonka tavoittelussa ei välttämättä ole kyse esiintymisestä muille, vaan oman tarkastelun edessä kestävästä ruumiillisuudesta. Sukupuolta rakentavat merkit (tässä tapauksessa rinnat) eivät vertaudu norminmukaiseen muotoon, vaan tulkintaan siitä, mitä ihminen itse ajattelee normaaliin eli naiseuteen kuuluvan.

Valokuvalla todentamisen voidaan katsoa kuuluvan henkilöjutun lajityyppiin (Siivonen 2007, 12). Journalistisen jutun taittoon valituissa valokuvissa on kyse on kuvista, joiden valintaan kuvatut henkilöt eivät tavallisesti voi itse vaikuttaa. *Naiseksi, joka olen* -jutussa (Tolvanen 2010) kuvissa ja tekstissä sukupuoliutettua ruumiillisuutta representoidaan eri vaiheissa, miehenä ja naisena. Prosserin (1998, 209) mukaan “valokuvat transsukupuolisuudesta sijoittuvat transsukupuolisuuden piilottamisen ja paljastamisen väliseen jännitteeseen”. Jutussa (Tolvanen 2010) varsinaisen tekstiaukeaman ensimmäiseksi kuvaksi on valittu valokuva päähenkilöstä miesten puvussa. Muiden kuvien rinnalla tämä kuva on viittaus menneeseen. Prosseria tulkiten kuva todentaa vierasta ruumista, jota päähenkilö ei ole pitänyt omanaan. Kuvaus vääränlaisen ruumiin sisällä asuvasta ruumiillisuudesta tuotetaan myös jutun tekstissä:

Olli Aallon sisällä asuvan naisen nimi on Marja-Sisko. Sen nimen Aalto olisi saanut 54 vuotta sitten, jos olisi ollut tyttö (Tolvanen 2010).

Aamulehden jutussa (Tolvanen 2010) valokuvilla esitetään muutosta *Naiseksi, joka olen*. Kyse on valokuvista, jotka ladataan narratiivisilla merkityksillä. Jutussa valokuvilla on määrällisesti keskeinen merkitys. Kuvavalinnat, rinnastukset ja kuvatekstit tarjoavat useita keinoja merkitysten tuottajina. Henkilöjutun valokuvavalinnoilla ja kuvien sijoittelulla tuotetaan narratiivia päähenkilön matkasta naiseksi. Kuvatarinalla rakennetaan muutosnarratiivi: aloituskuvassa on nainen, josta tarina kertoo, toisessa kuvassa hän on vielä on miehen puvussa. Saman sivun alareunasta jatkuu seuraaville sivuille kuvatarina, jossa Aallon leuasta poistetaan partakarvoja laserilla, pelaa lentopalloa sekajoukkueessa, käy sovittamassa tekeillä olevaa kansallispukuaan, käy lähikaupassa ja jakaa ehtoollista kirkossa. Jutun päättävässä kuvassa Aalto on kahvikuppi käsissään. Poissa on miesten puku, ranteessa on punainen rannekello. Kuvista rakentuu kertomus Aallon elämästä. Kuvien järjestys toistaa muutoksen narratiivia, ja niissä kerrataan päähenkilön arkea ja työelämää. Yhdessäkään tämän henkilökuvan valokuvassa ei ole suoraa katsekontaktia kameraan. Katsekontaktin puuttuminen kuvista rakentaa kuviin sekä dokumentaarisuuden että päähenkilön ulkopuolisuuden tuntua. Kasvojen alueen sanattomalla viestinnällä on tärkeä rooli vuorovaikutuksessa ja samat ilmeet saavat erilaisia merkityksiä yhteydestä riippuen, joten

kasvokuvien lähempi tarkastelu on perusteltua (Seppänen 2005, 103). Päähenkilö tuntuu hymyilevän kuvassa, jossa on yksin. Kuviin, joissa on muitakin henkilöitä, voi lukea jännitteen tai katsekontaktin välttämisen. Esimerkiksi kuva, jossa joku selkeästi katsoo jutun päähenkilöä, on kuva kaupan kassalta. Siinä kuva-alan reunassa näkyy henkilö, joka katsoo ennemmin vilkaisten tai varmistaen kuin kontaktia hakien. Tarkoittaako tämä, että kuvilla pyritään rakentamaan tarinaa, jossa henkilö on sinut itsensä kanssa, mutta konflikteja aiheutuu ympäristön kanssa? Että muiden reaktiot ovat vaikeita?

Erityisen narratiivia rakentavan kuvaparin muodostavat tekstiaukeaman ensimmäinen kuva keltaisella taustalla sekä jutun lukusuunnassa viimeinen kuva. Jutun varsinaisen leipätekstin aloittavan aukeaman ensimmäinen kuva vasemmalta on kuva Aallosta tummassa miesten puvussa vuodelta 2008. Samannäköisen puvun muistan nähneeni Aallon yllä haastatteluissa ja kuvissa, joita tuolloin vuonna 2008 julkaistiin Aallosta. Prosserin (1998, 208) tulkintaa seuraten tässä kohtaa voi esittää, että tämä henkilöjutun valokuva ajalta ennen muutosprosessia representoi ruumista sellaisena, jona sitä ei ole. Valokuvat ja omaelämäkerrat esittävät tällä tavoin tulkittuna minuuden ikään kuin välittymättömänä, paljastaen materiaalisuuden, joka ei vielä ole näkyvää (emt). Kuvatekstin mukaan Aalto kasvatti jo vuonna 2008 maltillisesti hiuksiaan. Viimeinen kuva on rajattu Aallon ylävartaloon. Kahvikuppi on kohotettu suulle, punainen rannekello näkyy kuvassa. Kuvateksti kertoo, että kyseinen kello oli kädessä jo silloin, kun Aalto tuli julkisuuteen mustassa miesten puvussa. Tällainen rakentaminen (merkkejä on ollut nähtävillä, jos niitä osataan etsiä) tuntuu sopivan tekstin tulkintaan. Myös sukupuolen merkkejä kerrataan menneestä. Oikea sukupuoli oli poissa tai jossain siellä: ”Nainen näkyi vain silmistä” (Tolvanen 2010).

Sivujen taitossa ja kuvien asettelussa on aina kyse valinnoista, joilla kuvien asemaan voidaan vaikuttaa. Esimerkiksi kuvakoolla voidaan vaikuttaa kuvan painoarvoon jo siitä syystä, että iso kuva saa enemmän näkyvyyttä. Kuvakertomisen muoto on konventionaalinen, olemme tottuneet muodostamaan narratiivia yksittäisistä kuvista, jotka asetellaan suhteessa toisiinsa. Useamman kuvan muodostamat jatkumot tuottavat kuvanarratiiveja, jotka ovat tunnusomaisia

kuvareportaaseille (Vanhanen 2002, 63). Kuvaparit tuottavat yhteisiä tulkintoja, joissa kuvien sisällöt vertautuvat. Tämänkin henkilöjutun kuvavalinnoille on ollut monia vaihtoehtoja. Nyt valitussa kuvatarinassa päähenkilön sukupuoli tavallistetaan, ja naiseus esitetään hyvin arkipäiväisissä tilanteissa.

Naiseksi, joka olen -jutun (Tolvanen 2010) toisen aukeaman koko sivun yhteiskuvassa on kaksi henkilöä, toinen kulkee muutaman askeleen toisen perässä. Kuvassa päähenkilö Aalto seuraa elämänkumppaniaan. Kumpikaan henkilöistä ei katso kameraan. Henkilöiden asennoissa on epävarmuutta, ehkä kuvaajan läsnäolosta tai jostain muusta johtuvaa. Kuvassa on puustoa, vihreää ja etäällä järvi. Asetelmassa on matkan vertauskuvallisuutta: päähenkilö on sovittamassa itseään uuteen tapaan olla, uuteen tapaan tulla nähdyksi. Valkoiseen vaatteisiin pukeutunut nainen on tapaamassa lapsiaan, kun toinen on sovittamassa kansallispukuaan. Molempien tehtävissä on hyvin normatiivisia perheen, paikallisuuden ja kansan symboleita, kuten kansallismaisema, kansallispuku ja äitikansalaisuus. Kansallispuvun sovittaminen vertautuu uuteen rooliin astumiseen. Perinteinen kansallispuku asettaa ruumiin perinteisen naiseuden jatkumoon ja kansalliskuvastoon. Transruumiillisuuden representoijana sen voi tulkita tavallisuuden esittämiseksi. Kiinnitän kuvaan erityistä huomiota, sillä sille on annettu reportaasin taitossa koko sivun tila. Taittoa suunniteltaessa kuva on tulkittu jollain tavalla merkitykselliseksi, koska se on saanut kokonaisen sivun tilaa. Kuvassa on kaksi henkilöä, joiden naiseutta merkityksellistetään eri keinoin. Aallon naiseus tuotetaan kansallisuuden, perinteisiin astumisen kautta. Toisen naiseus tuotetaan kuvatekstin tiedolla vanhemmuudesta, joka sukupuolittuu kulttuurisesti. Suomessa kulttuurisesti ja jopa juridisesti äitiys liitetään naiseuteen, joten lapsiaan tapaavan henkilön naiseus voidaan pitää äitiyden kautta ikään kuin ennalta lunastettuna. Tämän kokosivun valokuvan kohdalla vanhemmuudesta puhutaan lasten äidin äitiytenä: kuvatekstin mukaan hän meni tapaamaan lapsiaan, kun päähenkilö meni sovittamaan kansallispukuaan (ema). Cistaustainen nainen tulee Imatralla tapaamaan lastaan ja lastenlastaan, transtaustainen nainen sovittamaan kansallispukua. Retkessä yhdistyvät kansallisuuden ja myyttisen naiseuden kuvastot. Kuvan tuottamana merkityksenä luen matkamuotoisen narratiivin naiseuteen: kuvassa tehdään näkyväksi kansallispuku, eli suomalaisuus, naiseus ja osallisuus suomalaisen naiseuden merkityksien tuottamiseen. Matka

naiseuteen vaikuttaa tämän kuvan vahvimmita viesteiltä. Samalla kuvaa on mahdollista lukea jonkinlaisena kansallisuuden sukupuolitetun kuvaston päivittymisenä. Näin kuva herättelee pohtimaan, millaiset ruumiit saavat tilaa representoida suomalaisuutta ja suomalaista naiseutta.

Transtutkija Aren Z. Aizuran (2006, 289) mukaan ruumiin ja transsukupuolisuuden kuvailu matkana ja kotina on metaforista puhetta, jossa siirrytään sukupuolesta maantieteen alueelle. Jotta on oikeutettu ylittämään rajan, on läpäistävä vaatimukset, todistettava kelpoisuutensa, legitiimi identiteetti, selitys sille, miksi rajan ylitys tulisi sallia. Rajat tulevat vastaan myös valtioiden sisällä piirtäessään sisälleen kodin ja rajatessaan muut ulkopuolelle. Aizuran mukaan sukupuolivähemmistöille raja, jolla henkilöllisyysdokumenttinsa joutuu esittämään, voi tulla vastaan missä vain – kadulla, yleisessä vessassa, pankissa tai lääkärin vastaanotolla. (Ema, 290.) Erilaiset syrjinnän tai väkivallan muodot limittyvät useisiin kysymyksiin ja erilaisiin vähemmistöasemiin. Kyse on intersektionaalisista vaikutuksista. Transtutkija Nael Bhanjin (2012, 159) mukaan transnarratiivin tuottaminen on myös rajojen näkyväksi tekemistä.

Naiseksi, joka olen -jutussa (Tolvanen 2010) rakennetaan yksi merkittävä muutoksen hetki, joka yhdistyy matkaan:

Neljä päivää ennen joulua 2008 maa järisi Helsingissä. Olli Aalto lakkasi olemasta, kun Marja-Sisko Aalto teki ensimmäisen matkansa naisena.

Hän lähti kotoaan Helsingin Patolasta ensin veljensä kyydissä kotoa Oulunkylän asemalle, sieltä lähijunalla Pasilaan ja edelleen kaukojunalla joulun viettoon lasten luo.

Prosserin (1998, 204) tulkinnassa matkamuotoisella transsukupuolisuuden narratiivilla on päätepiste. Prosser nimittää kodinpolitiikaksi (*the politics of home*) tapaa, jolla väärän ruumiin kokemuksesta päästään lopulta oikeaksi koettuun ruumiin muotoon ja sosiaaliseen asemaan – kotiin (emt). Kodin ja asumisen kehyksessä ruumis määrittyy vieraaksi tilaksi, jota asetutaan, mutta joka sukupuolenkorjausprosessin myötä muuttuu omaksi. Tällöin väärin sukupuolitettu tai väärärajaan ruumis muuttuu kodiksi, johon on vihdoinkin pääsy. Kodin tematiikalla Prosser

määrittää ruumiin ja matkan suhdetta kahdella tasolla: ruumis muuttuu siirtymässä, mutta samalla itse ruumis määrittyy liikkeenä, siirtymäksi ei-kodista kodiksi. Ruumis sijoittuu sekä narratiivin kertojaksi että narratiivin sijainniksi. (Emt.)

Transsukupuolisuuden vertautuminen matkaan ja ajatus kotiin paluusta ovat tuottaneet kriittisiä näkökulmia kansallisuuden ja sukupuolen risteymiin. J. Jack Halberstamin (1998, 168) mukaan väärän ruumiin ajatus on ongelmallinen, jos siihen sisältyy tulkinta siirtymisen mahdollisuudesta oikeaan ruumiiseen (emt, 172). Ongelma on erityisesti *oikeanlaisen* ajatuksessa, sillä se implikoi helposti valkoisuutta ja luokkaetuoikeuksia. Ajatus kotiinpaluusta on Halberstamille vahva viittaus etuoikeuksien identiteettipolitiikkaan. Kaikilla ei ole varaa tai mahdollisuutta ”oikeaan”, varsinkaan, jos elämässään muutenkin asemoituu yhteiskunnan rajoille tai marginaaleihin. (Emt.) Kansallisuus ei Aizuran (2006, 292) mukaan ole yhdenmukaista vaan kasautuvaa, erilaisten kulttuuristen arvojen ja tyylien summaa. Aizuran mukaan kansallisuuteen hyväksyttyihin tunnusmerkkeihin kuuluvat ihonvärin ja etnisyyden lisäksi sukupuoli, seksuaalisuus, sosiaalinen liikkuvuus ja luokka. (Ema, 292.) Aizura (2006, 289) tulkitsee kodin politiikkaa suhteessa kansallisuuteen: sukupuolieron tuottaminen tapahtuu turvautumalla kansallisiin ja rodullisiin määritelmiin. Bhanji (2012, 159) on kiinnittänyt huomiota siihen, että määritettäessä kotiinpaluu transsukupuolisuuden narratiivin motiiviksi ei tarpeeksi eritellä, mitä kodilla oikeastaan tarkoitetaan. Bhanji pohtii, määrittyykö koti joksikin, jota kohti ollaan aina matkalla, vai siirtyykö kodin määritelmä ja sijainti tavoitteiden mukaan (ema). Bhanjin mukaan meillä on oletus sukupuolesta, johon kuuluminen tarkoittaa asettumista tiettyyn ennalta lukittuun määritelmään. Tuo määritelmä saattaa olla artikuloimaton samaan tapaan kuin oletus kansallisuudesta, joka sekin tulkitaan muuttumattomaksi ja poissulkevaksi. (Ema.)

6.2 Tahdon olla Lauri

Helsingin Sanomien Torstai-liitteen *Tahdon olla Lauri* on pääsiäisenä 28.3.2013 julkaistu aukeaman kokoinen henkilöjuttu (LIITE 2). Myös liitteen kannessa on haastatellun kuva, ja

kuvan päälle on taitettu otsikko *Matkani Hetasta Lauriksi* sekä ingressi ”Kiinnostaako sinua, onko kuvassa nainen vai mies? Melkein kaikkia, jotka Lauri Punamäki tapaa, kiinnostaa. Lauri ei tajua, miksi.” (Pystynen 2013.)

Jutussa (Pystynen 2013) haastatellun henkilön entinen nimi mainitaan otsikon, ingressin ja leipätekstin sisällä yhteensä 18 kertaa, nykyinen nimi 13 kertaa. Molemmat nimet mainitaan jo jutun alussa; otsikossa *Tahdon olla Lauri* ja ingressissä ”Heta ei halunnut kasvaa naiseksi, mutta ei ole täysin kotonaan miehenkään roolissa. Onko pakko valita?” Otsikko ja ingressi yhdessä tuottavat ehkä tarkoituksella ristiriitaista tulkintaa. Kun huomioidaan, että suomalainen lainsäädäntö sukupuolittaa nimet naisten ja miesten nimiksi, eikä tuota jakoa saa ilman perustetta¹⁹ ylittää, voi otsikon perusteella luoda tulkinnan henkilöstä, jonka sukupuolittaminen mieheksi on ”vähemmän väärin” kuin naiseksi sukupuolittaminen. (Pystynen 2013.)

Otsikko *Tahdon olla Lauri* (Pystynen 2013) osoittaa haastatellun henkilön tahdon määrittää itse itsensä, mutta jo ingressissä tätä samaa henkilöä sukupuolitetaan hänen aiemmalla nimellään. Otsikko tuottaa tulkinnan henkilön omasta määritelmästä, kun taas ingressin ”Heta ei halunnut...” on kertojan määritelmä. Kun otetaan huomioon myös se, että päähenkilön entinen nimi mainitaan jutussa useammin kuin hänen itsensä valitsema nykyinen nimi, kepenee jutussa päähenkilön itsemäärittämisen tila. On mahdollista, että narratiivimuoto on toimittajan ja haastateltavan yhteinen päätös, ja vanhan nimen esiintyminen näin monta kertaa jutussa voi olla haastateltavan itsensä mielestä perusteltua. Mahdollista neuvottelua entisen ja nykyisen nimen käytöstä ei kuitenkaan ole kirjoitettu jutussa auki, joten valintojen perustelut eivät selviä lukijalle. Journalistisissa teksteistä ja kuvista merkityksiä luetaan suhteessa muihin kuviin ja teksteihin sekä laajempiin merkitysjärjestelmiin. Minulle tämän henkilöjutun lukijana entisen nimen esittäminen nykyistä nimeä useammin asettuu osaksi aiempia representaatioita, joissa transihmisiä määritetään vasten heidän omaa tahtoaan, sukupuolittamalla tietoisesti väärin. Näissä esityksissä syntyessä tehty sukupuolimääritys

¹⁹ Nimenmuuttaminen vaatii psykiatrin lausunnon.

asetetaan henkilön oman itsemäärittelyn edelle, jolloin pyrkimyksenä vaikuttaa olevan jonkinlainen sukupuolen epäaidoksi todentaminen tai paikan näyttäminen sukupuolien normien sisällä (ks. Serano 2007). *Tahdon olla Lauri* -jutun (Pystynen 2013) tekstissä kritisoidaan auktoriteettiasemasta käsin tehtyjä määritelmiä, joten *Laurin* sukupuolen paljastaminen ei vaikuta olevan jutun pyrkimys. Muutenkin epäaitouden todistelu istuu huonosti henkilökuvagenreen (ks. Siivonen 2007). Se, että entinen nimi ja tulkinnat päähenkilön sukupuolesta, tulee ikään kuin huomaamatta korostuneeksi jutussa, voidaan selittää transnarratiiviin populaariudella mediassa. Tulkintani mukaan transnarratiivi on niin käytetty tapa representoida transsukupuolisuutta mediassa, että siitä on tullut transsukupuolisuuden käsitteellistämisen normi. Tällöin se on journalistille ilmeinen lähteä rakentamaan omaa tulkintaa transkokemuksesta. Myös siinä tapauksessa, että kokemus on osin toisenlainen kuin se, millaisena väärän ruumiin narratiivi yleensä määritetään. Samalla sukupuolen ja ruumiillisuuden esittäminen matkana tarjoaa mahdollisuuden tuottaa narratiivia, jonka määränpäättä ei tarkkaan tiedetä. Jutussa (Pystynen 2013) päähenkilö kertoo sen, että saadakseen tarvitsemiaan hoitoja sukupuolen narratiivia joutuu kertomaan tietynlaisena transdiagnooseista päättävien tahoille.

Tahdon olla Lauri (Pystynen 2013) on henkilökuvaa, joka rakentuu tiiviin elämäkerrallisen narratiivin muotoon. Ensimmäinen kappale alkaa psykiatrin lausunnon siteerauksella:

Tutkittava on mustaan huppariin ja reisitaskuhousuihin pukeutunut lyhyttukkainen ja ehostamaton henkilö, jonka istuma-asento ja käytös ovat jossain määrin miehisiä.

Juttu taustoittaa sitä, miten haastatellun sukupuolittumista on tulkittu ulkoisen olemuksen, vaatteiden ja istumatapojen perusteella. Tämän jälkeen jutussa siirrytään käyttämään haastateltavasta tämän vanhaa etunimeä ja kerrotaan, miten henkilö ei vielä tiedä, saako psykiatrit vakuuttumaan siitä, ettei hän ole nainen.

Hän ei tiennyt, saisiko vaihtaa nimensä ja alkaa käyttää testosteronia. Hänelle itselleen asia oli selvä: hän ei ollut nainen. Aina hän ei ollut sitä tiennyt” (Pystynen 2013).

Tämän jälkeen juttu kertoo henkilön elämäntarinaa. Ensin käsitellään lapsuutta, jossa oli tilaa olla oma itsensä, sitten yläasteikää, jossa tapahtuu konflikti henkilön törmätessä

sukupuolinormeihin, jotka hankaloittavat niihin sopeutumattomien elämää ja tekevät sopeutumattomista ulkopuolisia. Jutussa transkokemuksen kannalta tärkeäksi hetkeksi määritetään juhlat, joihin haastateltu osallistuu ystävän kehotuksesta pukukoodit unohtaen ja pukeutumalla haluamallaan tavalla. Miesten puvussa ja hiukset lyhyeksi leikattuna henkilö tuntee olonsa itsevarmaksi:

”Se oli mullistavaa. Olin aina keskittynyt etsimään vaatteita, jotka olisivat tarpeeksi asiallisia ja samaan aikaan itselle siedettäviä”.

Tekstissä kerrotaan päähenkilön ajatelleen ennen juhlaa näyttävänsä transvestiitiltä, mutta juhlissa häntä ei katsota kummastellen.

Hän kulki juhlaväen seassa ja tunsi olevansa elossa. Tanssilattiallakin tuntui erilaiselta kuin ennen – kuin olisi juuri oppinut tanssimaan. (Pystynen 2013.)

Kuvaus juhliin osallistumisesta ei ole sitaattimuodossa, se on osa kerrontaa. Tästä juhlien kuvauksesta rakennetaan tekstissä sitaattien ulkopuolella Prosserin (1998, 101) transnarratiivin määritelmää käyttäen itsensä löytämisen oivallus. Juhlakuvauksen jälkeen jutussa kerrotaan haastatellun hakeneen tietoa, jota pystyi peilaamaan omiin kokemuksiinsa. Hän ei halunnut tulla määritellyksi naisena ja näin alkoi ”sosiaalinen korjaantuminen”:

”Eihän se niin mene, että ihmisen sukupuoli vaihtuu, vaan se muutos tapahtuu muiden päissä. Muut alkoivat sukupuolittaa minua vähemmän väärin. Olisin ehkä voinut selviytyä myös naisen kropassa ja roolissa. Mutta halusin tuntea kehoni enemmän omakseni”. (Pystynen 2013.)

Jutussa (Pystynen 2013) henkilön tarinaa kerrataan yksikön kolmannessa persoonassa ensin kertoen, sitten haastateltavan sitaatein vahvistaen ja tarkentaen. Sekä sitaateissa että muualla teksteissä tulee esiin vaatimus laveammista sukupuolen kategorioista. Tekstissä myös problematisoidaan ajatus, että transsukupuolisen pitäisi kokea olevansa *vastakkaista* sukupuolta kuin mihin kättilö tai väestötieto on hänet määrittänyt. Haastatellun sitaatit tuovat selkeästi esiin ajatuksen, että irrottautuminen vastakkaisuuden oletuksesta helpottaisi ihmisiä. Jutussa kyseenalaistetaan psykiatrien määrittelyvaltaa, jonka nähdään vahvistavan perinteisiä sukupuolirooleja. Psykiatrien määrittelyvallan kritiikki tapahtuu usealla tavalla: Se tehdään

esittelemällä heti alussa diagnoosista päättävän psykiatrin tapoja lukea sukupuolta vaatteista ja istuma-asennosta. Se tapahtuu kertomalla puoli vuotta jatkuneista tutkimuksista, joissa kerrattiin lapsuutta, täytettiin persoonallisuustestejä ja tulkittiin musteläiskiä, ja seuraavassa kappaleessa todetaan psykiatrin kirjanneen papereihinsa, ”että hänellä oli jykevät kengät”. Jutusta selviää, että henkilö saa lopulta tarvitsemansa diagnoosin. Henkilön myös kerrotaan tajunneen, että ”mitä perinteisemmän sukupuoliroolin omaksui, sitä varmemmin psykiatri antaisi diagnoosin”. Psykiatrin asiantuntijuus näyttäytyy lähes koomisena, kun miesmäinen istuma-asento ja raskaat kengät täyttävät sukupuolenkorjausprosessin portinvartijan diagnostiset kriteerit. Jutussa (Pystynen 2013) tuodaan esiin psykiatrien valta-asema ongelmallisuus, ja psykiatrien asemaan kohdistuu eksplisiittistä kritiikkiä haastattelusitaatissa, joissa ihmetellään, miksi yksi psykiatri saa arvioida, mikä on oikeanlaista miehisyttä tai naiseutta.

Tahdon olla Lauri -juttu (Pystynen 2013) on nostettu Helsingin Sanomien Torstai-liitteen kanteen. Juttuun liittyy myös toinen otsikko. Tämä liitekannen otsikon muotoilu, ”Matkani Hetasta Lauriksi” rakentaa transnarratiivia matkan muotoon. Varsinaisen jutun otsikko taas rakentaa itsemäärittelyyn perustuvaa tulkintaa haastatellun henkilön sukupuolesta; *Tahdon olla Lauri*. Otsikko on samansuuntainen kuin jutun yleinen linja, jossa tärkeimpänä määrittäjä ihmisen oma kokemus ja asiantuntijuus omasta sukupuolesta ja ruumiillisuudesta sekä sukupuolen binäärisen määrittämisen kritiikki. Jutussa myös kyseenalaistetaan transsukupuolisuus-diagnooseista päättävien psykiatrien auktoriteettiasemaa suhteessa sukupuolen määrittämisen oikeuteen. Tämä tapahtuu sekä haastateltavan suorien sitaattien että toimituksellisen tekstin muodossa. Tekstissä artikuloidaan psykiatrin portinvartija-asema suhteessa transsukupuolisuus-diagnoosiin, jonka henkilö lopulta tutkimusten jälkeen saa. Erityisesti sitaateissa tulee esiin vahva transpoliittinen viesti: tiukat sukupuoliroolit ja dikotomian vaatimus vaikeuttavat ihmisten elämää ja uhkaavat jopa henkeä. Jutussa kerrotaan, että ruotsalaisen tutkimuksen mukaan 66 prosenttia transsukupuolisista on harkinnut itsemurhaa. Haastateltu haluaa parantaa tilannetta kertomalla omista kokemuksistaan:

”Haluaisin, että tulevilla sukupolvilla olisi helpompaa. Ettei yhdenkään nuoren tarvitsisi

kuolla tämän takia”. (Pystynen 2013.)

Tahdon olla Lauri -jutun (Pystynen 2013) Torstai-liitteen kanteen nostettu otsikko *Matkani Hetasta Lauriksi* määrittyy myös matkamuotoiseksi narratiiviksi. Tuossa matkan alkupisteeksi ja seuraavaksi pisteeksi määrittyvät sukupuolitetut suomalaiset etunimet. Nimien kertominen rakentaa odotusta binäärisestä muutosmatkasta naisesta mieheksi tavalla, jolla transsukupuolisuudesta mediassa usein kerrotaan. Nimet rakentavat odotusta narratiivista, jollaista transsukupuolisuus-diagnoosin saaminen on historiansa ajan edellyttänyt. Tämä odotus kuitenkin problematisoidaan sekä otsikkoa seuraavassa ingressissä että varsinaisessa jutussa. Tutun transnarratiivin ongelmallistaa haastatellun oma määrittely sukupuolestaan; hän ei ole mies eikä nainen. Myös psykiatrien määrittelyvallan mielekkyys kyseenalaistetaan jutussa sekä toimituksellisessa tekstissä että haastatellun henkilön sitaateissa. Prosserin (1998) määrittämä transnarratiivi on kirjoitettu tarinaan käsittelemissäni henkilöjutuissa.

Nainen, joka olen (Tolvanen 2010) ja *Tahdon olla Lauri* (Pystynen 2013) kuvaavat molemmat selkeän oivalluksen hetken, jonka jälkeen elämä ei enää palaa ennalleen. Tarinan muoto on matka kohti tasapainoa. Myös *Ensimmäinen lajissaan* -jutussa (Ala-Risku 2014) kuvataan peilin edessä tapahtuva oivalluksen hetki, jonka jälkeen aiempi selittämätön kipuilu saa nimen. Oman naiseuden ymmärtämisestä ei jutussa suoraan rakenneta kertomusta kohti sukupuolitetun ruumiillisuuden muutosta, vaan merkityksellinen hetki määrittyy itsensä tunnistamisen hetkeksi, jonka jälkeen kaikki on helpompaa. Näissä henkilöjutuissa rakennetaan transnarratiivia, vaikka kyse ei ole välttämättä juuri transsukupuolisuudesta matkana sukupuolesta toiseen. *Tahdon olla Lauri* -jutussa haastatellun sitaattit problematisoivat narratiivin naisesta mieheksi, sillä haastateltu ei koe olevansa nainen tai mies. *Tahdon olla Lauri* on juttu, jossa artikuloidaan tarkastelemistani henkilökuvista selkeimmin vallitsevien sukupuolinormien ja kaksinapaisen sukupuolen kritiikki.

7. HENKILÖKUVA – LÄPIMENEMISEN ARVIOINNISTA

Tässä luvussa käsittelen pääasiassa kahta juttua, jotka on tehty samasta henkilöstä. Vera Räsänen sai kesällä vuonna 2014 Suomen Urheiluliitolta ehdollisen luvan kilpailla naisten sarjassa yleisurheilussa. Räsänen laji on kuulantyyöntö. *Ensimmäinen lajissaan* (Ala-Risku 2014) on julkaistu 17. heinäkuuta 2014 Helsingin Sanomien Torstai-liitteessä (LIITE 3). *Vihdoinkin omassa vartalossa* (Mäkelin 2014) on julkaistu puolitoista viikkoa myöhemmin, 27. heinäkuuta, Etelä-Saimaan Sanomien Sunnuntai-liitteessä (LIITE 4). Ennen henkilöjuttujen tarkastelua avaan kilpaurheiluun liittyvää sukupuolittamista ja sukupuolesta tehtyjä oletuksia transtutkimuksen ja kansainvälisen media-aineiston avulla.

Sukupuolinormeihin sopimisen arviointi kiinnostaa mediaa erityisesti, kun kyse on kilpaurheilusta ja tarkemmin sanoen naisten lajeista. Caster Semenya on eteläafrikkalainen juoksija, joka voitti naisten 800 metrin maailman mestaruuden vuonna 2009. Semenya oli toiseksi tullutta juoksijaa lähes 2,5 sekuntia nopeampi. Hyvästä tuloksesta seurasi mediakohu, jossa kyseenalaistettiin urheilijan sukupuoli ja ura (Vannini & Fornssler 2011, 244). Erityisesti yhdysvaltalaisen valtamedian mielestä Semenya juoksi liian lujaa ollakseen nainen. Semenyan ruumiinmuotoja, äänenkäyttöä ja lihasmassaa ruodittiin mediassa. Lopulta hän joutui suostumaan kansainvälisen yleisurheiluliiton IAAF:n sukupuolitestaukseen, jonka tuloksia ei ikinä julkaistu. Julkisuudessa oletukset ja faktat sekoittuivat, kun toimittajat julkaisivat tulkintojaan Semenyan sukupuoli-identiteetistä, hänen väitetystä ”mieheydestään” tai ”hermafrodiittiuudestaan”. (Ema, 244.)

Helsingin Sanomat kirjoitti MM-kisojen alla Semenyasta urheiluosaston jutussa, joka on otsikoitu *Poikatyttö hätkähdyttää* (Färdig 2009). Jutussa haastatellaan Semenyan suomalaista manageria Jukka Härköstä: ”Likka on hirveä juoksija, jolla on mielettömän vahvat jalat. Hänen kropallaan kasia on helppo juosta.” Sitaatin jälkeen juttu jatkuu:

Semenya muistuttaa olemukseltaan hätkädyttävästi nuorta poikaa. Härkönen sanookin, että tytön sukupuolesta on spekuloitu useasti. ”Hän on todistettavasti nuori nainen.

Caster ei voi kromosomeilleen mitään. Hän on kuin nuori Maria Mutola”, Härkönen vertaa lahjakkuuttaan maailman kaikkien aikojen parhaaseen naispuoliseen puolimaileriin. (Färdig 2009.)

Semenyan naiseuden kyseenlaistaminen ei ole urheilun ja median historiassa ainutlaatuista. Sukupuolen epäily on osa ammattiuurheilun diskurssia, kun essentialistinen naiset–miehet-jako on institutionalisoitu urheilun keskeiseksi hallinnan keinoksi (Vannini & Fornssler 2011, 244). 1900-luvulla sukupuolitestaus perustui visuaaliseen ruumiinrajojen ja genitaalien tarkastukseen, myöhemmin lantion rakenteen arviointiin ja lopulta kromosomeihin, joiden perusteella IAAF ensimmäisen kerran virallisesti kielsi joidenkin urheilijoiden osallistumisen naisten kategoriassa (ema, 245). Läpimeneminen kariutuu kromosomimitauksiin täysin riippumatta siitä, mikä urheilijan oma sukupuoli-identiteetti on. Claire F. Sullivanin (2011, 410) mukaan sukupuolikontrolli koskee erityisellä tavalla naiskategoriassa kilpailevia urheilijoita, sillä tuossa kategoriassa erilaisuudesta epäillään olevan hyötyä (Sullivan 2011, 410). Huippu-urheilun sukupuolikategorioita perustellaan “reilun pelin” periaatteella, johon toimijat ovat sitoutuneet (ema, 400). Tämä tarkoittaa, että sukupuolen todentamisen käytännöillä pyritään asettamaan kilpailijat tasavertaiseen asemaan keskenään; mies–nais-jako perustuu ajatukseen, että kaikilla miehillä on kaikkia naisia enemmän etua fyysisestä ruumiistaan riippumatta siitä, onko kyse syntyessä vai muulla tavalla mieheksi määritellystä urheilijasta. Määrittäessään “miehen” ja “naisen” kategorioita urheilun valvovat tahot joutuvat ottamaan kantaa siihen, miten sukupuolta tulkitaan. Näillä valinnoilla on kauaskantoisia vaikutuksia urheilijoiden elämään ja ruumiisiin. Naiskategoriassa urheilevien kontrollointi on samalla naiseuden ja feminiinisyyden kontrollia. Sullivanin (2011, 410) mukaan kilpaurheilun sukupuolitestauksesta ja säännöistä vastaavia tahoja painostetaan enemmän binäärisen sukupuolijärjestelmän vahvistamiseen kuin oikeasti tasavertaiseen kilpailuasetelmaan. Euroopan ja Yhdysvaltojen valtamediassa esitetyn tulkinnan mukaan sukupuolitestaus (*gender verification testing*) määrittyy reilun kilpailuaseman varmistavana objektiivisena ja teknisenä toimenpiteenä (Cooky ym. 2013, 33). Näennäisen arvovapaa ja objektiivinen testaaminen konkretisoituu rasistisena, kolonialistisena ja rodullistavana prosessina, jossa erityisesti globaalin etelän (nais)urheilijoiden ruumiillisuus alistetaan kontrollille (ema, 33).

Näin reilun pelin ideasta tuottuu yhteiskunnallisen hallinnan keino (Sullivan 2011, 410).

Olympiakomitean niin kutsuttu Tukholman konsensus vuodelta 2003 määrittää ehdot, joilla transtaustaisten urheilijoiden sallitaan osallistuvan kilpailuihin (Cooky ja Dworkin 2013, 106). Ehdot edellyttävät murrosiän jälkeisen virallisen sukupuolen vahvistamisen lisäksi sukuelinkirurgiaa, sukurauhasten poistoa sekä kaksi vuotta jatkuneita hormonihoitoja, jottei sukupuolenkorjausprosessi tai transsukupuolisuus tuottaisi kilpailijalle etua. Kyseessä on lääketieteellisesti painottunut tulkinta (trans)sukupuolesta, ja siinä oletetaan, että olisi olemassa yksi tietty tapa käydä läpi sukupuolenkorjausprosessi (ja että tulos olisi aina samalla tavalla binäärinen – miehestä naiseksi tai naisesta mieheksi). Konsensuksen ehdoissa ei huomioida, että ihmisillä voi olla erilaisia kokemuksia sukupuolestaan. Myös hoitokäytännöt ja lainsäädäntö vaihtelevat maissa, joissa urheilijat elävät. (Sullivan 2011, 408.) Näin urheilijat, joiden sukupuoli ei sovi nais–mies-binääriin, ovat vaikeassa asemassa, ja heidän voi olla käytännössä mahdotonta olla urheilijoita. “Reilun pelin” nimissä naisten lajeissa urheilevien sukupuolta kontrolloidaan (Vannini & Fornssler 2011, 243). Urheilu ja media kietoutuvat yhteen kansallisissa kehyksissä, mutta samalla ammatti- ja kilpaurheilun kuvasto on kansainvälistä (Rowe 2010, 356). Urheilu ja etenkin urheiluun liittyvät mediarepresentaatiot ovat riippuvaisia me–ne-jaosta, johon liittyy luokkaennakkoluuloja, seksismiä, homofobiaa ja rasismia (ema, 356). Synnynäisen naisen kategoria on ristiriitainen argumentti naisten sarjojen vartijoilta, sillä kilpailun rajoitukset eivät koske vain transtaustaisia urheilijoita, kuten Caster Semenyan ja intialaisen pikajuoksija Dutee Chandin kohtelu osoittavat. Chandia kiellettiin osallistuminen IAAF:n kilpailuihin hyperandrogenismin²⁰ eli korkean testosteronitason vuoksi. Chandin ja Semenyan tapauksissa on kritisoitu tapaa vartioida juuri globaalin etelän naisurheilijoiden ruumiillisuutta. Näin naiseuden kategoriaan pääseminen edellyttää näissä tapauksissa ei-valkoisilta globaalin etelän urheilevilta naisilta ruumiillisuuden muokkaamista. (Sinha 2015; Koh ym. 2014.)

20 www.iaaf.org (2011). IAAF to introduce eligibility rules for female, 12.4.2011.

7.1 Ensimmäinen lajissaan

Helsingin Sanomien juttu *Ensimmäinen lajissaan* (Ala-Risku 2014) alkaa ingressillä:

Vera Räsänen on ensimmäinen suomalainen sukupuoltaan korjannut urheilija, joka on saanut luvan kilpailla naisten sarjassa. Urheillessa hän on kohdannut enemmän ennakkoluuloja kuin pikkukylän autokauppiaina.

Jutun leipäteksti alkaa kuvailulla kuulantyyntä: ”Kuulantyyntä Vera Räsänen poimi kuulan käteensä ja käveli kuularinkiin. Jännitti.” Tämän jälkeen kerrotaan suorituksesta, joka ei onnistu kunnolla, mutta kerrotaan, että suoritusta merkityksellisempää on mukana olemisen: kyse on kilpailuista, joihin Räsänen osallistuu ensimmäisen kerran naisten lajissa. (Ala-Risku 2014.) Juttu rakentaa sanavalinnoillaan tarinaa transtaustaisesta naisurheilijasta: ”Sukupuoltaan korjannut urheilija”, ”hyväksytty naisena”, ”rohkea teko naiselta, joka ei vielä vuosi sitten uskaltanut mennä edes naisten vessaan” (ema).

Transsukupuolisuuden määritetään jutussa koetun sukupuolen ja kehon välisenä yhteensopimattomuutena:

Transsukupuolisuus tarkoittaa, että ihmisen kokema sukupuoli ei sovi yhteen hänen kehonsa kanssa (Ala-Risku 2014).

Transsukupuolisuus mainitaan jutussa ensimmäisen kerran suunnilleen jutun puolivälissä. Ennen tätä, kuularinkiin sijoitetun aloituksen jälkeen, jutussa kerrataan Räsänen elämänvaiheita; nuoruuden kiinnostus urheiluun, autoihin ja tyttöihin. Aikuisuuden seurustelusuhteiden, yrittäjyyden ja lapsiperheiden jälkeen kerrataan oivalluksen hetki peilin edessä: ”Kolmikymppisenä, eräänä päivänä peilin edessä seisoessaan, Räsänen tajusi, mikäli oli aiheuttanut kaiken epämääräisen kipuilun: hän olikin nainen”. Oivallusta ei rakenneta lehtijutun narratiivissa ratkaisevaksi hetkeksi, josta aloitetaan ruumiillisten muutosten kuvailu: ”Mahdolliset hoidot tuntuivat kuitenkin liian vaativilta, joten hän päätti pärjätä ilman.” Tekstissä oivallus asettaa aiemmin selittämättömän kipuilun ymmärrettävään kehukseen ja tämän jälkeen ahdistavia ajatuksia ei enää ole. Myös lähipiiriin kerrotaan suhtautuneen asiaan hyvin. Jutun kerronta tuo esiin lisääntyvää varmuutta ja hyviä kokemuksia: pienellä paikkakunnalla suhtautuminen on luontevaa eikä transnainen

autokauppiaana herätä ihmetystä ollenkaan siinä määrin kuin Räsänen kerrotaan pelänneen. (Ema.)

Helsingin Sanomien jutussa (Ala-Risku 2014) diagnoosin saamisen prosessi kuvataan suoraviivaisesti:

Ennen hormonihoitoja hän oli käynyt psykologin haastatteluissa. Niissä varmistettiin, että kyse todella oli transsukupuolisuudesta eikä mielenterveyden häiriöstä.

Hormonihoitojen edetessä Räsänen sai virallisen diagnoosin. Puolitoista vuotta sitten hän pääsi korjausleikkaukseen.

”Leikkauksessa miehen sukupuolielimet poistetaan ja käytettävissä olevasta materiaalista muotoillaan naisen sukupuolielimet. Muissa hoidoissa leikataan äänihuulia, höylätään aataminomenaa ja poistetaan partaa laserilla. Puheterapiassa opetellaan naisellisempaa äänenkäyttöä.” (Ema.)

Juttu (Ala-Risku 2014) päättyy syihin, joiden takia Räsänen on ollut valmis tulemaan julkisuuteen ja on perännyt oikeuksiaan kilpailla naisena. Räsänen hakeutui takaisin urheilun piiriin myös saadakseen elämänsä lisää sosiaalisuutta, mutta:

[S]e toinen, tärkeämpi syy, on tien raivaaminen tuleville sukupolville.

”Toivon tasoittavani tietä. Jos joku kaksikymppinen on samojen asioiden edessä, hänen olisi helpompi jatkaa urheilua kun ennakkotapaus on tiedossa. Itse en varmaan olisi rohjennut tähän nuorena.” (Ema.)

7.2 Vihdoinkin omassa vartalossa

Etelä-Saimaan *Vihdoin omassa vartalossa* -jutussa ingressi kertoo, että “Vera Räsänen Kausalasta on autokauppias, naisurheilija ja entinen mies” (Mäkelin 2014). Leipäteksti alkaa sukupuolen käsittelyllä:

Mitä sillä on housuissa? Onko se nyt homo? Apua, kohta kaikki muutkin alkavat leikellä vehkeitään! Se on sairas, hullu!

Jotta transsukupuolinen uskaltaa puhua aiheesta julkisesti, itsetunnon on oltava vahva.
(Mäkelin 2014.)

Tämän jälkeen Räsänen esitellään kertoen myös entinen nimi, jonka jälkeen kuvaillaan Räsänen ulkonäköä: “Geelikynnet odottavat huoltoa, vartalo on jäntevä, kasvot sirot ja silmät huolella meikatut”. Etelä-Saimaan jutussa pääosassa on transsukupuolisuus, jota tulkitaan Räsänen ruumiillisuuden ja sukupuolenkorjausprosessin kautta. “Entinen mies”, “transsukupuolinen” ja “Räsänen on nainen joka syntyi miehen vartaloon” ovat tekstissä sukupuolittamisen tapoja, jotka rakentuvat väärän ruumiin narratiiville.

Jutussa (Mäkelin 2014) päähenkilön oma transsukupuolisuuden oivallus kerrataan yleisesti ja hoitoihin keskittyen:

Hän oli tajunnut transsukupuolisuutensa vasta kolmikymppisenä ja jahkaillut pitkään, korjatako vai ei. Se tie tuo eteen hormonihoitoja, leikkauksia, toimenpiteitä ja psykiatrisia tutkimuksia. Lähimmäisten reaktioita, vieraiden suvaitsemattomuutta ja suuria elämänmuutoksia. (Ema.)

Räsänen sukupuolta määritetään Etelä-Saimaan jutussa (Mäkelin 2014) transsukupuolisuuden kautta, kun taas Helsingin Sanomien jutussa (Ala-Risku 2014) Räsänen määritetään selkeämmin naiseksi. Etelä-Saimaan jutun (Mäkelin 2014) tarkoitus vaikuttaa olevan juuri transsukupuolisuuden ja siihen liittyvien ilmiöiden selventäminen. Molemmissa jutuissa lukijalle annetaan tietoa diagnoosin saamisen prosessista sekä hoitojen sisällöstä (Mäkelin 2014; Ala-Risku 2014.). Etelä-Saimaan jutussa transsukupuolisuuden todellisuutta arvioidaan sekä sitaatein että jutun sisällä epämuodolliseen tyyliin:

Jos lähdet hoidon tielle, muutokset ovat niin suuret, että siinä saa varmuuden. Kun erektiot häviävät, normimies yleensä hakeutuu hoitoon, Räsänen naurahtaa.

Sukuelinkirurgia on viimeinen ja ainoa peruuttamaton vaihe. Siinä miehelle rakennetaan naisen sukuelimet ja päin vastoin. Yleistää ei voi: joku haluaa säilyttää sepaluksen takaisensa ennallaan, kun taas toinen kokee vahvasti, että värkki on vaihdettava.
(Mäkelin 2014.)

Etelä-Saimaan jutussa (Mäkelin 2014) mainitaan, että Räsänen on joutunut hakemaan transsukupuolisuus-diagnosia kahdesti: “Jostakin syystä kriteerit eivät täyttyneet ensimmäisellä kerralla”. Jutussa ei käsitellä sitä, kenen määrittämänä kriteerit eivät täyttyneet tai miten Räsänen niitä itse tulkitsee. Näin diagnoosin määrittämisen prosessi jää anonyymiksi. Diagnoosin uudelleen hakeminen näyttäytyy päätöstä vahvistavana: “Se kai vakuutti, että odotin useita vuosia ja hain silti uudelleen”. (Mäkelin 2014.)

Naisena luetuksi tulemisesta Etelä-Saimaan juttu kertoo kylpylämatkan kautta:

Alkuvuodesta Vera Räsänen oli uuvuksissa. Tuntui kuin takana olisi ollut loman sijaan maraton. Hän oli käynyt rentoutumassa Nokialla Edenin kylpylässä. Älä laita pyyhettä lantiolle vaan rintojen päälle kainaloihin. Istu lauteilla polvet yhdessä. Muista äänenkäytön oppitunnit. Hän kertasi ohjeita mielessään kuin mantraa ja uskalsi puhua tuskin kenellekään. Pelotti. –Täydestä kuitenkin menin, Räsänen huokaa onnellisena. (Mäkelin 2014.)

Räsäsen sitaatissa naisena luetuksi tuleminen nimetään täydestä menemiseksi. Suhteessa läpimenemisen käsitteeseen täydestä meneminen tuottaa vielä enemmän sukupuolen aitouden arvioimiseen kiinnittyvän tulkinnan. Sen voi lukea määrittävän naiseuden tietyllä tavalla täydeksi ja aidoksi. Samalla täydestä meneminen viittaa vahvasti siihen, että menee muuna kuin on; vajaa tai epäaito luetaankin täydeksi tai aidoksi. Monelle ihmiselle voi olla tärkeää, ettei transtausta tule esiin joka tilanteessa, varsinkin jos kokee, että *trans* tarkoittaa omassa elämässä korjausprosessin mittaista välivaihetta. Tällöin läpimenemisen käsitettä voidaan tulkita sovittautumisena vallitsevaan binääriseen järjestelmään. Transihmisiin kohdistetaan avointa vihaa ja väkivaltaa, joten cissukupuolisena luetuksi tuleminen voi olla yksinkertaisesti turvallisuuskysymys (Cromwell 2006, 513). Tällöin trans voidaan tulkita sukupuolieron *poikki kulkemisena*, jolloin transtaustasta ei ole tarkoitus jäädä jälkeä ulospäin (Ekins ja King 2006, 14). Tällä tarkoitetaan, että aivan kuten cissukupuolinen nainen, ei transsukupuolinen eli transtaustainen nainen koe välttämättä tarpeelliseksi määritellä itseään muuksi kuin

naiseksi. Suomessa tieto sukupuolen korjaamisesta ei pyyhkiydy pois rekisteristä, sillä henkilötunnuksen korjaamisesta jää jälki väestötietoihin, vaikka henkilö itse toivoisi muuta. Dean Spaden (2003, 28) mukaan läpimenemisen pakko eli sukupuolinormien tuottamiin vaatimuksiin mukautuminen alkaa siitä hetkestä, kun sukupuolenkorjausprosessin hoitoja tarvitseva henkilö tulee asiantuntijan arvioimaksi – asiantuntijan, joka määrittää hänen ”todellisuutensa” ja hoidontarpeensa. Tämä määrittäminen on yksisuuntaista sillä, sillä asiantuntijuuden takaista sukupuolta ei arvioida. Spaden mukaan arvioinnissa on ainakin osittain kyse siitä, kuinka hyvin henkilö noudattaa sukupuolinormeja. Tämä tekee prosessista keskeisen hallinnan tason transsukupuolisuuden ja siten myös ei-transsukupuolisuuden määrittelyssä. (Ema, 28.)

Läpimenemisellä (*passing*) etnometodologian kehittäjä Harold Garfinkel (2006, 70) kuvasi 1950-luvun lopulla intersukupuolisena hoidetun Agnesin luetuksi tulemistä ”normaalina, luonnollisena naisena”. Läpimenemisen käsitteeseen on siis sisäänrakennettu tulkinta kaksijakoisen sukupuolen normista. Sandy Stone (2006, 231) esittääkin poleemisesti, että menestystä transsukupuolisena määrittää merkittävimmin läpimeneminen. Stonen mukaan transsukupuolisuuden tehtäväksi määrittyy pois pyyhkiytyminen, eli transsukupuolisten ihmisten sulauttaminen ”normaaliin” väestöön mahdollisimman nopeasti sukupuolenkorjausprosessin jälkeen (ema, 230). Stonen mukaan läpimeneminen ei-transsukupuolisena ei voi kuitenkaan voi olla transpolitiikan perusta, sillä läpimeneminen perustuu näkymättömyyteen. Syrjivien rakenteiden muuttaminen ei onnistu, jos päämääränä on sulautua alistaviin normeihin. Vastustaakseen ”poispyyhkiytymistä” Stone ehdottaa kollektiivisesti transihmisille ”läpimenemisen” sijaan ”luetuksi tulemistä” ja näin osallistumista representaatioiden tuottamiseen. (Stone 2006, 230; Prosser 1998, 172.)

Stonen (2006, 230) mukaan on tärkeää luoda vastadiskursseja, mutta niitä on vaikeaa luoda, ”jos on ohjelmoitu katoamaan”. Vastadiskursseilla Stone tarkoittaa sukupuolivähemmistöjen osallistumista itseään ja yhteiskuntaa koskevien representaatioiden tuottamiseen. Stonen mukaan erilaiset sukupuolen ilmaisut tulisi tehdä näkyviksi. Yksi osa

vastadiskurssien rakentamista on Stonen mukaan transsukupuolisten ja transihmisten näkyminen transihmisinä eikä vain cissukupuolisiksi luettuina. (Ema, 230–231.)

Julia Serano (2007, 153) kääntää kysymyksen läpimenemistä ja normeihin sovittautumisesta ympäri. Serano kritisoi tutkijoita, asiantuntijoita ja mediaa, jotka kaikki tulkitsevat transsukupuolisuutta kuulematta ihmisten omia kokemuksia. Seranon mukaan, että muutoksessa tai sukupuolen korjaamisen prosesseissa ei ole kyse vain sovittautumisesta binääriseen sukupuolijärjestelmään. Seranon mukaan kyse on itse asiassa siitä, etteivät transihmiset enää suostu olemaan läpimeneviä tai poispyyhittyjä, jollaisia monet ovat olleet eläessään normaaleiksi määriteltynä koko siihenastisen elämänsä. Tällöin sukupuolenkorjausprosessiin hakeutuminen tarkoittaakin läpimenemisen sijaan luetuksi tulemista. (Emt.) Seranon mukaan transihmisten luetuksi tuleminen heidän sukupuolensa mukaisesti horjuttaa normatiivista järjestelmää. Naisen, miehen, homoseksuaalin ja heteroseksuaalin kaltaiset annettuina tulkitut määritelmät problematisoituvat, kun henkilön syntyessä määritelty ja eletty sukupuoli eivät ole sama. (Emt, 36.)

Helsingin Sanomien ja Etelä-Saimaan ratkaisut henkilökuvan rakentamisessa ovat erilaisia. Jutut muistuttavat taitoltaan toisiaan. Helsingin sanomien jutun *Ensimmäinen lajissaan* (Ala-Risku 2014) keskittyy selkeämmin urheiluuteen ja transsukupuolisen urheilijan asemaan. Tämä tulee esiin jutun valokuvassa sekä otsikossa. Jutussa transsukupuolisuus käsitteenä määritetään kehon ja sukupuolen yhteensopimattomuuden kokemukseksi. *Vihdoinkin omassa vartalossaan* (Mäkelin 2014) taas lähtee määrittämään sukupuolen korjaamisen prosessia, diagnoosia ja hoitoja. Etelä-Saimaan juttu (Mäkelin 2014) keskittyy sukupuolen kokemuksen sijaan kuvailuun ja tukeutuu Helsingin Sanomien juttua (Ala-Risku 2014) vahvemmin transsukupuolisuuteen diagnoosina. Myös juttujen lopetukset ovat keskenään erilaiset. Helsingin Sanomien juttu päättyi sen avaamiseen, miksi päähenkilö on ollut valmis astumaan julkisuuteen. Etelä-Saimaan juttu päättyy näin:

Seksuaalinen suuntaus onkin sitten monimutkaisempi asia. Kun ihminen korjaa sukupuolensa, hänen seksuaalinen identiteettinsä saattaa avautua hänelle itselleenkin

kunnolla vasta hoitojen jälkeen. Miehenä eläessään Räsänen nautti seksistä naisten kanssa. – En ole vielä miestä tavannut, joka kiinnostaisi. Olen vähän välitilassa. Enää en myöskään hirnahtelee samalla tavalla, kun näen viehättävän naisen. Enemmän varmaan haluaisin kiinnostua henkilöstä kuin sukupuolesta. (Mäkelin 2014.)

Yllä esitetystä *Vihdoinkin omassa vartalossaan* -jutun (Mäkelin 2014) lopetus jättää tilaa seksuaalisuuden määrittymiselle muutenkin kuin heteroseksuaalisuutena. Jutussa seksuaalisuutta ei myöskään pyritä häivyttämään pois, vaikka sille ei ole annettavissa selkeää identiteettikategoriaa. Lainaukseen voi lukea odotuksen siitä, että seksuaalinen halu kohdistuisikin prosessin jälkeen naisten sijasta miehiin, jolloin seksuaali-identiteetin ja sosiaalisen aseman säilyttäminen heteroseksuaalisuutena olisi edelleen mahdollista. Sitaatissa kerrotaan, etteivät miehet kiinnosta, kun taas naisista kerrotaan, etteivät viettävät naiset herätä yhtä paljon innostusta kuin aiemmin. Lopetus jättää seksuaalisuuden määrittämättä samalla välttämättä mahdollisen homoseksuaalisuuden nimeämisen. Päätyessään päähenkilön seksuaalisuuden pohdintaan juttu asettuu transtutkijoiden ja -aktivistien kritisoimaan diskurssiin, jossa rakenteellisten kysymysten sijaan keskitytään yksittäisten transihmisten ruumiillisuuteen (ks. Serrano 2007; Namaste 2011).

8. HENKILÖKUVA –SUKUPUOLEN TODELLISUUDESTA JA TODENTAMISESTA

Seuraavaksi tarkastelen henkilökuva, joka tuo toisella tavalla esiin sukupuolen binäärisen lukemisen ja läpimenemisen arviointia. Henkilökuva avaa näkökulmia sukupuolen todellisuuden arviointiin, jota tehdään kaksijakoisen sukupuolen normia rikkovien kohdalla.

Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon on Helsingin Sanomissa tammikuussa 2011 julkaistu juttu, jossa käsitellään sukupuolenkorjauksen vaikutuksia virallisiin parisuhdemuotoihin (Väntönen 2011, LIITE 5). Kaarinalainen haastateltu tuo oman tarinansa kautta esiin nykyistä epätasa-arvoista avioliittolainsäädäntöä sekä transsukupuolisuuden ja vanhemmuuden suhdetta. Jutussa kerrotaan, miten sukupuolenkorjausprosessista on seurannut avioero

nykyisen lain (563/2002) edellyttäessä avioliiton muuttamista rekisteröidyksi parisuhteeksi. Juttu on jaettu sekä pääuutissivulle että kotimaan osastolle. Uutissivun jutun lisäksi pääuutissivulla on kuva, otsikko ja ingressi.

Helsingin Sanomien jutussa (Väntönen 2011) otetaan yksittäisen haastateltavan kautta kantaa avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen juridisiin rajoituksiin, jotka vuonna 2017 voimaan tulevan lain on tarkoitus poistaa. Jutun julkaisemisen aikaan tietoa avioliittolain tulevasta lakimuutoksesta ei vielä ole: juttu on julkaistu ennen kansalaisaloitetta tasa-arvoisesta avioliittolaista. Vuonna 2011 valtamediassa, kuten Helsingin Sanomissa, käytiin keskustelua samaa sukupuolta olevien parisuhteista, mutta avioliittolain muuttamisen aikataulua ei vielä käsitelty. Jutussa näkökulma on selkeästi nykyisen avioliittolain epäoikeudenmukaisuudessa. Rekisteröity parisuhde määrittyy tämän jutun tulkinnassa ei-heteroseksuaalien viralliseksi parisuhteen muodoksi, mitä se käytännössä usein onkin. Avioliitto on rajattu miehen ja naisen väliseksi. Juridisesti avioliitto on sukupuolikysymys, mutta seksuaalisuuden suhteen laki ei määrityksiä tee. Muutamia kuukausia ennen *Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon* -jutun julkaisemista, loppuvuodesta 2010, Helsingin Sanomien kotimaansivuilla kirjoitettiin useaan otteeseen evankelisluterilaisen kirkon suhtautumisesta samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin. Myös lähestyvien vaalien yhtenä keskustelunaiheena oli tuolloin avioliittolaki. Jutussa käsitellään myös eksplisiittisesti lainsäädäntöä: ”Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkisen mielestä ongelma voitaisiin Suomessa ratkaista ottamalla käyttöön järjestelmä, jossa olisi vain yksi parisuhteita koskeva lainsäädäntö” (ema). Vielä tällä hetkellä voimassa olevan lakimuutoksen ongelmallisuus tulee artikuloiduksi haastatellun transsukupuolisen henkilön ja tämän heteroseksuaalin puolison suhteen kautta: ”Vaimo – nykyinen ex-vaimo – Tatjana ei halunnut rekisteröityä parisuhdetta, sillä hän ei ole lesbo”. Sitaatti kuvaa nykytilannetta, jossa kahden virallisen parisuhdemuodon järjestelmä ei tunnista transsukupuolisten ihmisten asemaa. Tästä aiheutuu yksittäisten ihmisten ja perheiden elämään ongelmia, mitä avataan jutun ingressissä haastatellun sitaatilla: ”On pareille tuskallista, jos avioliitosta joudutaan luopumaan vuosien jälkeen”. (Ema.)

Vanhemmuuden potentiaalilla sukupuolitetaan kaikkia ruumiita, mikä näkyy vahvuudessa, jolla äitiys on kulttuurissamme sidottu naiseuteen. Myös *Sukupuolen korjaus pakotti avioeroon* (Väntönen 2011) tekee näkyväksi vanhemmuuden sukupuolittumista, mutta jutussa vanhemmuus ja sukupuoli limittyvät toisin: nainen on edelleen lapsensa isä. Näin vanhemmuus ei automaattisesti seuraa sukupuolta, vaan sen tärkeimmäksi määrittäjäksi muodostuu tässä kuvauksessa näiden kahden, lapsen ja aikuisen välinen suhde. Vaikka vaatimus translain muuttamiseksi sekä kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista sijoittuvat samalle aikajaksolle ja liittyvät toisiinsa, ei vuonna 2011 avioliittolainmuutoksesta vielä puhuttu translain uudistuksena. Suomessa tasa-arvoista avioliittolakia ajettaessa julkinen keskustelu ja perustelut ovat olleet samaa sukupuolta olevien oikeuksissa, vaikka transsukupuolisten lainsäädännöllä olisi merkitystä tämänkaltaisissa tilanteissa, joissa sukupuolen vahvistamisen ehto on naimattomuus – tai parisuhteen muodon muuttaminen tavalla, jonka yhteiskunnassa tulkitaan indikoivan seksuaalista suuntautumista.

Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon -jutun (Väntönen 2011) kaksi valokuvaa muodostavat vierekkäin tulkittuna havainnollistavan parin sukupuolinormeista sekä tavallisuuden ja epätavallisuuden kuvauksista suhteessa naiseuden visualisointiin. Lehden etusivulle nostetussa valokuvassa miljöönä on autotalli. On auto, työkaluja, työvalaisin ja tavaroita pursuavat hyllyt. Kuva tuottaa tavallisuutta asetelmallaan ja esineillään: se on täynnä tavaroita monen suomalaisen omakotitaloalueen kodin ja autotallin tapaan. Varsinaisen jutun valokuvassa sama henkilö on sisällä kodissa, keittiössä. Pöydältä erottuvat tutut tuotteet: rypsiöljyä, punavalkoiset purkit, täysmaitoa ja kaakaojauhetta. Pöydän etualalla on kissanruokapurkkeja. Leikkuulaudalla on kurkkua, jonka leikkaaminen on jäänyt kesken henkilön puhuessa ja katseen suuntautuessa kuva-alan ulkopuolelle mahdollisesti toimittajaa kohti. Kuva on kaikin puolin arkinen, tavallinen ja kotoisa. Kuvateksti kertoo, että ”Reija Ahti asuu Kaarinassa yhdessä ex-vaimonsa, kahden lapsensa ja kahdeksan kissansa kanssa” (ema).

Myöskään pääuutissivun kuvan elementit eivät itsessään ole mitenkään poikkeuksellisia: Suomesta löytyy oletettavasti lukemattomia täyteen ahdettuja autotalleja, ja niistä monessa

säilytetään vanhaa autoa. Autoharrastus on voi olla tavallinen keski-ikäisten harrastus, ainakin autolla ajaminen on yleistä. Keski-ikäisen naisen pukeutuminen ei vaikuta mitenkään huomiota herättävältä, vaikka kuvaajan paikalla ollessa hän on ehkä pukeutunut edustavammin kuin yleensä ollessaan ”kädet rasvassa autotallissa” (Väntönen 2011). Asetelma rakentuu poikkeukselliseksi suhteessa olettamukseen, että naiset eivät ole kiinnostuneita autojen rassailusta. Kuvan olla on otsikko: ”Sukupuoli korjautui, jenkkiautojen virittely jatkuu” (ema). Kiinnostus autoihin liitetään siis henkilön aiempiin elämänvaiheisiin, jolloin henkilö on sukupuolitettu mieheksi. Tuolloin autonvirittely ei ehkä herättänyt huomiota, mutta muuten elämä ei ollut omaa väärin sukupuolitetussa ruumiissa. Kuva on epätavallinen suhteessa sukupuolinormeihin ja historiallisesti median tuottamiin transsukupuolisuuden esityksiin (Skidmore 2011; Serano 2007). Siitä tekee epätavallisen sukupuolelle oletetun asetelman sekoittaminen: nainen autoa rassaamassa. Luettuna vasten transsukupuolisuuden tyypillisiksi määritettyjä mediarepresentaatioita kuvassa naisellisuus asetetaan jo toiminnan tasolla haastamaan naiseuden esittämisen ja sukupuolen aitouden kysymystä. Kuva haastaa läpimenemisen politikkaa ja sukupuolinormeja osoittaessaan, että transsukupuolisuuden esitysten ei tarvitse korostaa tavalliseksi, eli normatiiviseksi, tulkittua naiseutta. Kuva tuottaa esitystä naiseudesta ennen kaikkea kokemuspäisenä, joten se, tuleeko luetuksi normien mukaisesti, ei määritä sukupuolen todellisuutta. Näin valokuvattavaksi asettunut nainen ei aseta sukupuoltaan arvioinnin kohteeksi, sillä kuvalle ei anneta sukupuolen normatiivisen muodon todentamisen tehtävää. Kuva osoittaa sukupuolen todellisuuden arvioinnin ja läpimenemisen olettamuksen problemaattisuuden. Kuvan henkilö haistattaa pitkät läpimenemisen vaatimukselle: ”Ei se minun naiseuttani miksikään muuta, että olen autotallissa kädet rasvassa” (Väntönen 2011).

Merkitys muuttuu täysin, jos kuvan ei oleteta tukevan sukupuolten normatiivista visuaalista järjestetystä. Mikäli transsukupuolisuutta tulkitaan sukupuolen moninaisuutena eikä binäärijärjestelmän häiriönä, ei läpimenemiselle voi asettaa oikeaa muotoa, sillä ei ole mitään, minkä suhteen mennä läpi. Tämä osoittaa, että läpimenemisen käsite vaatii toimiakseen kaksijakoisen sukupuolen normin olemassaolon. Läpimenemisen ajatus toimii lopulta enemmän ruumiillisuuden sukupuolittamisen normien ja ulkoisten määrittelyjen ehdolla kuin

transihmisten itsemäärittelyn tai omien ruumiin ääriviivojen tulkintojen ehdoilla. Läpimenemisen käsitteen populaari käyttö implikoi sukupuolen olevan jotain, minkä kelpaavuutta ja uskottavuutta voidaan arvioida juuri transihmisten kohdalla. Transtutkija Stephen Whittlen (1999, 7) mukaan kyse on sukupuolen aitouden arvioinnista: “Jos emme mene läpi, meitä rangaistaan siitä, ettemme ole aitoja”. Etelä-Afrikassa sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ajavan järjestön mukaan urheilija Caster Semenyan tapauksessa myös intersukupuolisten olemassaoloa on kyseenalaistettu esimerkiksi poliitikkojen toimesta todistelemalla urheilijaa ”aidoksi” naiseksi (Swarr ym. 2009, 660). Läpimenemisen käsite on ongelmallinen, sillä siihen voi lukea ajatuksen, että ihminen menee ikään kuin täydestä, että hän esittää muuta kuin on. Tämä taas viittaa ajatukseen, että olisi olemassa jokin aito, todellinen ja oikea sukupuolitettun olemisen muoto. Yleensä läpimeneminen määrittyy miehenä tai naisena luetuksi tulemiseksi, sillä läpimeneminen ja täydestä meneminen rakentavat käsitteinä transsukupuolisuutta osaksi binääristä sukupuolijärjestelmää. Boucher (2011b, 194) mukaan ‘aito nainen’ tai ‘tosi mies’ ovat määritelmiä, joissa adjektiivi ja substantiivi perustelevat toisiaan. Boucherin mukaan *tosi* ymmärretään yleensä kulttuurisena konstruktiona, jossa biologinen sukupuoli määrittää todellisen sukupuolen (emt, 195). Näin biologisesti määritellyn sukupuolen ja sukupuoli-identiteetin välillä tulkitaan olevan lineaarinen yhteys, joka tuottaa aitouden määritelmää.

Prosserille (1998, 9) transnarratiivissa transsukupuoliset narratiivin kertojat tulevat todeksi, kirjoittavat itsensä muutokseen. Halberstamin (2005, 52) mukaan kyse voi todeksi tulemisen sijaan olla siitä, että epämukavuus suhteessa sukupuoleen voi helpottua narratiiveilla, jotka sijoittavat muiden kummallisina pitämät sukupuolet ja ruumiit paikalleen suhteessa muihin. Samalla sukupuolen todellisuus määritetään ruumiiseen: ne, jotka määritellään syntyessään miehiksi, ovat aitoja miehiä ja ne, jotka määritellään naisiksi, ovat aitoja naisia. (Emt, 52.) Aitouden ja toden diskursiiviset sopimukset näyttäytyvät vahvoina myös virallisen määrittelyn ulkopuolella ja ovat sidoksissa etuoikeuksiin, valkoisuuteen ja heteroseksuaalisuuteen (Boucher 2011b, 194). Kysymys sukupuolen aitouden todentamisesta on ongelmallinen, ja todistustaakka näyttää kategorisesti olevan niillä, jotka ilmaisevat tai kokevat sukupuoltaan normista poikkeavalla tavalla. Transaiheiden opettamista käsitelty

Michel J. Boucher (2011a, 69) kehottaakin ajattelemaan asiaa normin ulkopuolelta: “Mikäli sukupuolesi kyseenalaistettaisiin, kuinka todistaisit olevasi sukupuolta, jota väität olevasi?” Todistaako sukupuolensa henkilötunnuksella, etunimellä, seksuaalisuudella, ulkonäöllä vai luonteenpiirteillä? Cissukupuolisia harvemmin pyydetään perustelemaan sukupuoltaan. Heiltä harvemmin kysytään, milloin sinusta tuli tuon sukupuolinen. ”Miten tiesit olevasi sitä? Oletko ollut sitä aina?” (Ema.) Kuten Boucher esittää, ajatus sukupuolen todistamisesta on absurdi ja silti monet joutuvat jatkuvasti kokemaan sukupuolensa todellisuuden kyseenalaistamista, oli kyse sitten jokapäiväisistä tilanteista vessajonoissa tai kaupankassalla tai hakiessa oikeutta vaihtaa nimeään tai henkilötunnuksen loppuosaa (ema).

Sukupuolen aitouden ajatus on sukupuolen performatiivisuuden näkökulmasta ongelmallinen. Aidon käsite on hierarkioita rakentava, sillä tuottuessaan se näyttää vaativan vastinparikseen epäaidon. Kuitenkaan Prosserin (1998, 32) tulkinnassa todellisen (*the real*) määritelmään ei sinällään sisälly ohjetta alkuperästä. Transsukupuolisuuden materiaalisen todellisuuden korostamisella Prosser tuo esiin transsukupuolisten ihmisten asemaa ja tarvitsemaa tunnustusta sukupuolitetun ruumiillisuuden muokkaamiselle. Kuten myös halulle saada oikeutusta omalle kokemukselle sukupuolesta, joka sijoittuu kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään. Mielestäni todellisen käsitettä on mahdollista lukea tästä näkökulmasta, oikeuksien ja olemisen tilan vaatimuksena, ja siten aitouden ja alkuperäisyyden ajatuksesta jossain määrin irroten. Alkuperäisyyden ajatusta on luettu myös vastakarvaan. Halberstam (2005, 51–52) löytää toden käsitteelle merkityseroja 1980-luvun New Yorkin dragkulttuurista kertovasta *Paris is Burning* -dokumenttielokuvasta, jossa tanssijaikulttuurissa ja myöhemmin Madonnan tunnetuksi tekemässä vogue-poseerauksessa on kyse todellisen haltuunotosta tavalla, joka ei määrity imitaatioksi tai esitykseksi.²¹ Kyse on tavasta, jolla toden ja aitouden rekisteristä ulossuljetut vähemmistöt omivat toden ja sen vaikutukset. Kyse on toden määritelmien haltuunotosta, appropriatiosta²². (Emt.)

²¹ Judith Butler käsittelee aihetta teoksessaan *Bodies that Matter* (1993) ja Jay Prosser teoksessaan *Second Skins* (1998).

²² Appropriation käsitteellä kulttuuristen käytönteiden yhteydessä (cultural appropriation) viitataan vähemmistöjen kulttuuristen merkkien omimiseen valtaapitävien tai enemmistökulttuurin toimesta. Amerikan mantereen alkuperäiskansojen vaaliman päähineen käyttö muotiasusteena tai naamiasiasuna sekä leimaaminen ‘intiaanipäähineeksi’ on esimerkki tällaisista rasistisista ja kolonialistisista käytännöistä.

Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon -juttu (Väntönen 2011) käsittelee sukupuolen korjauksen vaikutuksia virallisiin parisuhdemuotoihin. Jutussa käydään läpi parisuhdelainsäädäntöä sekä vanhemmuutta tuomalla esiin normistapoikkeava tapaa elää molempia. Jutun voi tulkita sekä rikkovan että vahvistavan havaintoa tavallisuuden esittämisestä. Sukupuolen moninaisuus ei tule esiin tavassa puhua vanhemmuudesta, kun vanhemmuus määritteään äitiydeksi ja isyydeksi niin, että vain äidit ovat naisia ja isät miehiä. Vanhemmuuden roolit eivät kuitenkaan ole lukittuja sukupuoleen. Kuten tämä juttu (Väntönen 2011) osoittaa, nainen voi edelleen olla isä lapselleen. Juttu tuo näkyviin yhden niistä lukuisista tavoista, jolla perhe suomalaisissa yhteiskunnassa määrittyy.

9. YHTEENVETO – OIKEIN VÄÄRÄT JA ERITYISEN TAVALLISET?

Vaikka toisin voisi luulla, saattaa sukupuolen määrittäminen olla kimuranttia puuhaa.

Joskus se on yksinkertaisesti mahdotonta. Mikko Penttilä, *Apu-lehti* 22.7.2010.

Ruumiiden rajaaminen esitettäväksi vain tai enimmäkseen tietyissä mediakonteksteissa on vallankäytön keino (Kyrolä 2006a, 162). Kontekstit mahdollistavat ja rajoittavat ymmärrystä siitä, mihin kunkin kaltaiset ruumiit kykenevät tai millaisia niiden ajatellaan olevan. Tavallisuuden teema on yhdistävä tekijä käsittelemissäni henkilökuissa. Juttujen valokuvissa ei näytä olevan mitään *erikoista*. Tavallisuuden esittämisestä puhutaan myös Journalisti-lehden jutussa transsukupuolisuuden käsittelystä suomalaisessa mediassa (Valkama 2012), johon viitataan johdannossa. Trasekin puheenjohtajan Antti Karangin mukaan kärjistämisen ohella tunnistettava piirre suomalaisessa transsukupuolisuutta käsittelevässä uutisoinnissa on tavallisuuden korostaminen. Näin halutaan kertoa, että transsukupuoliset tekevät niin sanottujen tavallisten ihmisten asioita. (Ema.) Journalistiset valinnat vaikuttavat tällöin ristiriitaisilta: transsukupuolisessa henkilössä on jotain erityistä ja kiinnostavuuden kriteerit täyttävää, koska henkilökuva päätetään tehdä. Samassa jutussa keskitytään sitten kertomaan,

kuinka mahdottoman tavallinen tämä ihminen on. Tulkitsen *tavallistamisen* normittamisen prosessiksi: poikkeavuudet sovitetaan ymmärrettävän rekisteriin korostamalla niihin liittyviä tavallisuuden piirteitä. Tottumisen seurauksena marginaalisina pidetyt asiat lähentyvät valtavirtaa ja tulevat hyväksyttymmiksi. Enemmistöjä totutellaan sietämään ja hyväksymään vähemmistöjä esittämällä heidät mahdollisimman sopeutuvina ja ei-uhkaavina.

Mediassa väärän ruumiin narratiivi hahmotuu keskeiseksi tavaksi määrittää transsukupuolisuutta. Näin on myös käsittelemieni henkilökuvien kohdalla. Narratiivissa kuvataan matka vääränlaisesta ruumillisuudesta kohti oikeaa – ruumista, jossa voi olla kotonaan (Prosser 1998). Median tuottama representaatio väärästä ruumista toisintaa transsukupuolisuutta määrittelevää asiantuntijapuhetta. Sukupuolenkorjausprosessiin pääseminen vaatii väärän ruumin narratiivin kertaamista cissukupuolisille asiantuntijoille, jotka toimivat portinvartijoina hoitojen ja niitä tarvitsevan välissä. Narratiivista tulee ruumiin muodonmuutoksen mahdollistaja prosessissa, joka on läpi historiansa ollut kaksijakoista sukupuolen normia vahvistava. (Stone 2006; Prosser 1998; Spade 2006; Irving 2013.)

Tapojen, joilla käsittelemissäni henkilökuvissa tuotetaan representaatioita naiseudesta, tulkitsen liittyvän diskurssiin, joka transtutkimuksessa nimetään läpimenemiseksi (*passing*) ja sen arvioinniksi. Läpimenemisen arvioissa toiset ihmiset lukevat transsukupuolisia suhteessa sukupuolijärjestelmään. Käsite on ongelmallinen, sillä se vahvistaa kaksijakoista tulkintaa sukupuolesta ja cissukupuolisuuden luonnollisuuden olettamusta. Teoriassa läpimenemisen ajatus toimii kuten homoseksuaaleille varattu metaforinen kaappi: enemmistön luonnollistettu järjestys säilyy, kun normista poikkeavat on siivottu pois näkyvistä, kaappiin. Järjestys horjuu vasta, kun kaapin ovet avataan. Joukkoon (sukupuolinormiin) sulautuminen voi olla omalla kohdalla tietoinen ja toivottu valinta. Oman turvallisuuden kannalta sulautuminen voi olla myös välttämätöntä transihmisiin kohdistuvan vihan takia (Cromwell 2006, 513; Aizura 2006, 290). Läpimeneminen tai “täydestä meneminen” artikuloidaan erityisesti Etelä-Saimaan jutussa *Vihdoinkin omassa vartalossaan* (Mäkelin 2014) sekä Aamulehden jutussa *Naiseksi, joka olen* (Tolvanen 2010). Urheilija Vera Räsäsestä kertovassa jutussa (Mäkelin 2014)

kuvaillaan sekä haastateltavan naiseutta: ulkonäköä ja sukupuolenkorjausprosessiin kuuluneita hoitotoimenpiteitä. Sama tehdään Aamulehden jutussa (Tolvanen 2010). Mielestäni toisten katseiden edessä kelpaamisen sijaan voi olla täsmällisempää puhua sukupuolitettun ruumiillisuuden kelpaamisesta itselle, eli omana itsenä luetuksi tulemisesta, kuten Aamulehden otsikossa tehdään.

Yksi transtutkimuksen tavoitteista on tehdä näkyväksi sortavia rakenteita (Stryker 2006; Cotton 2012). Myös käsittelemissäni journalistisissa henkilökuissa tuodaan esille sukupuolivähemmistöjen kohteluun liittyvää epäoikeudenmukaisuutta. Helsingin Sanomien jutut *Tahdon olla Lauri* (Pystynen 2013) ja *Ensimmäinen lajissaan* (Ala-Risku 2014) haastatellut kertovat tulleen julkisuuteen, jotta tulevilla sukupolvilla olisi helpompaa. Lauri Punamäki haluaa kertoa transkokemuksistaan, jottei kukaan enää tekisi itsemurhaa sen takia, ettei sovi sukupuolinormeihin. Urheilija Vera Räsänen haluaa Suomen Urheiluliitolta ennakkotapauksen transsukupuolisten urheilijoiden kohtelusta, jotta seuraavan sukupolven olisi helpompi jatkaa urheilua. Koska transihmisiä syrjitään ja tehdään näkymättömäksi sukupuolen perusteella, on tärkeää, että syrjiviä rakenteita käsitteleviä juttuja sekä henkilökuja tehdään. Käsittelemistäni henkilökuista yhdessä arvostellaan transdiagnoosista päättävien tahojen portinvartijuusasemaa. Toisessa todetaan, ettei haastateltu saanut diagnoosia ensimmäisellä yrittämällä. Hoitokäytäntöjen ongelmat tuntuvat edelleen jäävän lääkäreiden auktoriteettiaseman suojiin. Translain lisääntymiskyvyttömyyden vaatimusta tarkistelemisani henkilöjutuissa ei käsitellä.

Tarkastelemassani transtutkimuksessa sukupuolitettu ruumis osoitetaan monenlaisen vallan leikkauspisteeksi. Binäärisen sukupuolen järjestelmä on keskeinen yhteiskuntaa rakentava järjestys, joka uusiutuu ja tuottaa itsenään. Lääketieteen diskurssi tuottaa normeja terveelle ruumiille ja osallistuu sukupuolen määrittämiseen vahvana yhteiskuntaa rakentavana diskurssina. Lääketieteen diskurssi on vahvasti tuottamassa virallista tulkintaa sukupuolesta ja kontrolloi näin osaltaan sitä, minkälaiselle sukupuolenkokemukselle yhteiskunnassamme on tilaa. Näin lääketieteen diskurssi vuotaa median tuottamiin representaatioihin (ks. luku 2.4).

Mielestäni ei ole hyviä perusteluja sille, että sukupuolesta ja transihmisten kokemuksista kerrottaessa puhutaan vain lääketieteen käsittein tai kankeaa ja vanhentunutta lakiterminologiaa käyttäen – etenkin, jos nämä eivät ole haastattelun omia kokemuksia. Määrittelyoikeus omaan sukupuoleen tulee säilyä journalistisissa jutuissa ihmisillä itsellään. Esimerkiksi se, että toistuvasti transihmisen haastattelun ensimmäisessä kappaleessa kerrotaan haastattelun entinen nimi, kertoo mielestäni väärän ruumiin narratiivin hallitsevuudesta ja halusta korostaa syntymässä määriteltyä sukupuolta henkilön oman sukupuolen kustannuksella.

Journalismin transrepresentaatioiden kannalta on syytä huomioida, miten merkittävä vaikutus medialla ja journalismilla on sukupuolelle annettuihin merkityksiin ja miten vahvasti journalismia on myös rakennettu binäärisen sukupuolen paradigmalle. Varhaiset transsukupuolisuuden mediarepresentaatiot valavat sukupuolen kaksijakoiseen järjestykseen ja heteroseksuaalisuuden perustaan. Erityisesti yhdysvaltalaisen lehdistön on osoitettu osallistuneen transsukupuolisuuden käsitteen tuottamiseen 1950-luvulta (Skidmore 2011). Mediaesitykset ovat tuottaneet tulkintaa sopivasta transsukupuolisuudesta, joka osoittaa heteroseksuaalisen keskiluokkaisen elämäntavan sopivaksi ja tavoittelemisen arvoiseksi (ema). Transsukupuolisuuden representaatioissa läpimenemisen käsitteessä on kyse miehenä tai naisena luetuksi tulemisen tulkinnoista, sukupuolinnormeihin sopeutumisesta. Viviane Namaste (2011, 61) mukaan siitä, että transihmisiä pidetään selontekovelvollisina sukupuolestaan ja ruumiistaan seuraa, että transsukupuolisia hiljennetään kertomasta sorrosta, jota transihmisen yhteiskunnassa kohtaavat.

Transtutkimuksen piirissä on myös kritisoitu sitä, että paljon esillä oleva binäärisen sukupuolijärjestelmän kritiikki ohittaa niiden transsukupuolisten kokemukset, jotka kokevat itsensä selkeästi naiseksi tai mieheksi. Tässä suhteessa transtutkimuksen ja valtamedian sukupuoliparadigmat näyttävät kulkevan eri teitä: tarkastelemassani henkilöjutuissa transsukupuolisuutta määritetään pääosin naiseuden kautta, eli journalistisessa aineistossa transsukupuolisuus artikuloituu vahvasti sisään kaksijakoiseen tulkintaan sukupuolesta.

Tarkastelemani henkilöjutut rakentavat esityksiä väärän ruumiin kokemuksesta sekä ruumiin ja virallisen sukupuolistatuksen korjaamisen tuottaman eheydenkokemuksen tärkeydestä. Journalistisen kerronnan kannalta valinta on ymmärrettävä, sillä se tuo esiin transihmiset yksilöinä, jotka ovat tuntevia ja todellisia. Keskittyminen yksittäisten ihmisten ruumiinmuutokseen ei kuitenkaan sellaisenaan avaa riittävästi ihmisten elämää vaikeuttavien binääristen rakenteiden ongelmia.

Erilaiset sukupuolta ja sukupuolitettua ruumista tuottavat diskurssit kietoutuvat yhteen. Lääketieteelliset tulkinnat vaikuttavat siihen, millaisia toimenpiteitä tehdään ja mikä on hoidettavaa. Samaan aikaan lainsäädäntö ohjaa terveydenhuollon toimintaa ja säädäntävalta on poliittisilla toimijoilla, joiden toimintaan julkinen keskustelu vaikuttaa kaiken aikaa. Translain lisääntymiskyvyttömyysvaatimus oli pitkään suomalaisessa valtamediassa vähän käsitelty aihe. 1900-luvulla Suomessa pakkosterilointiin esimerkiksi 'kuuroja' tai 'vähämielisiä'. Tällä hetkellä lisääntymiskyvyttömyyttä edellytetään vain virallista sukupuoltaan korjaavilta. Lakia on alusta saakka kritisoitu ja kansalaisjärjestöt ja aktiivit ovat sitkeästi ajaneet lain muuttamista. Ruumiin koskemattomuuden ylittyessä valtio käyttää äärimmäisiä keinoja sukupuolijärjestelmän ylläpitämiseksi.

Suomessa on journalisteja, jotka ymmärtävät ja haluavat tuoda esiin vähemmistökysymyksiä. Moni saattaa arastella transaiheiden käsittelyä aiheen vierauden tai herkkyyden vuoksi. Aiheissa, joissa enemmistöt määrittelevät vähemmistöjä ja puhuvat jatkuvasti heidän ylitseen ja ohitse, itsekriittisyys on aiheellistakin. Journalistien olisi kuitenkin tärkeää käsitellä vähemmistöjen asioita. Mitä monipuolisemmin asiat ovat esillä, sitä todennäköisemmin myös transihmisten oikeudet terveydenhuoltoon, itsemäärittelyyn, syrjinnästä suojautumiseen ja vanhemmuuteen toteutuvat. Ehdoton valtaosa journalismin tekijöistä on cissukupuolisia. Journalismin tuottaminen muistakin kuin cissukupuolisista positioista monipuolistaisi sukupuolen yhteiskunnallisten merkitysten avaamista.

Olen tutkinut transsukupuolisuuden käsitteellistyskäytäntöjä ja representaatioiden rakentumista.

Valitessani tiettyjä esityksiä teen valintoja sen suhteen, mistä tietoa tuotan. Siteerauksien, teosvalintojen ja lehti juttujen valinnoilla rajaan ja tuotan transsukupuolisuuden määritelmää. Näin tutkielmani tuottaa myös itse transsukupuolisuuden representaatiota. Valintojani puolustan perustelemalla ne yhteiskunnallisesti relevantteina ja tutkimukselle itselleen asetetun rakenteen ja vaatimusten suhteen koherentteina. Koska suomalaisessa journalismissa on käsitelty transaiheita hyvin rajatusti, en halunnut tehdä puhtaasti journalismia käsittelevää aineistolähtöistä tutkimusta. Kokemukseni mukaan on edelleen suuri tarve juuri sukupuolen normatiivisia muotoja kriittisesti tarkastelevan tutkimuksen ja journalismin käytäntöjen yhdistämiselle. Koska aiempaa tutkimusta aiheesta ei juuri ollut, on perustelua tarkastella ilmiötä erilaisista näkökulmista. Tämä ei tarkoita, että tutkielmani kattaisi transsukupuolisuuden käsitteellistämisen historian ja kontekstoisi tyhjentävästi nykytulkinnat. Tutkielmani tarkoituksena on ollut tuottaa keskustelua journalismin ja transtutkimuksen välille. Tekoprosessin aikana olen pitänyt tärkeänä sitä, etteivät monimutkaiset käsitteet ja valtasuhteet näyttäytyisi liian yksinkertaistettuina (asia, josta journalistisia tekstejä toistuvasti moititaan). Tasapainon hakeminen näiden kahden näkökulman välillä on ollut tutkielman tekemisessä vaikeinta, mutta myös tärkein syy tehdä tämä työ.

Jacob Hale (1997) on ehdottanut sääntöjä cissukupuolisille transaiheista kirjoittamiseen. Yksi kohtaa menee näin:

Älä kuvittele, että voit kirjoittaa transsukupuolisuuden troopista, transsukupuolisen figuurista, transsukupuolisuuden diskursseista tai transsubjektipositioista ilman, että kirjoitat transsukupuolisen elämästä, kokemuksista ja ruumiillisuudesta.

Hale tuo esiin sen, että tutkimuksen kuten journalisminkin piirissä tehdyt valinnat eivät ole irrallaan vallasta. Transihmisen asema suhteessa erilaisiin institutionaalisiin ja sosiaalisiin käytäntöihin tuottaa näihin käytäntöihin liittyvästä vallasta tietoa, jota ei cissukupuolisella välttämä ole. Sukupuoleen ja ruumiillisuuteen liittyy paljon kysymyksiä, joihin ei ole vain yhtä vastausta. Siksi myös journalistin on syytä antaa tilaa ihmisten itsemäärittelylle.

LÄHTEET

Aarnipuu, Tiia (2006). Ei ole miestä eikä naista. Queer-luenta keskiajan Euroopassa tunnettuja ristiinpukeutuvia pyhimyksiä kuvaavista teksteistä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Aarnipuu, Tiia (2008). Trans – Sukupuolen muunnelmia. Helsinki: Like.

Aizura, Aren Z. (2006). Of boarders and homes: the imaginary community of (trans)sexual citizenship. *Inter-Asia Cultural Studies* 7(2): 289–308.

Barker-Plummer, Bernadette (2013). Fixing Gwen. News and the mediation of (trans)gender challenges. *Feminist Media Studies* 13 (4): 710724.

Barthes, Roland (1989). *Mythologies*. London: Paladin Books.

Bhanji, Nael (2012). TRANS/SCRIPTIONS: Homing Desires, (Trans)sexual Citizenship and Racialized Bodies. Teoksessa Trystan T. Cotten (toim.) *Transgender Migrations. The Bodies, Borders, and Politicst of Transition*. New York & London: Routledge. 157–175.

Boucher, Michel J. (2011a). Teaching “Trans Issues”: An Intersectional and Systems-Based Approach. *New Directions For Teaching And Learning* vol 2011 (125): 65–75.

Boucher, Michel J. (2011b). “Do you have what it takes to be a real man?”: Female-to-male transgender embodiment and the politics of the “real” in *A boy named Sue* and *Body alchemy*. Teoksessa Elwood Watson ja Marc E. Shaw (toim.) *Performing American Masculinities; The 21st-Century Man in Popular Culture*. Bloomington: Indiana University Press. 192–231.

Bettcher, Talia Mae (2014a). Trapped in the Wrong Theory: Rethinking Trans Oppression and Resistance. *Signs: Journal of Women in Culture and Science* 39(2): 383–406.

Butler, Judith (1993). *Bodies that matter*. New York & London: Routledge.

Butler, Judith (2004). *Undoing Gender*. New York & London: Routledge.

Butler, Judith (2006). Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous. Alkuperäisteos vuodelta 1990. Suomentanut Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudemaus.

Cauldwell, David O. (2006). Psykopathia transexualis. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle (toim.) *The Transgender Studies Reader*. New York & London: Routledge. 40–44.

Caster, Monica J. & Moore, Lisa Jean (2009). *Missing Bodies: The Politics of Visibility*. New York University Press, New York

Crawford, Lucas (2012). Transgender Movement(s) and Beating the Straight Flush: Building an Art of Trans Washrooms. Teoksessa Trystan T. Cotten (toim.) Transgender Migrations. The Bodies, Borders, and Politicst of Transition. Routledge, New York. 59–75.

Cooky, Cheryl, Dycus, Ranissa & Dworkin, Shari L. (2013). “What Makes a Woman a Woman?” Versus “Our First Lady of Sport”: A Comparative Analysis of the United States and the South African Media Coberage of Caster Semenya. Journal of Sport and Social Issues 37(1): 31–56.

Cooky, Cheryl & Dworkin, Shari L. (2013). Policing the Boundaries of Sex: A Critical Examination of Gender Verification adn the Caster Semenya Controversy. Journal of Sex research 50(2): 103–111.

Conrad, Peter (1992). Medikalization and Social Control. Annual Review of Sociology 18: 209–232.

Cotten, Trystan T. (2012). Transgender Migrations. The Bodies, Borders, and Politicst of Transition. New York: Routledge.

Cromwell, Jason (2006). Queering the Binaries: Transsituated Identities, Bodies, and Sexualities. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle (toim.) The Transgender Studies Reader. New York & London: Routledge. 499–508.

Currah, Paisley (2008). Expencing Bodies: The Pregnant Man and Transgender Exclusion From the Emplymnt Non-Discrimination Act. Women's Studies Quarterly 36(3/4): 330–337.

Ekins, Richard & King, Dave (2006) The Transgender phenomenon. London: Sage Publishing.

Enke, A. Finn (2013). The Education of Little Cis. Cisgender and the Discipline of Opposing Bodies. Teoksessa Susan Stryker & Aren Z. Aizura (toim.) The Transgender Studies Reader 2. New York & London: Routledge. 234–247.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Feinberg, Leslie (2006). Transgender Liberation – A Movement Whose Time Has Come. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle (toim.) The Transgender Studies Reader. New York & London: Routledge. 205–220.

Foucault, Michel (1998). Seksuaalisuuden historia. Suomentanut Kaisa Sivenius. Alkuperäisteokset vuosilta 1976–1984. Helsinki: Gaudeamus.

Foucault, Michel (2005). Tarkkailla ja rangaista. Ranskankielinen alkuteos *Surveiller et punir*. Suomentaja Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.

Foucault, Michel, Kilpeläinen, Tapani, Määttä, Simo, Pii, Johan L (2014). Michel Foucault – Parhaat. Suomentanut Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä, Johan L. Pii. Ranskankielinen alkuperäisteos *Dits et écrits I–V* [1994].

Garfinkel, Harold (2006). Passing and the Managed Achievement of Sex Status in an “Intersexed” Person. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle (toim.) *The Transgender Studies Reader*. New York & London: Routledge. 58–93.

Gatens, Moira (1996). *Imaginary Bodies: Ethics, Power and Corporeality*. London & New York: Routledge.

Gorton, Nick R. (2013). Transgender as Mental Illness. Nosology, Social Justice, and the Tarnished Golden Mean. Teoksessa Susan Stryker & Aren Z. Aizura (toim.) *Transgender Studies Reader 2*. New York & London: Routledge. 644–652.

Gressgård, Randi (2010). When trans translates into tolerance – or was it monstrous? Transsexual and transgender identity in liberal humanist discourse. *Sexualities* 13(5): 539–561.

Halberstam, Judith (Jack) (1998). *Female Masculinities*. Durham: Duke University Press.

Halberstam, Judith (Jack) (2005). *In a Queer time & Place. Transgender bodies, subcultural lives*. New York: New York University Press.

Halberstam, Judith (Jack) (2011). *The Queer Art of Failure*. Duke University Press, Durham.

Halberstam, Judith (Jack) (2012a). Global female masculinities. *Sexualities* 15 (3/4): 336–354.

Halberstam, J. Jack (2012b). *Gaga Feminism. Sex, Gender, and the End of Normal*. Beacon Press, Boston.

Hall, Stuart (1997). The Work of Representation. Teoksessa Stuart Hall (toim.) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications. 1–11.

Hekanaho, Pia Livia (2006). Yhden äänen muotokuvia. Queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta.

Hemminki Elina, Rasimus Anja & Forssas, Erja (1997). Sterilizations in Finland: From eugenics to contraception. *Social Science & Medicine* 45(12):1875–1884.

Hietala, Marjatta (2009). Eugeniikan ja rotuhygienian tausta ja seuraukset. *Tieteessä tapahtuu* 27 (8).

Hirschfeld, Magnus (2006). The Transvestites – The Erotic Drive to Cross-Dress. Teoksessa Susan Stryker ja Stephen Whittle (toim.) *Transgender Studies Reader*. Routledge: New York & London. 28–44.

Huuska, Maarit (2010). Transsukupuolisuuden tutkimus Suomessa. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino. 155–159.

Irving, Dan (2013). Normalized transgressions. Legitimizing the Transsexual Body as Productive. Teoksessa Susan Stryker & Aren Z. Aizura (toim.) *Transgender studies reader 2*. New York & London: Routledge. 15–29.

Jeffreys, Sheila (1997). Transgender Activism: A Lesbian Feminist Perspective. *Journal of Lesbian Studies* 1 (3/4): 55–74.

Katler, Lindsay (2008). Catching up. *American Journalism Review* 30 (5):10–11.

Karkulehto, Sanna (2006). Seksuaalisen ruumiin modernit teoriat. Teoksessa Taina Kinnunen ja Anne Puuronen (toim.) *Seksuaalinen ruumis*. Helsinki: Gaudeamus. 44–70.

Kaufmann, Jodi (2010). Trans-representation. *Qualitative Inquiry* 16(2): 104–115.

Kettunen, Mira (2014). Transupappi toisena. Transsukupuolisuuden yhteiskunnallinen määrittelemisen Helsingin Sanomien uutisissa vuosina 2008–2013. Pro gradu –tutkielma.

Kinnunen, Taina (2008) *Lihaan leikattu kauneus*. Helsinki: Gaudeamus.

Kondelin, Sade (2014). Transforming Bodies, Wandering Desires. Intra-actions of Gender and Sexuality in Non-heterosexual Transgenderin Embodiment. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Kotz, Liz & Butler, Judith (1995). Haluttu ruumis. Teoksessa Leena-Maija Rossi (toim.) *Kuva ja vastakuvat – sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus 262–281.

Kunelius, Risto (2000). Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedostustutkimus*. 23 (3): 4–27.

Kyrölä, Katariina (2006). Ruumiillisuus. Muokkaavat kuvat, tunteva tutkija. Teoksessa Seija Ridell, Pasi Väliäho ja Tanja Sivhonen (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino. 153–179.

Laakso, Laura (2007). Medikalisoitu intersukupuolinen keho. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Lane, Riki (2009). *Trans as Bodily Becoming: Rethinking the Biological as Diversity*, Not

Dichotomy. *Hypatia* 24 (3): 136–156.

Larinkoski, Sanna (2014). Diagnosing Gender: Transitivity Analysis on the Diagnostic Category of Gender Dysphoria in DSM-5. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Liljeström, Marianne (2004). Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.): Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Vastapaino, Tampere. 9–21.

Meyerowitz, Joanne (2002). How Sex Changed: A History of Transsexuality in the United States. Cambridge (USA): Harvard University Press.

Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (2006). Feministisen mediatutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Anna Mäkelä, Liina Puustinen ja Iris Ruoho (toim.) Sukupuolishow – Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus. 15–44.

Nagoshi, Julie L & Brzuzy, Stephan/ie (2010). Transgender Theory: Embodying Research and Practice. *Affilia: Journal of Women and Social Work* 25 (4): 431–443.

Namaste, Viviane (2011). Sex Change, Social Change: Reflections on Identity, Institutions, and Imperialism. Toronto: Women's Press. 2. painos. Alkuperäinen julkaisuvuosi 2005.

Noble, Bobby (2011). "My Own Set of Keys": Meditations on Transgender, Scholarship, Belonging. *Feminist Studies* 37 (2): 254–269.

Palin, Tutta (1996). Ruumis. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. 225–244.

Pimenoff, Veronica (1997). Transseksuaalien määrittely terveys- ja sosiaalipalveluissa. Teoksessa Lehtonen, Nissinen & Socada(toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Edita, Helsinki. Sivut 61–66.

Prosser, Jay (1998). Second skins. The body narratives of transsexuality. New York: Columbia University Press.

Raymond, Janice G. (2006). Sappho by Surgery. The Transsexually Constructed Lesbian-Feminist. Teoksessa Susan Stryker ja Stephen Whittle (toim.) Transgender studies reader. New York & London: Routledge. 131–143.

Richardson, Niall (2010). Transgressive Bodies: Representations on Film and Popular Culture. Farnham: Ashgate Publishing Group.

Ronkainen, Suvi, Leila Pehkonen, Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen Eija (2011). Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro, Helsinki.

Rossi, Leena-Maija (2006) Mainonta sukupuolituotantoja. Teoksessa Mäkelä, Puustinen &

Ruoho (toim.) Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus. Sivut 62–79.

Rossi, Leena-Maija (2010). Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa Tarja Knuuttila ja Aki Petteri Lehtinen (toim.) Representaatio – Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus. 261–304.

Rowe, David (2010). Stages of the global: Media, sport, racialization and the last temptation of Zinedine Zidane. *International Review for the Sociology of Sport* 45 (3): 355–371.

Rubin, Gayle (1975) *The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex*. Teoksessa Riter, Rayna R (toim.): *Toward an anthropology of women*. Monthly Review Press, New York. 157–210.

Rubin, Henry (2006). *Self-Made Men: Identity and Embodiment among Transsexual Men*. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle (toim.) *Transgender Studies Reader*. New York & London: Routledge.

Ruoho, Iris (2006). Julkisuudet, naiset ja journalismi. Teoksessa Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Salomon, Gayle (2010). *Assuming a Body. Transgender and Rhetorics of Materiality*. New York: Columbia University Press.

Salomäki, Vesa-Matti (2011). Biologisen sukupuolen rakentaminen. Ruumis ja sosiaalinen sukupuoli antiikista nykypäivään. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Salonen, Marko (2005). Hiljainen heteroseksuaalisuus? Nuoret, suojaikäraja ja itsemäärääminen. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Seppä, Anita (2007). Kulttuurin kuvallistuminen – Teknologisoitumisen seuraus vai teoreettinen ylilyönti? Teoksessa Leena-Maija Rossi ja Anita Seppä (toim.) *Tarkemmin katsoen*. Helsinki: Gaudeamus. 14–35.

Seppänen, Janne (2001). *Katseen voima*. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne (2005). *Visuaalinen kulttuuri*. Tampere: Vastapaino.

Serano, Julia (2007). *Whipping Girl. A Transsexual Woman on Sexism and the Scapegoating of Femininity*. Berkley, CA: Seal Press.

Serano, Julia (2013). *Excluded. Making Feminist and Queer Movements more inclusive*. Berkley, CA: Seal Press.

Siivikko, Niina (2015). *Kaikuja Saamenmaalta. Saamelaiskysymys suomalaismediassa vuonna 1971. Pro gradu -tutkielma*. Turun yliopisto

Siivonen, Jonita (2007). Personporträtt som tidningsgenre. En närläsningsstudie med fokus på innehållsliga teman, berättarkonventioner och kön. SSKH Skrifter 25. Helsingfors: Svenska social och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

Sipilä, Petri (1998). Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Skidmore, Emily (2011). Constructing the “Good Transsexual”: Christen Jorgensen, Whiteness, and Heteronormativity in the Mid-Twentieth-Century Press. *Feminist Studies* 37 (2): 270–299.

Swarr, Amanda Lock, Gross, Sally & Theron, Liesl (2009). South African Intersex Activism: Caster Semenya’s Impact and Import. *Feminist Studies*. 35(3):657–662.

Swarr, Amanda Lock (2012). *Sex in Transition: Remaking Gender and Race in South Africa*. State University of New York Press.

Snorton, C. Riley (2012). ”Passing for White, Passing for Man”: Johnson’s The Autobiography of an Ex-Colored Man as Transgender Narrative. Teoksessa Trystan T. Cotten (toim.) *Transgender Migrations. The Bodies, Borders, and Politicst of Transition*. New York & London: Routledge. 107–118.

Spade, Dean (2003). Resisting Medicine, Re/modeling Gender. *Berkeley Women’s Law Journal*. 18(1):15–37.

Spade, Dean (2006) *Mutilating Gender*. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle: *The Transgender Studies Reader*. New York & London: Routledge. 315–332.

Spade, Dean (2011). *Normal life. Administrative violenve, critical trans politics, and the limist of law*. New York: South End Press.

Stone, Sandy (2006) *The Empire Strikes Back: a Posttranssexual Manifesto*. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle (toim.) *Transgender Studies Reader*. New York & London: Routledge. 221–235.

Stryker, Susan (2006). (De)subjugated Knowledges. Teoksessa Susan Stryker & Stephen Whittle (toim.) *The Transgender Studies Reader*. New York & London: Routledge. 1–17.

Stryker, Susan (2008). *Transgender history*. Seal Press: Berkeley, California. Stryker, Susan & Aizura, Aren Z (2013). *The Transgender Studies Reader 2*. New York & London: Routledge.

Stryker, Susan & Currah, Paisley (2014). Introduction. *TSQ: Transgender Studies Quarterly* *. 1(1–2): 1–18.

Stryker, Susan, Currah, Paisley & Moore, Lisa Jean (2008). Introduction: Trans-, Trans, or Transgender? *Women's Studies Quarterly* 36 (3/4): 11–22.

Stryker, Susan & Whittle, Stephen (2006). *The Transgender Studies Reader*. New York & London: Routledge.

Suhonen, Malla (2007) Transsukupuolisuuden näkymätön historia. Teoksessa Kati Mustola ja Johanna Pakkanen (toim.) *Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like. 53–65.

Sullivan, Claire F. (2011). Gender Verification and Gender Policies in Elite Sport: Eligibility and “Fair Play”. *Journal of Sport and Social Issues* 35(4): 400–419.

Sullivan, Nikki (2008). The Role of Medicine in the (Trans)Formation of “Wrong Bodies”. *Body & Society* 14(1): 105–116.

Susi, Markus (2014). Transsukupuolisen position muotoutuminen materiaalis-diskursiivisesti. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Tainio, Luca (2014). Naiseuden, mieheyden ja trans*sukupuolisuuden diskursiivinen rakentuminen sukupuolenkorjausprosessia koskevassa asiantuntijapuheessa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Tiitinen, Aila, Suominen, Sinikka & Holli, Matti (2003). Transseksuaalien hoito. *Duodecim* 119: 2045–2050.

Valtonen, Sanna (1998). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen media-tutkimuksen välineenä. Teoksessa Anu Kantola & Inka Moring & Esa Väliaverronen (toim.) *Media-Analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 93–121.

Vanhanen, Hannu (2002). *Kuvareportaasin (r)evoluutio*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere University Press.

Vannini, April & Fornssler, Barbara (2011). Girl, Interrupted: Interpreting Semenya's Body, Gender Verification Testing, and Public Discourse. *Cultural Studies Critical Methodologies*. 11(3): 243–257.

Vilkka, Hanna (2006). *Keho: omaa sukupuolta koskevan tiedon ja ymmärryksen muotoutumisen perusta transsukupuolisilla*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Vihlman, Maria (2010). *Siunattu heterous. Sukupuoli ja seksuaalisuus rippikoulussa ja häärituaaleissa*. Lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto.

Vähäpassi, Emmi (2012). Mediakohu synnyttävistä miehistä ja figuraation politiikka. *Naistutkimus* 25(3): 44–50.

Vähäpassi, Emmi (2014). Creating a Home in the Borderlands? Transgender Stories in the *Original Plumbing Magazine*. *Suomen queer-tutkimuksen seuran lehti* 7(1–2): 30–41.

Vänskä, Annamari (2006) *Vikuroivia vilkaisuja. Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus. Taidehistoriallisia tutkimuksia*, 35. Helsinki: Taidehistorian Seura.

Whittle, Stephen (1999). Introduction 2. Teoksessa Kate Moore ja Stephen Whittle (toim.) *Reclaiming Genders*. London: Cassell. 6–11.

Wickman, Jan (2001) *Transgender politics. The construction and deconstruction of binary gender in the finnish transgender community*. Väitöskirja. Turku: Åbo Akademi.

Wilson, Tamsin (2000). *Out/Performing Our Selves: Sex, Gender and Cartesian Dualism*. *Sexualities* x(x): 237–254.

SANOMA- JA AIKAKAUSLEHTILÄHTEET

Ala-Risku, Päivi (2014). Ensimmäinen lajissaan. *Helsingin Sanomat* 17.7.2014, Torstai-teemasivut, C2–3.

Honkamaa, Antti (2012). Miehillä oikeus synnyttää. *Iltalehti* 30.1.2012, 2–3.

Kilpeläinen, Jaakko (2013). Lhbtq. *Journalisti* 28.2.2013, 28.

Manskinen, Harri (2008). Imatran kirkkoherra vaihtaa sukupuoltaan talven aikana. *Uutisvuoksi*, 11.11.2008.

Steinmetz, Katy (2014). Transgender Tipping Point. *Time*, 9.6.2014. 38–46.

Mäkelin, Henna (2014). Vihdoinkin omassa vartalossa. *Etelä-Saimaa*, Sunnuntai-teemasivut, 2–3. 27.7.2014.

Penttilä, Mikko (2010). Sukupuolimaratonin voittaja. *Apu* 22.7.2010. 26–27.

Pystynen, Venla (2013) Tahdon olla Lauri. *Helsingin Sanomat* 28.3.2013, Torstai-teemasivut, 6–7.

Tolvanen, Kristiina (2010). Naiseksi joka olen. *Aamulehti*, Sunnuntai Asiat -liite, 6–11.

Valkama, Meri (2012). Järjestöt: Transsasioiden uutisointi surkeaa. *Journalisti* 19.4.2012, 4–5.

Väntönen, Elina (2011). Sukupuolenkorjaus pakotti avioeroon. Helsingin Sanomat, 24.1.2011.

Suomen Lääkärilehti (2011). Alaikäisten transtutkimukset jakavat mielipiteitä. 66 (26–31): 2142–2145.

LAIT, ASETUKSET JA ASIAKIRJAT

Tasavallan presidentin esittely 20.2.2015.

<http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=321594&nodeid=44809&contentlan=1&culture=fi-FI>
[haettu 1.5.2015.]

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta eräissä tapauksissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Asiakirja HE 56/2001 vp.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2001/20010056.pdf> [haettu 11.5.2016.]

Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 28.06.2002 (N:o 563/ 2002).
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020563> [haettu 11.5.2016.]

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sukupuolen muuttamiseen tähtäävän tutkimuksen ja hoidon järjestämisestä sekä lääketieteellisestä selvityksestä transseksuaalin sukupuolen vahvistamista varten. 1.1.2003. (N:o 1053/ 2002).
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20021053> [haettu 11.5.2016.]

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015). Sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytykset. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:23.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125997/URN_ISBN_978-952-00-3584-6.pdf?sequence=1 [haettu 6.5.2016.]

VERKKOAINEISTO

American Psychiatric Association DSM-5 (2013). Highlights of Changes from DSM-IV-TR to DSM-5. <http://www.dsm5.org/Documents/changes%20from%20dsm-iv-tr%20to%20dsm-5.pdf> [haettu 1.5.2015.]

American Psychiatric Association DSM-5 (2013). Gender Dysphoria (2013).
<http://www.dsm5.org/Documents/Gender%20Dysphoria%20Fact%20Sheet.pdf> [haettu 1.5.2015.]

IAAF (2011). IAAF to introduce rules for females with hyperandrogenism.
<http://www.iaaf.org/news/iaaf-news/iaaf-to-introduce-eligibility-rules-for-femal-1> [haettu 1.5.2015.]

Bettcher, Talia (2014b). Feminist Perspectives on Trans Issues. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-trans/> [haettu 13.4.2015.]

Bettcher, Talia (2009). Feminist Perspectives on Trans Issues
The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2009 Edition), Edward N. Zalta (ed.)
<http://plato.stanford.edu/archives/win2009/entries/feminism-trans> [haettu 5.11.2014.]

Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu (2009). Human Rights and Gender Identity. https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1476365#P88_18709 [haettu 14.9.2015.]

Everyday Feminism (2015). Laverne Cox Challenges Passing Privilege and Lifts Up Trans Beauty. 10.2.2015. <http://everydayfeminism.com/2015/02/laverne-cox-passing-privilege/> [haettu 1.5.2015.]

Hale, Jacob (1997). Suggested Rules for Non-Transsexual Writing about Transsexuals, Transsexuality, Transsexualism, or Trans____. <http://www.sandystone.com/hale.rules.html> [haettu 11.12.2014.]

Huttunen, Matti (2014) Transsukupuolisuus. Lääkärikirja Duodecim. 16.9.2014
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00525 [haettu 2.4.2016.]

Iltasanomat (2013). Ruotsissa transseksuaalit vaativat korvauksia pakkosteriloinneista. <http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-1288577071606.html?nomobile=4> [haettu 27.10.2015.]

Koh, Ben, Adair, Daryl & Sonksen, Peter (2014). Testosterone, sex and gender differentiation in sport – where science and sports law meet. Law in Sport, 14.10.2014.
<http://www.lawinsport.com/articles/item/testosterone-sex-and-gender-differentiation-in-sport-where-science-and-sports-law-meet> [haettu 1.5.2016.]

Mattila, Aino (2005) Transseksuaalisuus – äärimmäinen ristiriita identiteetin ja ruumiin välillä. Työterveys 23 (1): 60–64.
http://www.ebm-guidelines.com/dtk/ltk/avaa?p_artikkeli=ttl00194&p_haku=etiologia [haettu 1.5.2015.]

Ryan, Hugh (2014). What Does Trans* mean and Where did it Come from? Slate.com 10.1.2014.
http://www.slate.com/blogs/outward/2014/01/10/trans_what_does_it_mean_and_where_did_it_come_from.html [haettu 23.4.2015.]

Sinha, Smriti (2015). A Sprinter's fight to prove a woman. Vice Sports, 26.2.2015.
https://sports.vice.com/en_us/article/a-sprinters-fight-to-prove-shes-a-woman [haettu 1.5.2015.]

Sveriges Riksdag (2013). Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/201213pUpphavande-av-kravet_H001SoU24/ [haettu 3.4.2015.]

Tasa-arvovaltuutetun toimisto (2012). Selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta. Tasa-arvojulkaisuja 2012:1. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74027/URN%3aNB%3afi-fe201504224662.pdf?sequence=1> [haettu 4.5.2016.]

Tasa-arvovaltuutettu (2011). Lisääntymiskyvyttömyysvaatimus rikkoo transsukupuolisten ihmisoikeuksia. Tasa-arvovaltuutettu 21.11.2011. <https://www.tasa-arvo.fi/-/tasa-arvovaltuutettu-lisaantymiskyvyttomyysvaatimus-rikkoo-transsukupuolisten-ihmisoikeuksia> [haettu 4.5.2016.]

THL (2014). Tautiluokitus ICD-10 <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80324/15c30d65-2b96-41d7-aca8-1a05aa8a0a19.pdf?sequence=1> [haettu 27.4.2016.]

Tiitinen, Aila & Suominen, Sinikka & Holi, Matti 2003. Transseksuaalien hoito. Duodecim 119(21):2045–2050. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo93871.pdf> > [haettu 21.4.2016.]

Tohtori.fi (2011). THL poisti mm. transvetismin ja sadomasokismin ICD-10-tautiluokituksesta. <http://www.tohtori.fi/?page=1616302&id=1164288> [haettu 1.5.2016.]

Transtukipiste (2014). Tutkimus. <http://transtukipiste.fi/tutkimus/> [1.5.2016.]

Transtukipiste (2015). Muunsukupuolisuus. <http://transtukipiste.fi/muunsukupuolisuus> [4.5.2016.]

Youtube.com (2014). Katie Courie Show. Videotallenne. <https://www.youtube.com/watch?v=3mgBwCxTRDY> [haettu 1.5.2015.]

Youtube.com (2014) Laverne Cox Interview w/Katie Couric. Videotallenne. <https://www.youtube.com/watch?v=sMH8FH7O9xA> [haettu 1.5.2015.]

LIITTEET

Tämä on tutkielman rajattu versio. Täydellinen kansitettu versio liitteineen on luettavissa Tampereen yliopiston kirjastossa.

This is a limited version of the Master's thesis. The complete version with the appendices can be viewed in print at Tampere University Library.